

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ—ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ—ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ—ΓΡΑΜΜΑΤΑ—ΤΕΧΝΗ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ

Γράφουν οι Καθηγηταί: Γ. Ι. Μιχαλόπουλος,
Χριστοφ. Διακόπουλος, Γ. Θ. Δασκαρόλης
και ο φιλόλογος, Γ.Ε.Μ.Ε. Έλ. Ζιαζόπουλος

ΣΧΟΛΙΑ – ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΟΥ 1993

ΕΤΟΣ 56ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1993

ΑΡΙΘ. 546

Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς τῶν «Ἀκτίνων»

Μὲ τὴ λήξη τοῦ ἔτους 1993, ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους, συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαίρως τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ 1994, μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι συμβάλλουν, ὡς συνεργάται, στὸ πνευματικὸ ἔργο τῶν «Ἀκτίνων» καὶ συντελοῦν στὴν ἀπρόσκοπτη καὶ τακτικὴ κυκλοφορία τοῦ Περιοδικοῦ σὲ τόσο ἀπαιτητικοὺς καιροὺς.

Ἡ ἔτησίᾳ συνδρομὴ διὰ τὸ 1994 εἶναι 1500 δρχ.

*

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ 1994

Ἐσωτερικοῦ: Δρχ. 1500 Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: \$ 18

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἄγ. Σοφίας 41). Ἦμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς ἢ δι' ἀποστολῆς ἴσης ἀξίας γραμματοσήμων.

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴ συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Ἔτος 56ον

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1993

Ἄριθ. 546

ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΕΛΛΑΣ *

Ἡ μορφοποίησις μιᾶς Ἐνωμένης Εὐρώπης προχωρεῖ στίς ἡμέρας μας σταθερὰ πρὸς τὸν τελικὸν τῆς σκοπῆς. Προχωρεῖ βέβαια μὲ τὸν ρυθμὸν ἐκεῖνον πού τῆς ἐπιτρέπουν οἱ ἐκάστοτε διακρατικές καὶ παγκόσμιες συγκυρίες, ἀλλὰ προχωρεῖ. Προχωρεῖ μὲ σαφῶς πάντα διαγραφόμενη τὴν γραμμὴν τῆς τάσεως ἐξελίξεώς τῆς πρὸς μία συγκεκριμένη μορφή, πρὸς ἓνα συγκεκριμένο σχῆμα Ἐνώσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, πρὸς τὴν Εὐρωπαϊκὴν Ὀλοκλήρωσιν.

Προχωρεῖ πρὸς μία ἔνωση κρατῶν πού ἀρκετοί, μὲ πολιτικὰ κατὰ βάση κριτήρια εἶχαν ὀραματισθῆ, μετὰ τὸν δεῦτερον ἰδίως παγκόσμιον πόλεμον.

Ἡ διαμόρφωσις μιᾶς τέτοιας Ἐνωμένης Εὐρώπης ἐπεκτείνεται γεωγραφικὰ κατὰ περιόδους μὲ διαφαινόμενη τὴν τάση νὰ συμπεριλάβῃ ὅλα «τὰ τῆς Εὐρωπαϊκῆς παιδείας μετέχοντα κράτη» τὰ ὁποῖα σήμερον εὐρίσκονται ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς.

Ἐπεκτείνεται ὁμως καὶ εἰς βάθος ἐντὸς τῶν κατ' ἰδίαν ὁρίων τῶν διαφο-

ρων κρατῶν πού περιλαμβάνει. Μὲ ἄλλα λόγια, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐπιδιωκόμενες καὶ πραγματοποιούμενες ἀναμορφώσεις στοὺς οἰκονομικοὺς καὶ πολιτικοὺς τομεῖς, εἰσδύει καὶ ἐπηρεάζει ἀναπόφευκτα, μὲ τὶς δημιουργούμενες νέες συνθήκες, ὅλους τοὺς λοιποὺς τομεῖς τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, κοινωνικοὺς, πολιτιστικούς, πνευματικοὺς τέλος. Τοὺς τομεῖς δηλαδὴ ἐκεῖνους, πού ἀποτελοῦν τοὺς ἰδιαιτέρους χαρακτήρες ἑνὸς ἔθνους, ἂν καί, βέβαια, βασικὸς ἰδρυτικὸς ὄρος τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς ὀρίζει τὴν διαφύλαξιν τῶν ἰδιαιτέρων ἐθνικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν διαφορῶν κρατῶν-μελῶν.

Ἡ χώρα μας μέλος τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς μετέχει στὴν διαμορφούμενη Ἐνωμένη Εὐρώπη. Μετέχει καὶ συγχρόνως ἀντιμετωπίζει τὴν πρόκλησιν νὰ διατηρήσῃ τὸ δυνατόν ἀναλλοίωτες τὴν ἐθνικὴν ταυτότητα καὶ συνείδησιν. Τὴν ἐθνικὴν ταυτότητα καὶ συνείδησιν, ὅπως ἔχουν διαμορφωθῆ ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα, τὴν ὀρθόδοξον πίστιν καὶ τὴν μακραίωνην ἱστορίαν τῆς.

Καὶ ἀντιμετωπίζει τὴν πρόκλησιν αὐτῆ, ὄχι μόνον ὡς θέμα ἐθνικῆς ὑποστάσεως, ἀλλὰ καὶ ὡς καθῆκον ἐναντι τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος.

* Τὴν 20ην Μαρτίου ἐ.ε., ἡ «Χριστιανικὴ Ἐνωσις Ἐπιστημόνων» ὄργάνωσε ἡμερίδα μὲ θέμα «Ἐνωμένη Εὐρώπη καὶ Ἑλλάς». Τὰς ὁμιλίαις τῶν ἐκλεκτῶν ἐπιστημόνων δημοσιεύομεν εἰς τὸ παρὸν τεύχος.

Τους Έλληνες, ως εθνότητα, δὲν τοὺς διέκρινε ἀνεκαθεν πνεῦμα ἀπομονωτισμοῦ καὶ περιχαρακώσεως τῶν δικῶν τοὺς ἀξιών, σὰν μέτρο ἴσως ἐπιβιώσεως. Τοὺς διέκρινε πνεῦμα διεθνιστικό (μὲ τὴν καλὴ ἔννοια τοῦ ὄρου), πνεῦμα συμβιώσεως, διαδόσεως καὶ προσφορᾶς τῶν ἰδικῶν τοὺς ἀξιών σὲ ἄλλους λαοὺς, ἀπὸ τοὺς ὁποίους καὶ αὐτοὶ ἔπαιρναν ὅ,τι θεωροῦσαν καλό.

Δὲν εἶναι ἐπίσης ἡ πρώτη φορὰ ποὺ καλοῦνται νὰ ζήσουν μὲ ἄλλους λαοὺς κάτω ἀπὸ κοινούς πολιτικούς καὶ οικονομικούς θεσμούς καὶ μέσα σὲ κοινὰ πλαίσια κοινωνικῶν δραστηριοτήτων. Καὶ ἄλλοτε καὶ γιὰ αἰῶνες καὶ μάλιστα διὰ τῆς βίας κατακτητῶν, ἔζησαν κάτω ἀπὸ τέτοιες συνθήκες.

Καὶ ὅπως γνωρίζομεν ἀνταπεξήλθαν. Καὶ μάλιστα νικηφόρος. Μὲ τὴν ἔννοια, ὅτι ἐπηρεάσαν παρὰ ἐπηρεάσθηκαν ἀπὸ τοὺς κατακτητάς.

Καὶ βέβαια, ἂς μὴ ξεχνᾶμε, ὅτι ἡ πρόκληση διὰ τὴν διατήρηση τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος καὶ συνειδήσεως τῆς Ἑλλάδος δὲν ξεκινᾷ μόνο ἀπὸ τὴν κατάργηση τῶν οικονομικῶν συνόρων καὶ ἀπὸ τὰ κοινὰ θεσμικὰ πλαίσια τῆς Ἑνωμένης Εὐρώπης. Ξεκινᾷ εὐρύτερα καὶ ἀπὸ τὴν ἰλιγγιώδη τεχνολογικὴ πρόοδο τῶν καιρῶν μας, ἰδίᾳ στὰ μέσα μεταφορᾶς, ἐπικοινωνίας καὶ πληροφορήσεως, ποὺ τείνουν, κακῶς χρησιμοποιούμενα, νὰ διαμορφώσουν τοὺς... «διεθνεῖς» τύπους ἀνθρώπων.

Στὰ πλαίσια αὐτὰ τοποθετεῖται καὶ τὸ ἀντικείμενο τῆς σημερινῆς Ἡμερίδας τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» ποὺ εἶναι «Ἐνωμένη Εὐρώπη καὶ Ἑλλάς».

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ θέση τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ἄλλωστε καὶ τῶν ἄλλων κρατῶν—μελῶν, στὴν Ἐνωμένη Εὐρώ-

πη μπορεῖ νὰ ὁμοιωθῆ μὲ τὴν θέση μιᾶς γεωγραφικῆς κρατικῆς ἐπαρχίας ποὺ εἶναι ὅμως πράγματι ἐν πολλοῖς αὐτοδιοικουμένη.

Μιὰ τέτοια ἐπαρχία ἐξελίσσεται καὶ προοδεύει οικονομικὰ ἐντὸς τῆς εὐρυτέρας περιοχῆς τοῦ κράτους, στὸ ὁποῖον ἀνήκει, μὲ πλήρη ἐλευθερία διακινήσεως ἀγαθῶν, ἀνθρώπων, κεφαλαίων κ.λ.π. καὶ μὲ πλήρη λειτουργία τῆς οικονομικῆς ἀρχῆς τοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος ποὺ διαθέτει γιὰ κάθε προῖον καὶ ὑπηρεσίαν ποὺ παράγει.

Ἐχει ὅμως ἡ ἐπαρχία αὐτὴ ὅλη τὴν εὐχέρεια, τὴν δυνατότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ὑποχρέωση, νὰ διατηρήσῃ τὰ ἰδιαίτερα πολιτιστικά, ἐθνικά, θρησκευτικά τῆς γνωρίσματα, τὶς παραδόσεις, τὸ γλωσσικό τῆς ἰδίωμα κ.λ.π. Καὶ ὄχι μόνο νὰ τὰ διατηρήσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ μεταδόσῃ καὶ νὰ συνεισφέρῃ ἀπ' αὐτὰ καὶ στὶς ὑπόλοιπες ἐπαρχίες αὐτοῦ τοῦ κράτους, σὲ ὅ,τι αὐτὲς ὑστεροῦν.

Μποροῦμε ἔτσι νὰ ποῦμε ὅτι καὶ στὶς περιπτώσεις τῶν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν γνωρισμάτων ἐπαρχιῶν τοῦ αὐτοῦ κράτους ἔχει ἐφαρμογὴ μία ἀνάλογη ἀρχὴ πνευματικοῦ συγκριτικοῦ πλεονεκτήματος μεταξὺ τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν.

Πιστεύομε ὅτι εἴμαστε χώρα μὲ πολλὰ τέτοια συγκριτικά πνευματικά πλεονεκτήματα καὶ μὲ τὰ ἐφόδια ἀκριβῶς αὐτὰ ἀντιμετωπίζομε τὶς νέες συνθήκες καὶ τὶς συνέπειες ποὺ ἔχει ἡ συμμετοχὴ μας στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη. Μὲ τὶς συνθήκες ἀκριβῶς αὐτὲς καὶ τὶς συνέπειές τους σὲ ἓνα μέρος μόνον, κατ' ἀνάγκην, ἀπὸ τοὺς πνευματικούς τομεῖς θὰ ἀσχοληθοῦμε στὴν σημερινὴ Ἡμερίδα.

Γ. Ι. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητῆς τοῦ Γεωργικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ ΣΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

Είσαγωγή — Ιστορικό

Για την ένωση της Ευρώπης έγιναν πολλές προσπάθειες πρό και μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, χωρίς όμως επιτυχία.

Οι πρωτεργάτες — ιδρυτές και πατέρες της σημερινής εν εξελίξει προσπάθειας ένωσης των χωρών της Ευρώπης υπήρξαν ο γάλλος ύπουργός εξωτερικών Robert Schuman και βασικά ο γάλλος οικονομολόγος Jean Monnet προσωπικότητας ήθους, προσφοράς και κύρους ο οποίος συνέλαβε την ιδέα της κατά στάδια ένωσης της Ευρώπης. Οί δύο άνδρες ήλιπζαν ότι με την εφαρμογή του σχεδίου των έδιδαν τó αρχικό έναυσμα για μιá μεταγενέστερη ευρύτερη Ευρωπαϊκή οικονομική συνεργασία, ή όποία θά όδηγοΰσε στην πλήρη πολιτική ένοποίηση της Ευρώπης.

Η σύλληψη της γεννήσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας έγινε στο Παρίσι τó 1951 με την ύπογραφή της ΕΚΑΧ (Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακος και Χάλυβος), από έξι χώρες, ήτοι τή Γαλλία, τή Γερμανία, τήν Ίταλία, τó Βέλγιο, τήν Όλλανδία και τó Λουξεμβούργο. Η έπιτυχία της ΕΚΑΧ ύπό τήν προεδρεία του είσηγητού της ίδρύσεως της Jean Monnet βοήθησε στην ευμενή κυοφορία και τή γέννηση της Ε.Ο.Κ. (Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας) τó 1957 με την ύπογραφή της αντίστοιχου συνθήκης, όπως και τήν ύπογραφή συστάσεως της ΕΥΡΑΤΟΜ (Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άτομικής Ένεργείας).

Οί έξι χώρες της ΕΚΑΧ άπέβλεπαν σε πρώτο στάδιο στην πλήρη οικονομι-

κή ένοποίησή τους και σε δεύτερο στάδιο στην πλήρη πολιτική ένοποίηση με τή δημιουργία ένός όμοσπόνδου κράτους, στο όποιο θά διαφυλάσσονται οί ιδιαιτερότητες της κάθε χώρας.

Άς σημειωθεί ότι ή Μεγάλη Βρετανία, ή όποία παρ' όλον ότι έκλήθη, δέν συμμετείχε στην ΕΚΑΧ, πριν τεθεί σε ίσχύ ή συνθήκη δημιουργίας της ΕΟΚ, για άντιπερισπασμό στην Ένωση της Ευρώπης πρότεινε και άγωνίσθηκε για τήν ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ζώνης Έλευθέρων Συναλλαγών (ΕΖΕΣ), στην όποία θά κατηγοΰντο οί δασμοί μεταξύ των κρατών, ένώ άπέναντι σε τρίτες χώρες τά μέλη θά διατηροΰσαν τήν δική τους έμπορική πολιτική, χωρίς νά θίγονται τά έθνικά κυριαρχικά δικαιώματα κάθε χώρας. Η πρόταση αυτή της Μεγάλης Βρετανίας έναυάγησε μπροστά στην άποφασιστικότητα των έξι χωρών των ιδρυτικών μελών της ΕΟΚ. Έτσι με έπικεφαλής τή Μεγάλη Βρετανία έδημιουργήθηκε ή μικρή Έλευθέρα Ζώνη Ευρωπαϊκών Συναλλαγών (ΕΖΕΣ) με τή συμμετοχή τεσσάρων χωρών, οί όποιες τότε οΰτως ή άλλως δέν είχαν τή δυνατότητα νά ένταχθοΰν στην ΕΟΚ λόγω οΰδετερότητας (Έλβετία, Σουηδία) ή λόγω ειδικών σχέσεων και συμφωνιών με τήν τότε Σοβιετική Ένωση, (Φιλανδία, Αΰστρία) και άκόμη τεσσάρων χωρών που τότε δέν ήθελαν ή δέν μπορούσαν νά συμμετάσχουν, Νορβηγία, Δανία, Ίσλανδία, Πορτογαλλία.

Όπως είναι γνωστό, ή Μεγάλη Βρετανία στη συνέχεια έντυπωσιασμένη από τά άποτελέσματα της ΕΟΚ για

ν' αποφύγει την πολιτική της απομόνωσης, εγκαταλείποντας την ιδέα της ΕΖΕΣ υπέβαλε το 1961 και το 1967 αιτήσεις εντάξεώς της στην ΕΟΚ, οι οποίες και απερρίφθησαν λόγω της δισπιστίας του τότε γάλλου προέδρου στρατηγού De Gaulle. Το 1969 υπέβαλε την τρίτη αίτησή της και ύστερα από σκληρές διαπραγματεύσεις προσεχώρησε στην ΕΟΚ το 1973 μαζί με τη Δανία και την Ίρλανδία.

Αργότερα, όπως είναι γνωστό, προσεχώρησαν στην ΕΟΚ άλλες τρεις χώρες, ή Έλλάς, ή Ισπανία και ή Πορτογαλλία και ο συνολικός αριθμός των συμμετεχουσών χωρών ανήλθε στις 12.

Ας σημειωθεί ότι οι χώρες της ΕΖΕΣ που απέμειναν, έχουν ήδη υποβάλει αιτήσεις εντάξεώς τους στην Ένωμένη Εύρώπη.

Η γενεσιουργός αιτία της ΕΟΚ

Ερωτάται, γιατί μεγάλες χώρες σαν τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ίταλία, τη Μεγ. Βρετανία, την Ίσπανία δέχονται να χάσουν την εθνική τους κυριαρχία, όπως το δέχονται και μικρότερες πλούσιες χώρες χωρίς έχθρους στα σύνορά τους, που ήδη είναι μέλη ή είναι υποψήφιοι να ενταχθούν, όπως ή Ολλανδία, το Βέλγιο, ή Δανία, ή Φιλανδία, ή Σουηδία, ή Αυστρία και άλλες.

Γιατί δεν ίδρυσαν μία τελωνειακή ένωση για την ελεύθερη ανάπτυξη του εμπορίου μεταξύ τους διατηρώντας την εθνική τους κυριαρχία;

Γιατί άπλουστατα ή τελωνειακή ένωση δοκιμάστηκε, όπως ήδη ανέφερα με την ίδρυση της ΕΖΕΣ και δεν απέδωσε κι ακόμη γιατί ή τελωνειακή ένωση ίν εξυπηρετεί τους σκοπούς της ενώσεως των χωρών της Εύρώπης.

Ποιοι λοιπόν είναι οι σκοποί της πλήρους ενώσεως των χωρών της Εύρώπης;

1. Πρώτος βασικός σκοπός είναι ή προαγωγή της Ειρήνης και ο τερματισμός των ανταγωνισμών, αντιπαραθέσεων και των καταστροφικών πολέμων μεταξύ των χωρών της Εύρώπης. Το αίτημα αυτό έγινε έντονο μετά την καταστροφή της Εύρώπης από τους δύο παγκοσμίους πολέμους.

Η ταύτιση των συμφερόντων, ή ανάπτυξη της αλληλεγγύης που αποτελεί βασική προϋπόθεση και σκοπό της ενώσεως της Εύρώπης και ή πολιτική εννοποίηση των χωρών θα εξασφαλίσει την ειρήνη και θα βελτιώσει τη σχέση πολίτου - κράτους των μειονοτήτων που ζούν σε άλλη χώρα.

2. Ένας άλλος μεγάλος σκοπός είναι ή προαγωγή της θέσεως της Εύρώπης μέσα στη Διεθνή Κοινότητα και ή μελλοντική της επιβίωση.

Οί Ευρωπαίοι μετά τον Β' παγκόσμιο πόλεμο άντελήφθησαν ότι οι απόφασεις για τα προβλήματα της διεθνούς Κοινότητος δέν έλαμβάνοντο πλέον στην Εύρώπη, αλλά στις πρωτεύουσες των τότε δύο υπερδυνάμεων. Ακόμη και ή έλευθερία της Εύρώπης εξηρτάτο από τρίτους. Έπρεπε λοιπόν και είναι ανάγκη ή Εύρώπη άπαρτιζομένη από χώρες Β' τάξεως ν' αποκτήσει τη θέση της και να προλάβει τον μελλοντικό της περαιτέρω υποβιβασμό. Η μελλοντική επιβίωση και ή μη εξάρτηση της έλευθερίας και της υπάρξεως από τρίτους ήτο και είναι βασική και ουσιώδης επιδίωξη της ένωμένης Εύρώπης, διότι:

α) Η Εύρώπη είναι έλλειμματική σε ενέργεια και πολλές πρώτες ύλες.

β) Η τεχνολογία της Εύρώπης ύστερεί έναντι των ΗΠΑ και της Ίαπωνίας. Ας σημειωθεί ότι οι δαπάνες έρεύνης στην Εύρώπη ήσαν ανάλογες εκείνων της Ίαπωνίας. Ο κατακερματισμός όμως των προσπαθειών μεταξύ των προηγμένων χωρών της Εύρώπης δέν είχε το αυτό αποτέλεσμα. Γι' αυτό

για να προληφθεί ή περαιτέρω καθυστέρηση της Εύρώπης έθεσπίσθησαν διάφορα προγράμματα έρευνας των ευρωπαϊκών χωρών με τη συμμετοχή και της πατρίδος μας. Είναι γνωστό βέβαια, ότι ή συναγωνίσιμη ανάπτυξη της τεχνολογίας άποτελεί βασικό και άπαραίτητο παράγοντα οικονομικής ύπάρξεως της Εύρώπης μέσα στο διεθνή χώρο και κατ' έπέκταση παράγοντα διατηρήσεως και της ελευθερίας της και συνεπώς της έπιβιώσεως της.

γ) Πέραν των άνωτέρω άν ή Εύρώπη δέν έπιταχύνει την πλήρη ένωσή της και την έξ αυτής ανάπτυξή της, κινδυνεύει να ύποβιβασθεί οικονομικά και πολιτικά από τις ταχέως άνερχόμενες χώρες της Άπω Άνατολής, της Νοτιοκεντρικής Άσίας, όσο και ένδεχομένως και της Λατινικής Άμερικής, όπως της Κίνας, των οικονομικά συνεργαζομένων χωρών της ASEAN (Ταυλάνδης, Μαλαισίας, Ίνδονησίας, Φιλιπίνων, Συγκαπούρης και Μπουρνέη) και των Ίνδιων. Ο ρυθμός ανάπτυξεως πολλών έξ αυτών των χωρών είναι κατά πολύ ταχύτερος των χωρών της Εύρώπης όπως και των ύπολοίπων χωρών του κόσμου.

Έκ των άνωτέρω γίνεται άντιληπτό ότι ή έπιβίωση της Εύρώπης είναι θέμα ταχείας πληθυσμιακής, τεχνολογικής και οικονομικής ανάπτυξεως της σε σχέση με τις ΗΠΑ, την Ίαπωνία και τις λοιπές χώρες της Άπω Άνατολής και της Νοτιοκεντρικής Άσίας. Η οικονομική και τεχνολογική ανάπτυξη δέν είναι θέμα ευμάρειας, είναι θέμα άνεξαρτησίας, ίσχύος πολιτικής και κατ' έπέκτασιν ελευθερίας. Συνεπώς ή ένωση της Εύρώπης είναι έπιτακτική και έπείγουσα. Έρωτάται βέβαια, γιατί οί έξι ίδρυτικές χώρες της ΕΟΚ δέν προχώρησαν κατευθείαν στην πλήρη ένωση και προτίμησαν τó δρόμο της ΕΚΑΧ και της ΕΟΚ για να όδηγηθούν στην πλήρη ένωση; Διότι ή δημιουργία της

Ευρωπαϊκής Κοινότητας Άνθρακος και Χάλυβος, που άποτελούσε τότε τόν βασικότερο κλάδο της βιομηχανικής παραγωγής και ή έπιτυχία της ένδοευρωπαϊκής συνεργασίας προετοίμασε τόν δρόμο της Οικονομικής Ένώσεως και τη γέννηση της ΕΟΚ. Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότης καλλιεργεί την άλληλεγγύη, τη συνεργασία και την ταύτιση των συμφερόντων και καλλιεργεί τη σκέψη των ευρωπαίων για την πλήρη ένωση. Η πληροφορηση και ή προετοιμασία των λαών, όπως και ή έπίλυση πολλών προβλημάτων άναγκαίον για την ένωση άπαιτούν χρόνο. Η οικονομική ένωση προλαίπει τó δρόμο και εκκολάπτει την πλήρη πολιτική ένωση.

Πορεία της Ένώσεως των χωρών της Εύρώπης

Όπως είναι γνωστό, οί συμμετέχουσες χώρες στην ΕΟΚ, οί όποιες και συνεργάζονται για την ένωση της Εύρώπης είναι δώδεκα. Ηδη όμως έχουν υποβάλλει αίτηση προσχωρήσεως και βρίσκονται πρό των θυρών της Ένωμένης Εύρώπης ή Αυστρία, Σουηδία, Φιλανδία και Νορβηγία.

Βλέπομε χώρες πλούσιες, ενώ θα ύποχρεωθούν να συμβάλουν, λόγω άλληλεγγύης, στα κοινά ταμεία ανάπτυξεως των πτωχών χωρών, να αναγκάζονται εκ των πραγμάτων και να έπείγονται να ένταχθούν στις χώρες της Ένωμένης Εύρώπης. Αναγκάζονται και έπείγονται, διότι άφ' ένός τά προϊόντα των χωρών αυτών θα βρεθούν έξω από μιá μεγάλη κοινή άγορά, στην όποία κατά μεγάλο μέρος διατίθενται, και άφ' έτέρου, ενώ αισθάνονται ότι άνήκουν γεωγραφικά και πολιτιστικά στην Εύρώπη, δέν θέλουν να μείνουν οί εκτός της Εύρώπης μικροί έξηρητημένοι συγγενείς. Άντίθετα εισερχόμενοι θα άναδιπλωθούν μέσα στην συνεχώς έπεκτεινόμενη μεγάλη άγορά, θα συμμετέχουν στην τε-

χνολογική ανάπτυξη και ανεξαρτησία της Εϋρώπης, επιπλέον ή διαμορφούμενη πολιτική, οικονομική και εξωτερική, θα καλύπτει με την συμμετοχή τους και τὰ δικά τους ἔθνη συμφέροντα.

Στὴ συνέχεια εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Οὐγγαρία, ἡ Τσεχία, ἡ Σλοβακία καὶ ἡ Πολωνία, ἐνισχυόμενες ἀπὸ τὶς Βρυξέλλες, καταβάλλουν κάθε προσπάθεια νὰ ἐτοιμασθοῦν γιὰ νὰ εἰσεέλθουν στὴ μεγάλη ἐνωμένη οἰκογένεια τῆς Εϋρώπης.

Ἡ ΕΟΚ ἔχει θέσει σὲ ἐφαρμογὴ προγράμματα ἐνισχύσεως τῶν Βαλκανικῶν χωρῶν Ρουμανίας, Βουλγαρίας, Ἀλβανίας. Ἡ ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν προγραμμάτων στὶς Δημοκρατίες τῆς τέως Γιουγκοσλαβίας ἀναβάλλεται μέχρι τὴν εἰρηνεύσεώς της. Ἀνάλογα προγράμματα ἔχουν ἐκπονηθεῖ καὶ ἐφαρμόζονται γιὰ ὅλες τὶς Δημοκρατίες τῆς τέως Σοβιετικῆς Ἐνώσεως ἐξαιρουμένων τῶν Μουσουλμανικῶν. Οἱ Μουσουλμανικὲς Δημοκρατίες ἐξαιροῦνται λόγω τοῦ ὅτι πολιτιστικὰ δὲν ἀνήκουν, ὡς ἐπισημῶς λέγεται, στὸ χῶρο τῆς Εϋρώπης.

Εἶναι ἀντιληπτὸ ὅτι μετὰ τὴ σταδιακὴ προσχώρηση στὴν Εϋρωπαϊκὴ Κοινότητα ὄλων τῶν δυτικῶν Εϋρωπαϊκῶν χωρῶν (συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς Κύπρου) καὶ τῶν χωρῶν τοῦ τέως Ἀνατολικοῦ Συνασπισμοῦ, ἡ Ἐνωμένη Εϋρώπη θὰ ἐκτείνεται ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ μέχρι τὸν Εἰρηνικὸ Ὠκεανὸ καὶ θὰ εἶναι:

- ἡ πρώτη χώρα σὲ γεωγραφικὴ ἔκταση
- ἡ δευτέρη χώρα σὲ πληθυσμὸ μετὰ τὴν Κίνα
- αὐτάρκης σὲ ἐνέργεια καὶ πρώτες ὕλες
- ἡ πρώτη χώρα σὲ τεχνολογία λόγω τοῦ σημερινοῦ της ἐπιστημονικοῦ ἐπιπέδου, τῶν οικονομικῶν της δυνατοτήτων καὶ τοῦ ἐνωμένου πληθυσμοῦ της
- ἡ πρώτη στρατιωτικὴ καὶ πολιτικὴ

δύναμη στὸν κόσμo.

Ἡ Θεσμικὴ Πορεία τῆς ΕΟΚ

Ὁ δρόμος τῆς οικονομικῆς καὶ τελικὰ τῆς πολιτικῆς ἐνώσεως τῶν χωρῶν τῆς Εϋρώπης δὲν ὑπῆρξε ἀσφαλτοστρωμένος καὶ ροδόσπαρτος. Τέτοιοι δρόμοι δὲν ὑπάρχουν στὴ ζωὴ. Ὄταν ἀνοίγεται καὶ κατασκευάζεται ἕνας νέος δρόμος θὰ ὑπάρξουν βέβαια καὶ πεδινὰ τμήματα μετὰ κατάλληλο ὑπέδαφος γιὰ τὴν εὐθύγραμμη καὶ εὐκόλη κατασκευὴ του, ὅμως θὰ ὑπάρξουν καὶ ὄρειοι ὄγκοι καὶ ἔλη καὶ τέλματα ἀπὸ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ περάσει ὁ δρόμος καὶ ἡ κατασκευὴ του θὰ ἀπαιτήσῃ εἰδικὰ ἔργα, μετὰ κόστος καὶ θυσίας. Ἐνδεχομένως δὲ καὶ λόγω ἀπροβλέπτων δυσκολιῶν ν' ἀπαιτηθεῖ ἐπιπλέον ἐπιπλέον καὶ διόρθωση τοῦ δρόμου σ' ὀρισμένα σημεία. Τέτοιοι λοιπὸν ὑπῆρξε καὶ τέτοιος θὰ εἶναι γιὰ δεκαετίες ἀκόμη ὁ δρόμος τῆς δημιουργίας τῆς Ἐνωμένης Εϋρώπης. Τὸ ἐγγεῖρημα τῆς πραγματώσεως ἐνὸς ὄνειρου δὲν εἶναι εὐκόλο.

Οἱ θεσμικὲς μεταβολὲς ποὺ ὀδηγοῦν στὴν Ἐνωση τῆς Εϋρώπης ἄρχισαν οὐσιαστικὰ τὸ 1985, δηλαδὴ μετὰ ἀπὸ 28 χρόνια ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ΕΟΚ. Ἡ δεκαετία τοῦ 1960 ἠναλώθη στὶς διαπραγματεύσεις εἰσόδου νέων μελῶν στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν Τελωνειακὴ Ἐνωση καὶ στὴν Γεωργικὴ Πολιτικὴ.

Ἡ δεκαετία τοῦ 1970 ὑπῆρξε μάλλον πτωχὴ ἀπὸ ἀπόψεως θεσμικῶν μεταβολῶν. Μοναδικὲς ἐπιτυχίες αὐτῆς τῆς δεκαετίας ὑπῆρξαν, ἡ ἀπόφαση τοῦ 1971 γιὰ τὴν ἀπευθείας ἐκλογή τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κοινοβουλίου, ἡ ὁποία γιὰ πρώτη φορὰ ἐγένετο τὸ 1979 καὶ ἡ Ἀπόφαση τοῦ 1979 γιὰ τὴν θέσπιση τῆς ECU (Εϋρωπαϊκῆς Νομισματικῆς Μονάδος) καὶ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ Εϋρωπαϊκοῦ Νομισματικοῦ Συστήματος ποὺ ἀποσκοπεῖ στὸ συντονισμὸ τῶν νομισματικῶν πολιτικῶν καὶ τὴ σχέση μετὰ τῶν εὐ-

ρωπαϊκῶν νομισμάτων.

Πρέπει πάντως νά σημειωθεῖ ὅτι κατὰ τὴ δεκαετία αὐτὴ κατεβλήθησαν προσπάθειες ποὺ ὀδήγησαν στὴν Ἑνωσὴ τῆς Εὐρώπης. Ἀξίζει νά ἀναφερθεῖ ὅτι κατόπιν ἀποφάσεων κορυφῆς τῆς ΕΟΚ συνετάγησαν καὶ ὑπεβλήθησαν:

α) Τὸ 1970 ἡ ἔκθεση Davignon ποὺ εἶχε στόχο τὸ συντονισμό τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς, ὥστε ἡ Εὐρώπη νά μιᾶ με μιὰ φωνὴ στὰ διεθνῆ θέματα.

β) Τὸ σχέδιο τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Pierre Werner πρωθυπουργοῦ τοῦ Λουξεμβούργου, ποὺ ὑπεβλήθη τὸ 1970, τὸ ὁποῖο ἀνεφέρετο στὴ σταδιακὴ οἰκονομικὴ, νομισματικὴ καὶ πολιτικὴ ἔνωση.

γ) Τὸ ὑπόμνημα ποὺ ἀνέλαβε νά ἐπεξεργαστεῖ ὁ Βέλγος πρωθυπουργὸς Leo Tindemans τὸ 1974, σύμφωνα με ἀπόφαση τοῦ 1972, γιὰ τὸ μετασχηματισμὸ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Οἰκονομικῆς Κοινότητος σὲ Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσὴ.

Παρὰ τὶς προσπάθειες ἡ πετρελαϊκὴ κρίση καὶ οἱ οἰκονομικὲς δυσκολίες τῆς δεκαετίας αὐτῆς δὲν ἐπέτρεψαν τὴν πραγμάτωση τῶν σχεδίων καὶ τῶν ἀποφάσεων, οἱ ὁποῖες στὴν πραγματικότητα πῆραν διακηρυκτικὸ χαρακτῆρα ἐπιηρεάζοντας τὶς μετέπειτα ἐξελίξεις. Ἐτσι ἡ δεκαετία τοῦ 80 ὑπῆρξε ἡ περίοδος τῶν δυναμικῶν ἐπιταχνομένων μεταβολῶν καὶ ἀπαγκίστρωσε τὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν ἀπαισιοδοξία καὶ τὴν εὐρωσκληρύνηση, ὅπως τὴν ὀνόμασαν.

Τὸ 1982 τὸ Εὐρωκοινοβούλιο ἐγκρίνει σχέδιο συνθήκης δημιουργίας τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἑνώσεως καὶ τὸ 1985 ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐπιτροπὴ ὑποβάλλει στὸ Συμβούλιο Ὑπουργῶν τὴν Λευκὴ Βίβλο, ἡ ὁποία μεθοδεύει τὴν κατάρτιση τῶν φυσικῶν, τεχνικῶν καὶ φορολογικῶν συνόρων γιὰ τὴν δημιουργία ἑνὸς ἐνιαίου χώρου χωρὶς σύνορα γιὰ τὴν ἐλεύθερη διακίνηση προσώπων, ἐμπορευμάτων, ὑπηρεσιῶν καὶ κεφαλαίων. Τὸν ἴδιο χρόνον τὸ Εὐρωπαϊκὸ Συμβούλιο τοῦ Μιλὰ-

νου ὀδηγεῖ στὴν Ἑνιαία Εὐρωπαϊκὴ Πράξη (ΕΕΠ), ποὺ ὑπογράφεται στὸ Λουξεμβούργο τὸν ἐπόμενο χρόνο δηλαδὴ τὸ 1986. Ἡ ΕΕΠ τροποποιεῖ τὶς Εὐρωπαϊκὲς συνθήκες καὶ ἐπεκτείνει τὴν ψηφοφορία με *ειδικὴ πλειοψηφία* γιὰ τὴ λήψη ἀποφάσεων γιὰ α) Τὴ δημιουργία μιᾶς ἀληθινῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς μέχρι τὸ 1992 β) Τὴν τεχνολογικὴ ἔρευνα καὶ ἀνάπτυξη γ) Τὴν οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ συνοχὴ καὶ τὴ βελτίωση τῶν ὄρων ἐργασίας δ) Τὴ νομισματικὴ ἔνωση ε) Τὴν πολιτικὴ γιὰ τὸ περιβάλλον στ) Τὴν αὔξηση τῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ Εὐρωκοινοβουλίου στὴ λήψη ἀποφάσεων καὶ ζ) Τὴ συνεργασία γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ. Ἡ Ἑνιαία Εὐρωπαϊκὴ Πράξη ἐπαναφέρει σὰν βασικὸ στόχο τὴν πολιτικὴ ἔνωση τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἐρωτᾶται βέβαια τί εἶναι *ειδικὴ πλειοψηφία*;

Στὸ Εὐρωπαϊκὸ Συμβούλιο κάθε χώρα ἔχει ἓνα ἀριθμὸ ψήφων. Οἱ μεγάλες χώρες Γερμανία, Γαλλία, Ἰταλία, Ἀγγλία ἔχουν ἀπὸ 10 ψήφους, ἡ Ἰσπανία ἔχει 8, ἡ Ὀλλανδία, Βέλγιο, Ἑλλάδα, Πορτογαλία ἀπὸ 5, Δανία, Ἰρλανδία ἀπὸ 3 καὶ τὸ Λουξεμβούργο 2. Ἐπὶ τῶν 76 ψήφων γιὰ τὴν *ειδικὴ πλειοψηφία* ἀπαιτοῦνται 54 ψήφοι*.

Ἡ ἐπιτυχία τῆς Ἑνιαίας Εὐρωπαϊκῆς Πράξης καὶ ἡ ταχεῖα προώθηση τῆς οἰκονομικῆς ἐνώσεως προκάλεσε τὴν ἀνάγκη πραγμάτωσης τῆς νομισματικῆς ἐνώσεως. Διότι ἐνιαία ἐσωτερικὴ ἀγορὰ χωρὶς νομισματικὴ ἔνωση οὔτε γνήσια, ἀλλὰ οὔτε καὶ βιώσιμη εἶναι.

Ἐτσι τὸ 1989 τὸ Εὐρωπαϊκὸ Συμβούλιο τοῦ Στρασβούργου ἀπεφάσισε νέα ἀναθεώρηση γιὰ τὴ δημιουργία τῆς Οἰκονομικῆς καὶ Νομισματικῆς Ἑνώσεως, ἡ ὁποία ἄλλωστε εἶχε ἐπιδιωχθεῖ ἀπὸ τὸ 1970 καὶ ὕστερα ἀπὸ ἀπόφαση

* Τελευταία, μετὰ τὴν ἔνωση τῆς Γερμανίας, πῆξιθη ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων αὐτῆς τῆς Χώρας καὶ ἀσφαλῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ψήφων τῆς *ειδικῆς πλειοψηφίας*.

κορυφής, ως προελέχθη, είχε από τότε υποβληθεί το σχέδιο Werner.

Ἡ Οἰκονομική καὶ Νομισματική Ἐνωση προβλέπεται νὰ πραγματοποιηθεῖ σὲ τρία στάδια.

Κατὰ τὸ *πρῶτο* στάδιο, τὸ ὁποῖο ἤδη ἄρχισε ἀπὸ 1-7-1990 προβλέπεται:

α) Ἡ ἀπελευθέρωση κίνησης τῶν κεφαλαίων μέσα στὸ χῶρο τῶν ἐνωμένων χωρῶν.

β) Ἡ ἔνταξη ὄλων τῶν νομισμάτων στὸ συναλλαγματικὸ μηχανισμὸ τοῦ Ἐνιαίου Εὐρωπαϊκοῦ Συστήματος.

γ) Ὁ συντονισμὸς τῆς νομισματικῆς πολιτικῆς καὶ

δ) Ἡ ὁλοκλήρωση τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς.

Κατὰ τὸ *δευτερο* στάδιο, τὸ ὁποῖο πρόκειται ν' ἀρχίσει τὴν 1-1-1994 προβλέπεται ἡ ἴδρυση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Συστήματος Κεντρικῶν Τραπεζῶν. Τὸ ΕΣΚΤ ἀπαρτίζεται ἀπὸ τὴν Κεντρικὴ Εὐρωπαϊκὴ Τράπεζα, τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο τῆς ὁποίας μαζὶ μὲ τοὺς Διοικητὰς τῶν Ἐθνικῶν Κεντρικῶν Τραπεζῶν θὰ καθορίζουν τὴ νομισματικὴ πολιτικὴ ἀνεξάρτητα ἀπὸ κάθε πολιτικὸ καὶ κοινοτικὸ ἔλεγχο. Οἱ Ἐθνικὲς Κεντρικὲς Τράπεζες οὔτε θὰ ζητοῦν οὔτε θὰ δέχονται ὁδηγίες ἀπὸ τὰ Κοινοτικά Ὄργανα ἢ ὁποιαδήποτε κυβέρνηση χώρας μέλους. Διὰ τῆς συνθήκης ἔχει προκαθορισθεῖ ὅτι βασικὸς πρωταρχικὸς στόχος τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κεντρικῆς Τραπεζῆς καὶ τοῦ ΕΣΚΤ γενικότερα εἶναι ἡ διατήρηση τῆς σταθερότητος τῶν τιμῶν. Δεύτερος στόχος, ὑπὸ τὴν προϋπόθεση ἐπιτεύξεως τοῦ πρώτου στόχου, εἶναι ὑποστήριξη τῆς Κοινοτικῆς Οἰκονομικῆς Πολιτικῆς. Δηλαδή, μὲ ἀπλά λόγια, δὲν θὰ μπορούν οἱ ἑκάστοτε κυβερνήσεις γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση πολιτικῶν σκοπῶν νὰ ἐκδίδουν χαρτονομίσματα καὶ νὰ δημιουργοῦν πληθωρισμὸ ἢ ν' ἀπορροφοῦν προνομιακὰ σοβαρὸ μέρος

τῆς ἀποταμιεύσεως εἰς βάρος βέβαια παραγωγικῶν ἐπενδύσεων. Εἶναι ἀντιληπτὸ ὅτι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ἐπηρεάζεται δυσμενῶς τὸ εἰσόδημα τῶν μισθοσυντηρητῶν καὶ τῶν πτωχοτέρων καὶ προκαλεῖται ἀνεργία, ἢ ὁποία ἔχει δυσμενεῖς ἠθικὲς προεκτάσεις.

Τὸ *τρίτο* καὶ τελευταῖο στάδιο τῆς Οἰκονομικῆς καὶ Νομισματικῆς Ἐνώσεως προβλέπει τὴ δημιουργία Ἐνιαίου Νομίσματος δηλαδή τῆς ECU, τὴν ἐνιαία νομισματικὴ πολιτικὴ καὶ τὸ συντονισμὸ τῆς δημοσιονομικῆς πολιτικῆς, ὥστε νὰ ἐπιτυγχάνεται ἡ σταθερότης τοῦ νομίσματος (δηλαδή ὁ ἔλεγχος τοῦ πληθωρισμοῦ), ὑγιὴ δημόσια οἰκονομικά, σταθερότης ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη.

Τὸ τρίτο στάδιο θ' ἀρχίσει τὸ ἐνωρίτερο τὴν 1-1-1997 καὶ τὸ ἀργότερο τὴν 1-1-1999.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση

Ἡ πολιτικὴ ἔνωση τῆς Εὐρώπης προεβλέπετο στὴν Συνθήκη τῆς ΕΟΚ ἀριθ. 236 καὶ ἀποτελοῦσε παλαιὸ καὶ κατ' ἐπανάληψη διακηρυχθέντα στόχο τῆς Κοινότητος. Ἡ ἔκθεση Tindenmans συνταγεῖσα μὲ ἐντολὴ κορυφῆς τὸ 1975 προέβλεπε τὴν πολιτικὴ ἔνωση τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Ἡ πρόταση Gensher - Colombo τὸ 1981 ὁδήγησε τὸ 1983 στὴν πανηγυρικὴ διακήρυξη γιὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση. Τὸ 1984 τὸ Εὐρωπαϊκὸ Κοινοβούλιο ψήφισε τὸ σχέδιο Σπινέλλι γιὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση καὶ τέλος ἡ Ἐνιαία Εὐρωπαϊκὴ Πράξη περιλαμβάνει σαφῆ ἀναφορὰ στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση.

Ἡ τελευταία καὶ ἀποτελεσματικὴ πρωτοβουλία ὑπῆρξε αὐτὴ τῶν F. Mitterand προέδρου τῆς Γαλλίας καὶ H. Kohl καγκελαρίου τῆς Γερμανίας, οἱ ὁποῖοι μὲ κοινὸ μήνυμα τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1990 ζήτησαν ἀπὸ τὸ Εὐρωπαϊκὸ Συμβούλιο τοῦ Δουβλίνου νὰ ἐγκαινιάσει τὴν

διαδικασία της Πολιτικής Ένωσης ή όποια και έπερατώθη στις 11 - 12 - 1991 με την έγκριση της συνθήκης από τους 12, ή όποια ύπεγράφη έπίσημα στις 7 - 2 - 1992 στο Maastricht.

Ποιοι είναι οι βασικοί λόγοι, οι όποιοι έπίεσαν, ώστε οι διακηρύξεις να μεταβληθούν σε πράξη;

Πρώτος λόγος υπήρξε ότι Εύρωπαϊκές και προηγμένες χώρες της Εύρώπης, όπως ή Αύστρια, Σουηδία, Φιλλανδία, Νορβηγία, Έλβετία, έξεδήλωναν την έπιθυμία ή και άσκούσαν πιέσεις για την ένταξή τους στο χώρο της Εύρωπαϊκής Κοινότητας.

Δεύτερος λόγος ήτο ή κατάρρευση του ύπαρκτου σοσιαλισμού στις άνατολικές χώρες της Εύρώπης, που είχε σαν συνέπεια ότι οι χώρες της Κοινότητας ένωμένες έπρεπε:

Κατ' άρχήν,

α) να στηρίξουν και να βοηθήσουν παντοιοτρόπως τις χώρες του τέως παραπετάσματος να βρουν το δρόμο της έλευθερίας, της δημοκρατίας και της έλευθερης άγοράς, και στη συνέχεια

β) να έτοιμάσουν έγκαιρα το έδαφος για την έν καιρῶ ύποδοχή τους στο χώρο της Κοινότητας, εις τόν όποιον οι χώρες της Άνατολικής Εύρώπης άπέβλεπαν και άποβλέπουν.

Έπιθυμία σχεδόν όλων τῶν χωρῶν της Εύρώπης να ένταχθούν στην Κοινότητα πιστοποιεί το ρόλο και τις εϋθύνες της Κοινότητας για την κατά το δυνατόν ταχεία έτοιμασία της για να ανταποκριθεί στις άπαιτήσεις τῶν καιρῶν.

Γίνεται άντιληπτό ότι άν ή Κοινότητας διευρύνετο με την ένταξη είτε τῶν οικονομικά πλουσιῶν χωρῶν είτε με την έν καιρῶ προσχώρηση τῶν Άνατολικῶν χωρῶν πριν προλάβει πολιτικά να ένωθεί, έκινδύνευε με την πολυφωνία να παραμείνει έπι μακρόν μία τελωνειακή ένωσις. Όπως όμως ήδη άναφέρθηκε, για

να πραγματοποιήσει ή Εύρωπαϊκή Κοινότης τούς στόχους της πρέπει να πετύχει την πλήρη πολιτική της ένωση. Μόνο ένωμένη ή Εύρώπη μπορεί να φέρει εις πέρας τόν ιστορικό της ρόλο και να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της σύγχρονης έποχῆς.

Σχετικά με τούς παραπάνω λόγους της Εύρωπαϊκής Ένώσεως, χαρακτηριστικά ό Delors άνέφερε ότι *ή ιστορία έπιταχύνει τὰ βήματά της και ή Κοινότης όφείλει να πράξει τὸ ίδιο.*

Τέλος, τρίτος λόγος που πίεζε για την Πολιτική Ένωσις ήτο ή πρόοδος της Οικονομικής και Νομισματικής Ένώσεως. Μετά την πλήρη οικονομική και νομισματική ένωση είναι άναγκαία ή ύπαρξη *ένιαίας πολιτικής έξουσίας* για τόν συντονισμό της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής και ύποστηρίξεως τῶν εϋρωπαϊκῶν συμφερόντων έναντι τῶν ισχυρῶν της γῆς. Στους παραπάνω λόγους προσετέθηκαν τὰ γεγονότα του Περσικού Κόλπου και της Γιουγκοσλαβίας. Έ Εύρώπη αισθάνεται για άκόμη μιὰ φορά την άνάγκη ένωμένη να έχει την δύναμη να ρυθμίζει τὰ του οίκου της και λόγον στα διεθνή γεγονότα, που την άφορούν άμέσως, αλλά και ισχύν ύποστηρίξεως τῶν θέσεῶν της, έπι θεμάτων που την άπειλούν ή την έπηρεάζουν.

Έ Εύρωπαϊκή Κοινότης πιέζεται άπό τὰ γεγονότα ν' άποτελέσει την δύναμη γύρω άπό την όποία θά οικοδομηθεί ή νέα εϋρωπαϊκή τάξη και ίσορροπία.

Τὸ περιεχόμενο της συνθήκης του Μάαστριχτ

α) Γενικά.

Στο σημείο αυτό είναι άναγκαίο να γίνει μιὰ πολὺ σύντομη άναφορά στο περιεχόμενο της συνθήκης του Μάαστριχτ, ή όποία είναι προϊόν πολυετοῦς έργασίας και παρέχει τὴ δυνατότητα στις χώρες της Εύρωπαϊκής Κοινότη-

τος να προχωρήσουν πέρα από την Οικονομική και Νομισματική και στην Πολιτική τους Ένωση, ώστε σχεδόν όλα τα Υπουργεία όποιασδήποτε χώρας της Κοινότητας να υποχρεούνται να διαμορφώνουν την πολιτική τους μέσα στα συλλογικά πλαίσια της Κοινότητας.

β) Έξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας.

Η συνθήκη αυτή θέτει τις πρώτες βάσεις μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής άμυνας.

Η ιδέα της κοινής εξωτερικής πολιτικής είναι σχετικά παλαιά και έγεννήθη με την προσπάθεια δημιουργίας της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Συνεργασίας κατά την 10ετία του 50. Έπρεπε όμως να περιμένουμε μέχρι το 1987 για να συμπεριληφθεί η Ευρωπαϊκή Πολιτική Συνεργασία στη συνθήκη της Ένιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης ή όποια όμως ήτο έκτος του κοινοτικού πλαισίου. Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ οι δώδεκα δεσμεύονται για πρώτη φορά στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής και της πολιτικής ασφαλείας.

Το άρθρο 13 της συνθήκης αναφέρει ρητά: «Η Ένωση θέτει ως στόχο να επιβεβαιώσει την ταυτότητά της στη διεθνή σκηνή, ιδίως με την εφαρμογή μιας κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας συμπεριλαμβανομένης της εν καιρώ διαμόρφωσης μιας κοινής άμυντικής πολιτικής, ή όποια μπορεί σε δεδομένη στιγμή να οδηγήσει σε κοινή άμυνα».

Ας σημειωθεί ότι η Γαλλία επέμενε να διατυπωθεί ότι η κοινή εξωτερική πολιτική και η κοινή πολιτική άμυνας θα οδηγήσει σε κοινή άμυνα. Η αντίδραση όμως της Μεγ. Βρετανίας συνέβαλε, ύστερα από συμβιβασμό, να διατυπωθεί το άρθρο ως ανεφέρθη.

Είναι γνωστό βέβαια ότι η Γαλλία και η Γερμανία παρά τις αντιδράσεις

έχουν ήδη συστήσει κοινή Γαλλογερμανική ταξιαρχία, ή όποια αποτελεί τον πρώτο πυρήνα του ενιαίου ευρωπαϊκού στρατού. Στόχος της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας είναι:

- ή διαφύλαξη των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων και της ανεξαρτησίας της Ένωσης
- ή ενίσχυση της ασφάλειας της Ένωσης και των κρατών μελών της
- ή διατήρηση της ειρήνης και ή ενίσχυση της διεθνούς ασφαλείας
- ή προώθηση της διεθνούς συνεργασίας
- ή ανάπτυξη και ή έδραϊωση της δημοκρατίας, ή σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών

γ) Ίθαγένεια.

Με τη συνθήκη του Μάαστριχτ καθιερώνεται ή ίθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένώσεως. Κάθε πολίτης διατηρεί την έθνική του ίθαγένεια και αποκτά και την ίθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένώσεως. Αυτή συνεπάγεται την ελεύθερη κυκλοφορία και το δικαίωμα εγκατάστασης, το δικαίωμα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις δημοτικές και Ευρωπαϊκές εκλογές, την διπλωματική και προξενική προστασία, καθώς και το δικαίωμα αναφοράς του προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

δ) Διεύρυνση των άρμοδιοτήτων της Κοινότητας.

Η νέα συνθήκη του Μάαστριχτ διευρύνει τις άρμοδιότητες της Κοινότητας

- στον κοινωνικό τομέα, δηλαδή σε θέματα προστασίας και προαγωγής της εξηρημένης εργασίας
- στην προστασία των καταναλωτών
- στην προστασία και ανάπτυξη του περιβάλλοντος
- στη βιομηχανία

– στα μεγάλα διευρωπαϊκά δίκτυα συγκοινωνιών, τηλεπικοινωνιών και ενέργειας

– στην εκπαίδευση και επαγγελματική κατάρτιση, ώστε ν' ανταποκρίνεται στις τεχνολογικές εξελίξεις

– στην προστασία και προαγωγή της υγείας και την πρόληψη των ασθενειών

– στην προαγωγή του πολιτισμού των κρατών μελών και κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς

– στην έρευνα και ανάπτυξη. "Ας σημειωθεί ότι τα προγράμματα Esprit, Race, Incis, Star που αναφέρονται στην πληροφορική και τις τηλεπικοινωνίες, όπως και το πρόγραμμα που αναφέρεται στην πληροφορική, την ρομποτική, οι τηλεπικοινωνίες, ή βιοτεχνολογία, οι θαλάσσιες τεχνολογίες, τα νέα υλικά, τα λέιζερ και οι τεχνολογίες προστασίας του περιβάλλοντος, έχουν αποδώσει καρπούς, ώστε οι ΗΠΑ και η Ίαπωνία να υπολογίζουν πλέον την Εύρωπη και να μιλούν περι το Ευρωπαϊκού Φρουρίου.

– Τέλος η συνθήκη του Μάαστριχτ διευρύνει τις αρμοδιότητες της Κοινότητας στα θέματα της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η οικονομική και κοινωνική συνοχή αποσκοπεί στη μείωση της ανισότητας μεταξύ των πλουσίων και των σχετικά φτωχότερων μελών κρατών ή και συγκεκριμένων γεωργικών περιοχών. Για το σκοπό αυτό αποφασίστηκε να ιδρυθεί το **Ταμείο Συνοχής**, που θα συμβάλει στη χρηματοδότηση έργων στον τομέα του περιβάλλοντος και τα διευρωπαϊκά δίκτυα μεταφορών, στα κράτη μέλη των οποίων το κατά κεφαλήν ακαθάριστο έθνικό προϊόν είναι χαμηλότερο από το 90% του κοινοτικού μέσου όρου. Αυτά τα κράτη είναι: Ίσπανία, Πορτογαλλία, Ίρλανδία και Ελλάδα. Οι χώρες αυτές υποχρεούνται να θέσουν σ' εφαρμογή πρόγραμμα για την οικονομική τους

σύγκλιση, για την οποία παίρνουν και την οικονομική βοήθεια.

Η οικονομική βοήθεια για τη συνοχή των χωρών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δίδεται με το Πακέτο Delors II, το οποίο είναι πενταετές από το 1993 έως και το 1997 και απορροφά αυτή την περίοδο το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων της Κοινότητας. Το Πακέτο Delors I, το οποίο επίσης εκάλυπτε μεταξύ άλλων και την οικονομική συνοχή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας άρχισε το 1988 και έληξε το 1992.

ε) Θέματα Ύπουργείων Έσωτερικών, Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως.

Έφ' όσον οι χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας γίνονται ένας ενιαίος χώρος, φυσικό ήτο η συνθήκη του Μάαστριχτ να περιλάβει διατάξεις για την συνεργασία των χωρών μελών όσον αφορά την παροχή ασύλου, την είσοδο στο χώρο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας προσώπων τρίτων χωρών, την μετανάστευση, την καταπολέμηση και δίωξη των ναρκωτικών και της άπατης διεθνούς κλίμακος, όπως και τη συνεργασία της δικαιοσύνης σε αστικές και ποινικές υποθέσεις και την τελωνειακή και αστυνομική συνεργασία.

στ) Ένισχυση των εξουσιών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέχρι τη συνθήκη του Μάαστριχτ είχε πολύ περιορισμένες εξουσίες, αφού η αρμοδιότητά του έφθανε μόνο μέχρι της εκφράσεως γνώμης επί των νομοθετημάτων, ή όποια (γνώμη) μπορούσε και ν' αγνοηθεί από το Συμβούλιο. Το Κοινοβούλιο είχε κάποια ηύξημένη αρμοδιότητα στην έγκριση του Κοινοτικού Προϋπολογισμού και την μοναδική έξουσία να τερματίζει τη θητεία της Έπιτροπής με έγκριση προτάσεως μομφής. Οι περιορισμένες αρμοδιότητες του

Κοινοβουλίου προκαλοῦσαν τὸ αἶσθημα καὶ τὴν κριτικὴ γιὰ τὴν ἔλλειψη Κοινοτικής Δημοκρατίας. Ἡ κριτικὴ αὐτὴ προκάλεσε τὴν διεύρυνση τῶν ἄρμοδιοτήτων τοῦ Κοινοβουλίου, τὸ ὁποῖο μετὰ τὴν συνθήκη τοῦ Μάαστριχτ ἐγκρίνει τὸ διορισμὸ τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ συναποφασίζει μετὰ τοῦ Συμβουλίου ἐπὶ τῶν νομοθετημάτων, βάσει συγκεκριμένης διαδικασίας. Σὲ περίπτωση διαφωνίας ἢ διαφορὰ λύεται ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ συνδιαλλαγῆς, ἢ ὁποῖα ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου καὶ ἰσάριθμους ἀντιπροσώπους τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου.

Τὸ Κοινοβούλιο ἀκόμη μὲ ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας τῶν μελῶν του μπορεῖ νὰ ζητήσει ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴ νὰ ὑποβάλει κάθε κατάλληλη πρόταση γιὰ θέματα, γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα ἢ ἐπεξεργασία καὶ ἢ ἔκδοση Κοινοτικῆς Πράξης.

Τὸ Εὐρωκοινοβούλιο ἀκόμη θὰ ἐγκρίνει ὅλες τὶς συμφωνίες προσχώρησης νέων κρατῶν μελῶν στὴν Κοινότητα, καθὼς καὶ ὅλες τὶς διεθνεῖς συμφωνίες, οἱ ὁποῖες ἔχουν σημαντικὲς οικονομικὲς καὶ συμβατικὲς συνέπειες. Γιὰ τὴν Κοινότητα, νέο δικαίωμα τοῦ Κοινοβουλίου εἶναι ἡ σύσταση ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, ὅταν ὑπάρχουν ὑπόνοιες παραβάσεων τοῦ κοινοτικοῦ δικαίου. Τὸ Κοινοβούλιο ἀκόμη μπορεῖ νὰ ὀρίζει διαμεσολαβητὴ, γιὰ νὰ παραλαμβάνει ἀναφορὲς πολιτῶν ἢ νομικῶν προσώπων καὶ νὰ διεξάγει ἔρευνες ποὺ κρίνει δικαιολογημένες.

ζ) Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπικουρικότητας

Βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς ἐπικουρικότητας οἱ ἀποφάσεις πρέπει νὰ λαμβάνονται κατὰ τὸ δυνατόν πλησιέστερα πρὸς τοὺς πολίτες σὲ τοπικὸ ἢ ἐθνικὸ ἐπίπεδο. Ἡ Κοινότης δρᾷ μόνο μέσα στὰ πλαίσια τῆς συνθήκης τῆς Ἐνώσεως. Στους τομεῖς ποὺ δὲν ἀνήκουν στὴν

ἀποκλειστικὴ τῆς ἄρμοδιότητα ἢ Κοινότης δρᾷ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς ἐπικουρικότητας, μόνο ἔαν καὶ στὸ βαθμὸ ποὺ οἱ στόχοι τῆς προβλεπομένης δράσεως εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐπιτευχθοῦν ἐπαρκῶς ἀπὸ τὰ κράτη μέλη καὶ δύνανται συνεπῶς λόγω τῶν διαστάσεων ἢ τῶν ἀποτελεσμάτων νὰ ἐπιτευχθοῦν καλύτερα σὲ κοινοτικὸ ἐπίπεδο. Ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπικουρικότητας ἐνῶ θὰ ἐξυπηρετεῖ καλύτερα τοὺς πολίτες μὲ τὴν ἀποσυγκέντρωση, θὰ ἐπιτρέψει στὴν Κοινότητα νὰ συγκεντρώσει τὴν προσοχὴ τῆς σὲ θέματα ζωτικῆς σημασίας γιὰ τὸ σύνολο.

Αὐτὴ ὑπῆρξε ἡ θεσμικὴ ἐξέλιξη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος. Ἡ ἐξέλιξη αὐτὴ θὰ συνεχισθεῖ μέχρις ὅτου ἐπιτευχθεῖ ἡ πλήρης ἔνωση τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Ὁ δρόμος βέβαια θὰ εἶναι δύσκολος, θὰ συνεχισθεῖ ὅμως γιατί ἡ Εὐρώπη πρέπει νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἐπιβίωσίν της καὶ νὰ πάρει τὴ θέση ποὺ τῆς πρέπει στὴν Διεθνή Κοινωνία.

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότης καὶ οἱ ἀναπτυσσόμενες χώρες

Ἡ Εὐρωπαϊκὴ Κοινότης ἔχει ὑπογράψει σειρά συμφωνιῶν συνεργασίας μὲ ὁμάδες ἀναπτυσσομένων χωρῶν ὅπως:

Μὲ τις χώρες τῆς ASEAN, δηλαδὴ τῆς Ταϊλάνδης, Μαλαισίας, Ἰνδονησίας, Σιγκαπούρης, τοῦ Μπουρνέη καὶ τῶν Φιλιππίνων.

Μὲ τις χώρες τῆς Οἰκονομικῆς Ἀραβικῆς Ἐνώσεως. Μὲ τις χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς, τοῦ συμφώνου τῶν Ἄνδεων καὶ τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς τῆς Κεντρικῆς Ἀμερικῆς καὶ τοῦ Παναμᾶ.

Ἡ κυριώτερα συνεργασία τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος ἀναφέρεται σ' αὐτὴ ποὺ ἔχει μὲ τις τέως ἀποικίες στὴν Ἀφρικὴ, Καραϊβικὴ καὶ τὸν Εἰρηνικὸ, ἢ ὁποῖα περιλαμβάνει 65 χώρες αὐτῶν τῶν περιοχῶν. Βασικὸς σκοπὸς αὐτῆς

της συνεργασίας και ή διάθεση σοβαρών κεφαλαίων και ένεργειών είναι ή διατήρηση, καλλιέργεια και ανάπτυξη των δεσμών, ή οικονομική ανάπτυξη αυτών των χωρών για την καταπολέμηση της φτώχειας και των άσθενειών. Δι' αυτού του τρόπου ή Εύρωπαϊκή Κοινότης προσπαθεί να μειώσει και ει δυνατόν να εξαλείψει τις αντιθέσεις λόγω της μεγάλης διαφορᾶς του εισοδήματος, ή όποια αντίθεση έκκολλάπει νέες άπειλές συγκρούσεων. Έξ' άλλου λόγω της αλληλεξαρτήσεως των χωρών μεταξύ τους, ή ανάπτυξη των πτωχών χωρών ίδια της 'Αφρικῆς έκτός των άλλων δημιουργεί άγορές για τα Εύρωπαϊκά προϊόντα και πηγές άντλήσεως πρώτων ύλων.

Ἡ Ἐνωμένη Εὐρώπη και τὸ Ἰσλάμ

Οί ἄμεσοι νότιοι γείτονες της Εὐρώπης μετὰ την πλήρη Ἐνωσή της θά είναι οί ισλαμικές χώρες της βορείου 'Αφρικῆς και της Νοτιοκεντρικῆς 'Ασίας, οί όποῖες και συνορεύουν με την 'Ασιατική Ρωσία.

Οί περισσότερες ἀπο αὐτὲς τις χώρες χαρακτηρίζονται ἀπο φτώχεια, πληθυσμιακή έκρηξη, χαμηλὸ πολιτιστικὸ και κοινωνικὸ επίπεδο, πού παρεμβάλλει ἐμπόδια στην ανέλιξή τους, και την πολιτική τους ἀστάθεια, ή όποια καλλιεργεῖ τὸ κλίμα ἀναπτύξεως ισλαμικῶν φανατικῶν κινημάτων. Εἶναι ἀντιληπτὸ ὅτι οί φανατικοί εὐκόλα ὀδηγοῦνται σὲ ἀναμέτρηση με αὐτοὺς πού ἔχουν διαφορετικές ἀντιλήψεις με τὸ Ἰσλάμ.

Ἐνδεχόμενη σύγκρουση της Εὐρώπης με τὸ Ἰσλάμ θά εἶχε δυσάρεστες συνέπειες σὲ κόστος και αἷμα, πέραν τοῦ γεγονότος ὅτι οί μεγαλύτερες πηγές ἐνέργειας, με σημερινή τεχνολογία, ἐλέγχονται ἀπο ισλαμικές χώρες.

Για την ἀντιμετώπιση αὐτῆς της καταστάσεως ή Εὐρωπαϊκή Κοινότης ἔχει ὑπογράψει σύμφωνο συνεργασίας με τις

ἀραβικές χώρες και για να προλάβει καταστάσεις ἔχει θεσπίσει πρόγραμμα βοήθειας πρὸς τις χώρες της Μεσογείου, δηλαδή βασικά τις χώρες της βορείου 'Αφρικῆς και ὁ στρατὸς της Ἰσπανίας στρατοπεδεύει στὰ νότια αὐτῆς της χώρας και ιδιαίτερα στις περιοχές πού βρίσκονται σχετικά κοντὰ με την 'Αφρικῆ.

Για τὸν ἴδιο σκοπὸ ή Δύση γενικότερα διατηρεῖ φιλικές σχέσεις, συμμαχεῖ και ἐνισχυεῖ καθεστῶτα μὴ δημοκρατικά, ήγεμονικά ή δικτατορικοαριστέρα, ἀλλὰ τὰ όποια εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰ φανατικά Ἰσλαμικά κινήματα.

Μεταξὺ αὐτῶν των καθεστώτων συγκαταλέγεται και τὸ καθεστῶς Σαντάμ Χουσεῖν τοῦ Ἰράκ, τὸ όποῖον δὲν ἀνετράπη κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ πολέμου τοῦ Περσικοῦ Κόλπου, διότι ἀποτελεῖ δύναμη ἰσορροπίας ἔναντι των ἀντιδυτικῶν και φανατικοῖσλαμικῶν ἐπεκτατικῶν βλέψεων τοῦ Ἰράν.

Ἄκόμη ή Εὐρώπη εἶναι πολὺ προσεκτική στην συμπεριφορά της ἔναντι τοῦ Ἰσλάμ, μέσα ή και ἔξω ἀπο τὰ ὅριά της. Ἡ Εὐρώπη ἀποφευγει κάθε στάση, πράξη ή παράλειψη, πού θά μπορούσε να ἐκληφθεῖ ὡς ἐχθρική πρὸς τὸ Ἰσλάμ ή να γίνει ἀντικείμενο ἐκμεταλλεύσεως για την συσπείρωση τοῦ Ἰσλάμ ἔναντιον της Δύσεως.

Τουρκία

Ἡ Τουρκία διατηρεῖ φιλοδυτική στάση, εἶναι μέλος τοῦ NATO, ὑπῆρξε συνυποψήφια με την Ἑλλάδα για την ἔνταξή της στην ΕΟΚ και ἔχει ὑπογράψει σύμβαση συνδέσεώς της με την Εύρωπαϊκή Κοινότητα. Ἡ Τουρκία δὲν εἶναι δυνατόν να ἔνταχθεῖ στην Ἐνωμένη Εὐρώπη, διότι ὡς Ἰσλαμική δὲν μετέχει τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, πού ἀποτελεῖ βασική προϋπόθεση για προσχώρησή της. Σὲ κανένα κείμενο της Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος δὲν γίνεται ἀναφορὰ για την προσχώρηση ή την ἔν-

ταξη της Τουρκίας, γίνεται αναφορά για την πρόσδεσή της με την Κοινότητα και την τελωνειακή της ένωση.

Η Ευρώπη θέλει την Τουρκία προσδεμένη στο άρμα της λόγω της γαιοπολιτικής και οικονομικής της σημασίας. Η Τουρκία αποτελεί πόλο έλξεως για τις ισλαμικές χώρες της τέως Σοβιετικής Ένωσης, οι οποίες δεν πρόκειται να ένταχθούν στην Ευρώπη* κι ακόμη η Τουρκία παρεμποδίζει την επέκταση του φανατικού ισλαμισμού του 'Ιράκ σ' αυτές τις περιοχές. Η Τουρκία επίσης αποτελεί βάση προστασίας των συμφερόντων της Δύσεως στις πετρελαϊκές χώρες του Περσικού Κόλπου και αποτελεί μια μεγάλη αγορά και δυνατή πηγή άντλησεως πρώτων ύλων.

Έλλάς και Ένωμένη Ευρώπη Γενικά

Ύστερα από δσα ανεπτυχθήσαν για την πορεία της Ευρώπης σχετικά με την Ένωσή της, έρωτάται αν η Έλλάς θα ήτο σκόπιμο να μείνει έξω από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Όταν χώρες μεγάλες, πλούσιες και τεχνολογικά ανεπτυγμένες, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία, αισθανόμενες την ανάγκη να τερματίσουν τους μεταξύ των Ευρωπαϊκών χωρών πολέμους και αντιλαμβανόμενες τον υποβιβασμό τους μέσα στη Διεθνή Κοινωνία και τον κίνδυνο εξάρτησεως της επιβιώσεώς τους από τρίτες χώρες, χωρίς μάλιστα ν' απειλούνται άμέσως από γειτονικές χώρες, αγωνίζονται για την Ευρωπαϊκή Ένωση υποβαλλόμενες μάλιστα και σε οικονομικές θυσίες υπέρ των ασθενεστέρων ευρωπαϊκών χωρών, όπως η Έλλάς, δεν θα ήτο

άσφαλως φρόνιμο η χώρα μας να μείνει έξω από την πορεία αυτής της Ένώσεως.

Πως η Έλλάς θα ήτο δυνατόν μόνη της ανεξάρτητη ν' αντιμετωπίσει τις επεκτατικές τάσεις της Τουρκίας ή και των βορείων γειτόνων της, που μελλοντικά θα ένταχθούν στην Ένωμένη Ευρώπη; Με την ένταξή της η Έλλάς εξασφαλίζει τα σύνορά της να αποτελέσουν σύντομα σύνορα της Ευρώπης, ή όποια Ευρώπη εις το μέλλον μετά την πλήρη ένωσή της προβλέπεται να είναι η πρώτη δύναμη στον κόσμο. Τα σύνορα συνεπώς της Ευρωπαϊκής Ελλάδος θα είναι άπαραβίαστα.

Η απώλεια της Έθνικης Κυριαρχίας

Η απώλεια της έθνικης κυριαρχίας σε θέματα οικονομικής πολιτικής και αναπτύξεως, όπως και σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και άμυνας ωφελεί την Ελλάδα, δεν την βλάπτει. Την ωφελεί διότι αφαιρείται το δικαίωμα στο έκαστοτε κυβερνών κόμμα να χρησιμοποιεί τους κοινούς πόρους για την εξυπηρέτηση πολιτικών σκοπιμοτήτων, οι οποίες υπέσκαπταν τα θεμέλια της Οικονομίας της χώρας. Η οικονομική ανάπτυξη θα στηρίζεται όχι μόνο σε ορθότερη αντικειμενική πολιτική, αλλά και σε οικονομικές ενισχύσεις της Ένωμένης Ευρώπης, για να άνεβεί το επίπεδο της Έλληνικής ύποδομής στα επίπεδα της Ευρώπης. Η κοινή εξωτερική πολιτική και άμυνα μās εξυπηρετεί, γιατί θα κάνει σεβαστά τα σύνορά μας ίδια στις επεκτατικές τάσεις της Τουρκίας.

Η Έλληνική Βιομηχανία και Βιοτεχνία

Είναι πολλοί που υποστηρίζουν ότι θα χαθεί η Έλληνική βιομηχανία και βιοτεχνία και οι Έλληνες θα γίνουν τα γκαρσόνια των Ευρωπαίων. Ποτέ το έπισημα όργανα της Έλληνικής βιομηχανίας δεν υπεστήριξαν τέτοιες θέσεις.

* *Οι ισλαμικές χώρες της τέως Σοβιετικής Ένώσεως εξηρέθησαν των συμβάσεων βοηθείας και αναπτύξεως που υπέγραψε η Ευρωπαϊκή Κοινότης με τις υπόλοιπες ανατολικές χώρες για να τις βοηθήσει να ένταχθούν μελλοντικά στο χώρο της.*

Ἀπεναντίας ὑπεστήριξαν τὴν ἔνωση τῆς Εὐρώπης καὶ τὴν ἔνταξη τῆς χώρας μας σ' αὐτή. Σὲ πρόσφατη μάλιστα ὁμιλία του ὁ Πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου Ἑλληνικῶν Βιομηχανιῶν ἀνέφερε ὅτι εἶναι ἔθνικὸ συμφέρον ἢ ὑποστήριξη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ὁλοκληρώσεως, γιὰ λόγους οἰκονομικοὺς καὶ ἔθνικοὺς. Ἡ Ἑλλάδα βέβαια δὲν θ' ἀποκτήσει βιομηχανικοὺς γίγαντες. Σ' ἓνα δάσος δὲν ὑπάρχουν μόνο μεγάλα δένδρα, ὑπάρχουν καὶ μικρὰ καὶ θάμνοι, ὅπως καὶ μεγάλα καὶ μικρὰ ζῶα καὶ μεταξύ ὄλων ὑπάρχει ἰσορροπία.

Ἡ σύνδεση τῆς Ἑλλάδος μὲ τὴν Εὐρώπη δίδει στὴν χώρα μας σοβαρὲς δυνατότητες:

α) Ν' ἀναπτύξει βιομηχανία προμηθεΐας μερῶν ἐξαρτημάτων βοηθητικῶν καὶ πρώτων ὑλῶν ποὺ χρησιμοποιοῦνται ἀπὸ τὶς μεγάλες βιομηχανίες τῆς Εὐρώπης μαζικῆς παραγωγῆς προϊόντων.

β) Νὰ ἀναπτύξει κλάδους τῶν ὁποίων οἱ μονάδες παραγωγῆς εἶναι σχετικὰ μικρὲς, ὅπως τροφίμων, κλωστοῦφαντουργίας, ἐνδυμάτων κ.λ.π.

γ) Ἐπὶ πλέον ὅσο ἀναπτύσσεται τὸ εἰσόδημα τόσο ζητοῦνται προϊόντα καὶ ὑπηρεσίες ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ παραχθοῦν μαζικά, διότι στεροῦνται τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ποιότητος καὶ ἢ ἀγορὰ ζητᾷ εἰδικὴ μεταχείριση γιὰ σχετικὰ μικρὲς ποσότητες προϊόντων ὑψηλῆς ποιότητος ποὺ εἶναι δυνατόν νὰ παραχθοῦν ἀπὸ μονάδες σχετικὰ μικροῦ μεγέθους.

δ) Ἀκόμη οἱ βασικὲς πρώτες ὕλες τοῦ ἑλληνικοῦ ὑπεδάφους, ὅπως οἱ βωξίτες, ὁ λευκόλιθος, τὸ σιδηρονικέλιο, τὰ μάρμαρα καὶ ἄλλα ἀξιοποιοῦνται καὶ θὰ ἀξιοποιοῦνται μὲ μονάδες ποὺ βρίσκονται στὸν ἑλληνικὸ χῶρο.

ε) Ἡ ἑλληνικὴ γεωργία ἔχει μεγάλες δυνατότητες ἀναπτύξεως γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν τῆς σημερινῆς καὶ ἰδιαίτερα τῆς μελλοντικῆς ἐνιαίας Εὐ-

ρώπης (ποὺ θὰ περιλάβει μεγάλους πληθυσμοὺς τοῦ βορρᾶ) ἰδίᾳ σὲ προϊόντα ποὺ παράγονται στὰ Μεσογειακὰ κλίματα.

στ) Ἡ Ἑλλάς εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν χῶρος γιὰ τὴν ἐπέκταση καὶ πρόσβαση τῶν εὐρωπαϊκῶν οἰκονομικῶν δραστηριοτήτων στὶς χώρες τῆς Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

Οἱ Ἕλληνες στὸ χῶρο τῆς Εὐρώπης

Ἐποστηρίζουν ὀρισμένοι ὅτι οἱ Ἕλληνες θὰ γίνουν οἱ ὑπέρτεροι τῶν Εὐρωπαίων στὸ χῶρο τῆς Εὐρώπης.

Στὴν ἀρχὴ αὐτοῦ τοῦ αἰῶνα ἔφυγαν πολλοὶ Ἕλληνες, οἱ περισσότεροι φτωχοὶ καὶ ἀγράμματοι, γιὰ τὶς ΗΠΑ. Μετὰ τὸ Β' παγκόσμιον πόλεμον πολλοὶ ἔφυγαν γιὰ τὴν Αὐστραλία καὶ πρόσφατα πολλοὶ ἐργάτες ἔφυγαν γιὰ τὴ Γερμανία. Τί ἔγιναν ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες; Στὶς ΗΠΑ ἔγινε μελέτη γιὰ τὴν ἐξέλιξη τῶν διαφόρων ἔθνικότητων ποὺ μετανάστευσαν ἐκεῖ. Ἡ μελέτη ἀπέδειξε ὅτι οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς εἶναι πρῶτοι στὰ γράμματα καὶ δεῦτεροι στὸν πλοῦτο μετὰ τοὺς Ἑβραίους. Οἱ Ἕλληνες τῆς Ἀμερικῆς εἶναι βασικοὶ οἰκονομικοὶ παράγοντες καὶ κατέχουν ἐξέχουσα θέση μεταξύ τῶν ἐπιστημόνων καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς πολιτικῆς. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τοὺς Ἕλληνες τῆς Αὐστραλίας. Μὲ μεγάλη δυσκολία θὰ βρεῖτε Ἕλληνα μετανάστη χειρόνακτα ἐργάτη στὶς ΗΠΑ, Καναδᾶ, Αὐστραλία. Στὴ Γερμανία ποὺ ἡ μετανάστευση εἶναι πρόσφατη, τὰ παιδιά τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν κατέλαβαν μὲ μεγάλη διαφορὰ καὶ δυσανάλογα πρὸς τὴ συμμετοχὴ τῶν Ἑλλήνων στὸν ξένο πληθυσμὸ τῆς Γερμανίας τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ τῶν θέσεων στὰ Γερμανικὰ Πανεπιστήμια. Συνεπῶς οἱ αὐριανοὶ Ἕλληνες τῆς Γερμανίας θὰ ἔχουν ἄλλη θέση στὴ Γερμανικὴ κοινωνία.

Οἱ Ἕλληνες μετανάστες ἔδωσαν ἐ-

ξετάσεις και έχουν πάρει άριστα, ξεκινώντας από το μηδέν με μόνο εφόδιο τὸν πόθο για ἄνοδο στὴ ζωὴ· γιατί λοιπὸν δὲν θ' ἄριστεύσουν καὶ στὸ μέλλον; Οἱ Ἕλληνες στὸν Εὐρωπαϊκὸ χῶρο θὰ διαπρέψουν στὶς ἐπιστῆμες, τὴν τεχνολογία καὶ ὡς οἰκονομικοὶ παράγοντες ἰδία στὶς ὑπηρεσίες (μεταφορές, ἐμπόριο, τουρισμὸ καὶ ἰδιωτικὲς Τράπεζες).

Σημειώστε τὴν πρώτη θέση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας χωρὶς καμμιά κρατικὴ ὑποστήριξη. Οἱ ΗΠΑ, ἡ Μεγάλῃ Βρετανία, ἡ Ἰαπωνία, στηρίζουν τὴν ἐμπορικὴ τους ναυτιλία, ἐν τούτοις δὲν ἔχουν τὴ θέση τῆς Ἑλληνικῆς.

Ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς μας ταυτότητος

Στὴν Εὐρώπῃ ὑπάρχουν χῶρες ποὺ περιλαμβάνουν στοὺς κόλπους τους δύο ἢ καὶ περισσότερες ἐθνότητες με διαφορετικὴ γλῶσσα καὶ θρησκεία, ὅπως ἡ Ἑλβετία, τὸ Βέλγιο καὶ σὲ μικρότερο βαθμὸ τὸ Ἡνωμένο Βασίλειο. Οἱ διαφορὲς σὲ γλῶσσα, θρησκεία, νοοτροπία, ἐθνικὴ συνείδηση εἶναι ἐντονα στὸ Βέλγιο καὶ τὴν Ἑλβετία καὶ καμμιά ἐθνότητα δὲν ἔχει ἀλλοιωθεῖ με τὸ χρόνο. Τὸ ἴδιο ἰσχύει καὶ στὶς ἐθνικὲς μειονότητες Οὐγγρων, Πολωνῶν ἢ ἄλλων ἐθνικοτήτων. Γιατί λοιπὸν ν' ἀλλοιωθεῖ τὸ Ἔθνος τῶν Ἑλλήνων, ὅταν σὲ χῶρες, ὅπως τὴν Ἀμερικὴ καὶ τὴν Αὐστραλία, εἶναι ἀπὸ τὰ ἔθνη ποὺ διατηροῦν τὴ θρησκεία, τὴν ἐθνικὴ τους συνείδηση καὶ τὴ γλῶσσα, ὅπου ἄλλες ἐθνότητες ἔχουν χαθεῖ; Ἡ διατήρηση τῆς ἐθνικῆς καὶ θρησκευτικῆς μας ταυτότητος εἶναι θέμα παιδείας. Ἡ παιδεία βέβαια στὴ χώρα μας ἔχει ὑποστῆ μεγάλη καθίζηση, εὐτυχῶς ὁμως ἐξ ὅσων γνωρίζω τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα στὶς ΗΠΑ καὶ στὴν Ἀγγλία στέκονται ἄρκετὰ ψηλὰ καὶ θεωροῦνται ἀπὸ τὰ καλύτερα σχολεῖα τῆς περιοχῆς τους.

Ἄν ἡ οἰκονομικὴ μας ἐπιτυχία εἶναι θέμα ἀνθρώπων, δηλαδὴ εἶναι θέμα παιδείας, ἡ διατήρηση τῶν ἠθῶν καὶ τῶν παραδόσεών μας τῶν πολιτιστικῶν καὶ γενικὰ τῶν ἠθικῶν ἀξιών εἶναι κατ' ἐξοχὴν θέμα παιδείας καὶ ἀγωγῆς εἴτε εἴμεθα εἴτε δὲν εἴμεθα ἐντεταγμένοι στὸ χῶρο τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης.

Τὸ πρόβλημα τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑλλάδος

Ἡ Εὐρώπη ὅταν ὠρίμασε ὁ χρόνος, πῆρε μιὰ τεράστια σημασία ἀπόφαση νὰ πετύχει τὴν ἔνωσή της. Ἡ ἀπόφασή της αὐτὴ ὑπῆρξε μεγαλειώδης καὶ ὅσο μεγαλειώδης τόσο καὶ δύσκολη καὶ παρὰ τὶς δυσκολίες βρίσκεται στὰ πρόθυρα τῆς πλήρους ἐνώσεως τῶν πρώτων 12 χωρῶν με τὴ συμμετοχὴ καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Στὴν πορεία της αὐτὴ ἡ ὑπὸ ἔνωση Εὐρώπη ἔχει σαφῆ ἀντίληψη μιᾶς μεγάλης δυσκολίας, ἐνὸς μεγάλου προβλήματος. Ἡ κοινὴ βάση τῆς ἐνώσεως τῶν χωρῶν τῆς Εὐρώπης εἶναι ὁ κοινὸς πολιτισμὸς, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν γνώμη κορυφαίων Εὐρωπαίων, Πῶλ Βαλερύ, Τ. S. Eliot, καὶ ἄλλων στηρίζεται στὴν Ἑλληνικὴ παιδεία, τὴν Χριστιανικὴ πίστη καὶ τὸ Ρωμαϊκὸ δίκαιο. Αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς ὑπάρχει καὶ ἀποτελεῖ ἔκφραση καὶ δημιουργία τῶν Εὐρωπαίων, ἀκόμη καὶ αὐτῶν ποὺ δὲν πιστεύουν, γιατί αὐτὴ τους ἡ δημιουργία πηγάζει ἀπὸ κληρονομία αἰῶνων.

Ὁ πολιτισμὸς αὐτὸς χωρὶς ἀνανέωση ὑφίσταται καθίζηση. Οἱ ὑλιστικὲς ἀντιλήψεις κάθε μορφῆς, ἡ εὐζωία καὶ ὁ ἀτομισμὸς διέβρωσαν καὶ συνεχίζουν τὴ διάβρωση τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἀντιλαμβάνονται συνεπῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ὅτι ἡ βαθμιαία ἀποσύνθεση τῆς κοινῆς βάσεως τῆς Ἐνώσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν ἀπειλεῖ νὰ μεταβάλλει τὸν εὐρωπαϊκὸ χῶρο σὲ μιὰ ἄμορφη μά-

ζα λαῶν πού ὀμιλεῖ διαφορετικὲς γλώσσες. Ἀπειλεῖται δηλαδὴ ἡ Εὐρώπη νὰ γίνῃ ἕνας νέος Πύργος Βαβέλ.

Οἱ Εὐρωπαῖοι βέβαια καλλιεργοῦν τὸ δίκαιο καὶ ἐκεῖ δὲν ἔχουν ἐλλείψεις.

Μελετοῦν ἀκόμη στὰ Πανεπιστήμιά τους τὸν Ἑλληνισμό καὶ συνεχῶς παρουσιάζουν ἐργασίες ἐπιπέδου καὶ ὄγκου πού ἐντυπωσιάζουν. Ἀκόμη στὰ Πανεπιστήμιά τους διαθέτουν ἔδρες μελέτης τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας οἱ περισσότεροι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν Βυζαντινοὶ πρόγονοὶ μας πού ἔγραψαν ἐλληνικά.

Ὅμως, παρὰ τὴ μελέτη, ἡ ὀρθολογικὴ ἀντίληψη τῶν Εὐρωπαίων τοὺς ἐμποδίζει ν' ἀντιληφθοῦν τὴν ἐλεύθερη ἐλληνικὴ σκέψη καὶ ἔχουν δυσκολίες νὰ βιώσουν τὸ μεγαλεῖο τῆς Χάριτος τῶν Πατέρων. Ἡ Χάρις καὶ ἡ Ἐλευθερία δὲν μπαίνουν στὰ καλούπια τοῦ ὀρθολογισμοῦ τῶν Βορείων καὶ τοῦ νομικισμοῦ τῶν Λατίνων. Γι' αὐτὸ καὶ ἐχαιρέτησαν τὴν εἰσοδο τῆς Ἑλλάδος στὸ χῶρο τῆς Εὐρώπης πού πορεύεται πρὸς τὴν Ἐνωσι. Ἡ Monde ἔγραφε τότε ὅτι εἰσέρχεται στὸ χῶρο τῆς Εὐρώπης ἡ χώρα τῆς Φιλοκαλαίας. Οἱ φίλοι τῆς Ἑλλάδος προσδοκοῦν ὅτι ἡ Ἑλλάδα θὰ συμβάλει οὐσιωδῶς στὴν ἀνοικοδόμησι καὶ τὴν ἀποκατάστασι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Σὲ πρόσφατο συνέδριο στὸ Ἑλσίνκι, συνάδελφοί μου μοῦ ἐτόνιζαν ὅτι: «Δὲν ἀγνοοῦμε τὴ συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων ἐπιστημόνων καὶ μάλιστα πολλῶν διαπρεπῶν στὰ Εὐρωπαϊκὰ Πανεπιστήμια, ὅπως δὲν ὑποτιμοῦμε τὴν ἐλληνικὴ παραγωγὴ. Ἐκεῖνο ὅμως πού περιμένουμε, πού προσδοκοῦμε ἀπὸ σᾶς δὲν εἶναι ἡ τεχνολογία καὶ τὰ προϊόντα σας, εἶναι ἡ συμβολὴ σας στὴν ἐπαναθεμελίωσι τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐλληνικῆς παιδείας· αὐτὴ εἶναι ἡ δική σας μεγάλη προσφορά».

Τὸ μεγαλεῖο αὐτῆς τῆς προσδοκίας γίνεται ἀντιληπτό, ἂν θυμηθοῦμε τὴν ἀν-

τίληψη τῶν προγόνων μας ὅτι «Ἑλληνες καλοῦνται οἱ τῆς ἡμετέρας παιδείας μετέχοντες».

Βέβαια ὑπάρχουν καὶ οἱ ἐχθροὶ τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀρνοῦνται τὴν ἀξία καὶ τὴ σημασία τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας στὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ, ἀμφισβητοῦν ὅτι ἐμεῖς οἱ σημερινοὶ Ἑλληνες εἴμαστε φορεῖς τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν καὶ τοῦ διωγμοῦ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ τῆς σπουδῆς τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας.

Νὰ λοιπὸν ποῖ εἶναι τὸ μεγάλο μας πρόβλημα. Ἄν ἡ παιδεία μας συνεχίσει ν' ἀφελληνίζεται καὶ ν' ἀποχριστιανίζεται μὲ τὶς ξενόφερτες ὑλιστικὲς ἀντιλήψεις, τότε ἀσφαλῶς τὸ Ἑλληνικὸ Ἔθνος θὰ καταποντισθεῖ στὴν ἀφάνεια, γιὰ τὴν οὐσία του θὰ πάψει νὰ εἶναι ἐλληνικό. Ἄν ὅμως οἱ Ἑλληνες κάνουν μιὰ πνευματικὴ ἐπανάστασι, ἂν ἡ παιδεία μας ἀναβαπτισθεῖ στὰ νάματα τοῦ πνεύματος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν πού συνεδύασαν τὴν κλασσικὴ σοφία μὲ τὸν Χριστιανισμό, τότε ἡ Ἑλλάδα θὰ προσφέρει στὴν Εὐρώπη κάτι ἀνεκτίμητο, κάτι πολὺ μεγάλο, τόσο μεγάλο ὅσο μεγάλο εἶναι καὶ ὁ Εὐρωπαϊκὸς Πολιτισμός.

Τὸ μεγάλο μας λοιπὸν πρόβλημα εἶναι ἂν ἡ παιδεία μας θὰ συνεχίσει νὰ κόβει τὶς ρίζες αὐτοῦ τοῦ ἔθνους γιὰ νὰ πέσει μαραμένο καὶ νὰ χαθεῖ μέσα στὸ χῶρο τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἢ θὰ κάνουμε ἐπανάστασι ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ μας, ὥστε τὸ ἔθνος ν' ἀποκτήσει καὶ πάλι τοὺς χυμοὺς τῆς Χάριτος καὶ τὴν ἐλεύθερη δημιουργικὴ ἐλληνικὴ σκέψη.

Οὐσιῶδες καὶ ἀναντικατάστατο στοιχεῖο αὐτῆς τῆς ἐπαναστάσεως πρέπει νὰ εἶναι ἡ γνώσι τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας ὄχι μόνο γιὰ τὴν γλώσσα εἶναι μέσο ἐκφράσεως καὶ ἐπικοινωνίας, ὄχι μόνο γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα εἶναι μοναδική, ἀλλὰ καὶ διεθνῆς ὡς τροφὸς

των γλωσσῶν τοῦ ἀνεπτυγμένου κόσμου, ἀλλὰ κυρίως διότι:

α) Ὁ Εὐρωπαϊκὸς καὶ γενικότερα ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς στηρίζεται σὲ ἀξίες, ὅπως ἐλέχθη, τῆς κλασσικῆς Ἑλλάδας καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ βασικά εἶναι διατυπωμένες στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα. Πῶς ὁμοίως οἱ νεοέλληνες θὰ εἶναι οἱ φορεῖς αὐτῶν τῶν ἀξιῶν, ἂν δὲν κατέχουν τὴ γλῶσσα καὶ δὲν ἔχουν ἔτσι πρόσβαση στὶς πηγές;

β) Ἡ προσφορὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἄρχισε μὲ τὴν Κλασσικὴ Γραμματεία καὶ δὲν τελειώνει μὲ τὴν μεγαλειώδη δημιουργία τοῦ Βυζαντίου, συνεχίσθηκε καὶ μετὰ τὸ Βυζάντιο καὶ πρέπει νὰ συνεχισθεῖ καὶ στὸ μέλλον μὲ νέα μορφή ἀναφερόμενη στὰ προβλήματα τῆς σύγχρονης ἐποχῆς, πάντα ὁμοίως μὲ τὴν αἰώνια ἐλεύθερη Ἑλληνικὴ Χριστιανικὴ σκέψη. Ἡ γλῶσσα εἶναι βασικὸ καθοριστικὸ στοιχεῖο τῆς σκέψεως, τῆς προσωπικότητος, τῆς φυσιογνωμίας, τῆς νοοτροπίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐνὸς λαοῦ. Συνεπῶς ἡ γλῶσσα μας ἀποτελεῖ βασικὴ ρίζα γιὰ τὴν συνέχιση τῆς προσφορᾶς τοῦ ἔθνους μας.

Γεννᾶται βέβαια τὸ ἐρώτημα πῶς θὰ γίνει αὐτὴ ἡ πολυπόθητη ἐπανάσταση; Πῶς ὅταν ὁ ἑλληνικὸς λαὸς εἶναι πικραμένος γιὰ τὴν ἐγκατάλειψή του, πῶς ὅταν πολλῶν ὁδηγὸς εἶναι ἡ εὐζωΐα καὶ τὸ συμφέρον, πῶς ὅταν ἡ παιδεία μας εἶναι ὑποβαθμισμένη;

Ἡ ἐπιτυχία μιᾶς πνευματικῆς ἀναγεννήσεως τοῦ ἔθνους εἶναι θέμα πίστεως καὶ βιώσεως τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν εἶναι θέμα ἀριθμῶν καὶ λογικῆς.

Σκεφθεῖτε τὴν πρόσφατη ἀναίμακτη κατάρρευση τοῦ Μαρξισμοῦ καὶ τῆς πανίσχυρης Σοβιετικῆς Ἐνώσεως, χωρὶς καμμιά ὀργανωμένη ἐπανάσταση.

Θυμηθεῖτε ὅτι ὁ ὑπόδουλος στὴ Ρώμη Ἑλληνισμὸς, ὕστερα ἀπὸ μιὰ κατάρρευση ποὺ ὀδηγοῦσε τότε στὴν ἀνυπαρξία, ἀπέκτησε τὴν ἐλευθερία του καὶ μετέτρεψε τὴν Ἀνατολικὴ Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία στὸ Ἑλληνικὸ Βυζάντιο, χωρὶς ἐπανάσταση καὶ πόλεμο, χωρὶς καμμιά ἰδιαίτερη ἀνθρώπινη ἡγεσία. Ἡ μετατροπὴ ἔγινε χάρις στὴν πνευματικὴ ὑπεροχὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀναβάπτισή του ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό. Μοναδικὸ ἀλήθεια γεγονὸς στὴν ἱστορία τῶν λαῶν τοῦ κόσμου.

Θυμηθεῖτε τέλος τὴν ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους ὕστερα ἀπὸ 400 χρόνια τουρκικῆς σκλαβιάς. Ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἔθνους τότε δὲν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἀνύπαρκτης ὀργανωμένης πολιτείας, ἦταν ἀποτέλεσμα τῶν ἀγῶνων τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ λαοῦ.

Ἐκκλησία καὶ λαὸς ὑπάρχει καὶ σήμερα. Ἡ μεγάλη ἰδέα τοῦ ἔθνους δὲν πέθανε, ἀπλῶς ἄλλαξε μορφή. Ἡ σημερινὴ μεγάλῃ ἰδέα εἶναι πῶς τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος θὰ ἀποκτήσει τὸ ἠθικὸ του ἀνάστημα, θ' ἀναβαπτισθεῖ στὴν πίστη, θ' ἀνακτήσει τὴ γλῶσσα του καὶ τὴν μεγάλη του πνευματικὴ κληρονομία, γιὰ νὰ θεμελιώσῃ καὶ πάλι τὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ ποὺ ἐκτείνεται καὶ πέραν τῆς Εὐρώπης σ' ὀλόκληρο τὸ νέο κόσμο. Τότε τὸ ἔθνος μας θὰ γίνει ὄντως μεγάλο ὄχι γιὰ τὸ μέγεθός του ἀλλὰ γιὰ τὴν μεγάλη του προσφορὰ.

Ποῖος ἀπὸ μᾶς, ποῖος Ἑλληνας, δὲν θὰ δώσει τὸ παρὸν γιὰ νὰ γίνει ἡ μάνα Ἑλλάδα, τὸ ἔθνος μας ὀλόκληρο αὐτὸ ποὺ τοῦ πρέπει, αὐτὸ ποὺ τοῦ ἀξίζει;

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ
Ὁμ. Καθηγητῆς Οἰκονομικοῦ
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΝΩΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ

Α' ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ

Τὸ θέμα μὲ τὸ ὁποῖο καλοῦμαι νὰ σᾶς ἀπασχολήσω στὴ σημερινὴ ἡμερίδα εἶναι εὐρύτατο καὶ ἡ διαπραγμάτευση τοῦ παρουσιάζει πολλὰς δυσκολίες. Ἡ ἑλληνικὴ Γραμματεία καλύπτει περίοδο τριῶν τουλάχιστον χιλιετηρίδων καὶ ἐκτείνεται σὲ πολλὰς ἑκατοντάδες χιλιάδες σελίδων. Παράλληλα ὁ ρόλος τῆς στὴ δημιουργία τοῦ δυτικοῦ λεγόμενου πολιτισμοῦ καὶ ἡ ἀποστολὴ τῆς στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη σήμερα ἔχουν τόσο μέγεθος, ὥστε ἡ ἐπάξια παρουσίασή τους νὰ εἶναι δυσκολοκατόρθωτη, ἀκόμα καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἀσχοληθοῦν μὲ τὸ θέμα πολλοὶ καὶ εἰδικοὶ ἐπιστήμονες. Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ περιορισθῶμε μόνο σὲ ὅ,τι θεωροῦμε σημαντικότερο καὶ ἀντιπροσωπευτικότερο γιὰ τὸ θέμα μας.

Γραμματεία ὀνομάζουμε τὸ σύνολο τῶν γραπτῶν μνημείων ἑνὸς ἔθνους ὅσα εἶτε κατὰ τὴ μορφή εἶτε κατὰ τὸ περιεχόμενο εἶτε κατὰ τὴν ἔκταση ἀντιπροσωπεύουν ἀνώτερες ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὲν ἀποβλέπουν σὲ ἰκανοποίησι πρακτικῶν μόνο ἀναγκῶν. Ἀπαραίτητη προϋπόθεσι τῆς ὑπάρξεως Γραμματείας ἀποτελεῖ ἡ ὑπάρξι γραφῆς. Τὰ τραγούδια, τὰ παραμῦθια, οἱ παραδόσεις καταλέγονται στὴ γραμματεία ἑνὸς ἔθνους ἀπὸ τὴ στιγμή κατὰ τὴν ὁποία θὰ καταγραφῶν σὲ μιὰ γλῶσσα. Ἡ λογοτεχνία εἶναι ἔννοια στενότερη ἀπὸ τὴ γραμματεία καὶ διαλαμβάνει μόνο ἐκεῖνα τὰ κείμενα στὰ ὁποία ὁ συγγραφεὺς

φροντίζει καὶ ἀποβλέπει σὲ αἰσθητικὰς ἀξίες¹.

Τῆς Γραμματείας ἔχουμε τόσες διαιρέσεις ὅσες εἶναι καὶ οἱ διαιρέσεις τοῦ ὅλου πνευματικοῦ βίου. Ἔτσι διακρίνουμε γραμματεία ἀρχιτεκτονική, γεωπονική, ἰατρική, θεατρική, φιλολογική, φιλοσοφική, θεολογική κ.δ.κ. Ἀνάλογα δὲ μὲ τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα καὶ τὴ χρονικὴ περίοδο διακρίνουμε γραμματεία ἀρχαία ἑλληνικὴ, βυζαντινὴ, νεοελληνικὴ, κρητικὴ, ἑπτανησιακὴ κ.λ.π.

Ὅπως εἶναι φυσικὸ ἡ ἑλληνικὴ Γραμματεία γενικῶς στηρίζεται στὸν ἑλληνικὸ λόγο. Τὸ λόγο τῶν Ἑλλήνων. Ἐξωτερικὴ ἔκφρασι τοῦ λόγου τῶν Ἑλλήνων εἶναι ἡ ἀθάνατη ἑλληνικὴ γλῶσσα. Καὶ ἂν πᾶσα γλῶσσα εἶναι τὸ θαυμαστότερο πρᾶγμα τοῦ λαοῦ, ποὺ τὴ δημιούργησε, ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα εἶναι θαῦμα θαυμάτων! Θαῦμα εὐκινήσιας, εὐκαμψίας καὶ κομψότητος, θαῦμα πλούτου καὶ λεπτότητος ἐκφραστικῶν μορφῶν, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν πνεῦμα καὶ συγχρόνως μέσον πνευματικόν, ἐξυπηρετοῦν ὄλες τὶς ἀποκαλυπτικὰς ἀποχρώσεις καὶ ὄλες τὶς νοοτροπίες, ὄλες τὶς πτυχὰς τῆς ψυχῆς καὶ ὄλες τὶς κινήσεις τοῦ πνεύματος μὲ πλαστικότητα καὶ γραφικότητα μοναδική².

Ἡ μεγάλη ὑπηρεσία τῆς ἑλληνικῆς γλῶσσας καὶ τοῦ ἑλληνικοῦ λεξιλογίου στὴν κλασσικὴ ἀρχαιογνωσία, στὴν ἑλληνικὴ πολιτιστικὴ ἐπιβίωσι καὶ στὴν ἀνάπτυξι ὀλόκληρου τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ ἐξάιρεται ἀπὸ ὄλους τοὺς ἐρευνητὰς τοῦ βίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἀρχαίων, ὅπως θὰ μᾶς δοθεῖ εὐ-

καιρία να δείξουμε στη συνέχεια.

Τῆς ἑλληνικῆς πολιτιστικῆς ἐπιβιώσεως σύμβολα εἶναι τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἐπιστημονικῶν ὄρων σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς γλῶσσες τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Πρβλ. τοὺς ὄρους: φιλοσοφία, πολιτική, τεχνική, μουσική, ποίηση, ἔπος, λυρική, δρᾶμα, τραγωδία, κωμωδία, μαθηματικά, γραμματική, ρητορική, πλαστική, θέατρο κ.λ.π. Τῶν ἑλληνικῶν εὐρημάτων τοῦ Λόγου κορωνίδα καὶ κορύφωμα εἶναι ἡ λέξις καὶ ἡ ἔννοια «ιδέα». Ἡ μεγαλύτερη ὑπηρεσία τῶν Ἑλλήνων στὸν κόσμο εἶναι ἡ ἀποκάλυψη καὶ διάπτυξη τῆς ιδέας καὶ ὁ πρὸς τὴν ιδέαν σεβασμός. Τὴν ιδέα ἡ ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων εἶδε, ἐθεώρησε καὶ ἐξέφρασε μὲ ποικίλες μορφές, ὅπως: τὸ καλόν (ῥαῖον), τὸ ἀγαθόν, τὸ ὄσιον, τὸ ἀληθές, τὸ μέτρον, ἡ ἄρμονία, ἡ δίκη, ἡ αἰδώς, ὁ θεῖος φόβος, ὁ νόμος, ἡ ἀρετή, ἡ εὐδαιμονία, ἡ ἐλευθερία, ἡ δημοκρατία, ὁ ἀγὼν, ἡ παιδεία, ἡ καλοκαγαθία³.

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε ὅτι δὲν σώθηκε ὀλόκληρη ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ Γραμματεία. Σώθηκε μόνο ἓνα μέρος αὐτῆς. Γιὰ παράδειγμα ἀπὸ τὶς 123 τραγωδίαις τοῦ Σοφοκλῆ σώθηκαν μόνο ἑπτὰ, ἀπὸ τὶς 92 τοῦ Εὐριπίδη σώθηκαν 18, καὶ ἀπὸ τὶς 90 τοῦ Αἰσχύλου σώθηκαν μόνο ἑπτὰ. Εἶναι μάλιστα πολὺ πιθανὸ νὰ χάθηκαν τὰ πλεον σημαντικὰ καὶ ἐνδιαφέροντα κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων σοφῶν, εἴτε διότι διεφθάρησαν ἀπὸ τὸ χρόνο ἢ καταστράφηκαν ἀπὸ ἀμαθεῖς ἢ ἀπὸ διωκτες τῶν διδασκαλιῶν τῶν ἀρχαίων. Ὁφείλουμε ἐπίσης νὰ ὑπογραμμίσουμε ὅτι ποτὲ τὸ ἑλληνικὸ Κράτος ἢ οἱ πνευματικοὶ Ἡγέτες τοῦ ἔθνους δὲν ἀνέλαβαν συντονισμένη προσπάθεια, ὥστε νὰ ἐκδοθοῦν ὅλα τὰ γνωστὰ κείμενα τῶν ἀρχαίων σοφῶν, τὰ ὁποῖα, πρὸς μεγάλην ἐντροπὴν μας, μόνο στὴν Ἑλλάδα δὲν ἔχουν ἐκδοθεῖ. Ὅμως εὐτυχῶς ἔχουν πραγματοποιηθεῖ μνημειώδεις ἐκ-

δόσεις τῶν σωζομένων ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων ἀπὸ φιλολόγους καὶ ἐκδότες ἄλλων χωρῶν, κυρίως τῆς Εὐρώπης, στὸ πρωτότυπο καὶ στὴ μετάφραση. Τέτοιαις ἐκδόσεις πραγματοποιήθηκαν στὴν Ἰταλία, τὴ Γαλλία, τὴν Ὀλλανδία, τὴν Ἀγγλία, τὴ Γερμανία. Γνωστὲς εἶναι οἱ ἐκδόσεις Μπυντέ, Ὁξφόρδης, Λειψίας κ.ἄ.

Β' ΘΕΤΙΚΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Κι ἐρχόμαστε τώρα νὰ προσεγγίσουμε τὸ μέγα θέμα τῆς προσφορᾶς τῆς ἑλληνικῆς Γραμματείας στὸν Εὐρωπαϊκὸ πολιτισμὸ. Ἐξετάζοντας τὸ θέμα αὐτὸ βρισκόμαστε πρὸ συνταρακτικῶν διαπιστώσεων. Ὁ ἐπινοητὴς τῆς μαθηματικῆς ἀποδείξεως καὶ θεμελιωτὴς τῶν Μαθηματικῶν σὲ παγκόσμια κλίμακα εἶναι ὁ Θαλῆς ὁ Μιλήσιος. Ὁ Γερμανὸς φιλόσοφος Κάντ γράφει σχετικὰ: «Τὰ μαθηματικὰ βρῆκαν στὸ θαυμάσιο λαὸ τῶν Ἑλλήνων τὸν ἀσφαλῆ δρόμο μιᾶς ἐπιστήμης... Ὁ πρῶτος ὁ ὁποῖος ἀπέδειξε ὅτι οἱ παρὰ τὴν βάσιν τοῦ ἰσοσκελοῦς τριγώνου γωνίες εἶναι ἴσες, εἴτε Θαλῆς ὀνομαζόταν εἴτε ἄλλως πως, ἔσχε μίαν ἀναλαμπήν». Καὶ ὁ Max Steck, καθηγητὴς στὸ Πολυτεχνεῖο τοῦ Μονάχου, θεωρεῖ τὴν ἐπινοήση τῆς Ἀποδείξεως στὰ μαθηματικὰ ὡς τὸ βάθρον στὸ ὁποῖο στηρίζεται ἡ δημιουργία τοῦ πολιτισμοῦ. «Ἄνευ τῆς ἑλληνικῆς αὐτῆς ἐπινοήσεως», γράφει, «ὁ ἀνθρώπος δὲν θὰ εἶχε δημιουργήσει πολιτισμόν». Ὡς πρῶτοι ἀσχοληθέντες μὲ τὴ θεωρία τῶν ἀριθμῶν θεωροῦνται ὁ Θαλῆς καὶ ὁ Πυθαγόρας ὁ Σάμιος 580 – 500 π.Χ. Ἡ Σχολὴ τοῦ Πυθαγόρα ποὺ ἰδρύθηκε στὴν πόλη Κρότων τῆς Κάτω Ἰταλίας θεωρεῖται τὸ πρῶτο συστηματικὸ Πανεπιστήμιο τοῦ κόσμου⁴.

Κυριότερη πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποία παίρνουμε πληροφορίες γὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Γεωμετρίας στὴν ἀρχαιότητα εἶναι ὁ Πρόκλος, ἓνας ἀπὸ τοὺς τελευ-

ταίους διευθυντές της 'Ακαδημίας του Πλάτωνος (410 – 485 μ.Χ.). 'Από αυτόν μαθαίνουμε ότι ο Θαλής έφερε από την Αίγυπτο στοιχειά Γεωμετρίας στην 'Ελλάδα, τὰ ὅποια αὐτὸς ἐπεξεργάστηκε καὶ ἐπαύξησε. Στὴ συνέχεια ἀναφέρεται σειρά μεγάλων μαθηματικῶν ὅπως ὁ 'Αμύκλας, ὁ Πλάτων, ὁ Μέναιχμος ὁ Εὐδοξος, ὁ 'Ερμότιμος καὶ τελευταῖος ὁ Εὐκλείδης, ὁ ὁποῖος μὲ τὰ στοιχειά του τελειοποίησε ὅλα ὅσα εἶχαν εὐρεθεῖ ὡς τότε. 'Η περιγραφή τῶν οἰκείων θεωρημάτων στὸ 13 βιβλίο τῶν Στοιχείων ἀπὸ τὸν Εὐκλείδη ἀποτελεῖ ὕψιστο καλλιτεχνικὸ δημιούργημα τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος.

'Η ἔννοια ἢ ὁποία ἔφερε τὶς μεγαλύτερες δυσκολίες στὴ μαθηματικὴ ἔρευνα ἦταν ἡ ἔννοια τοῦ ἀπείρου, ἢ ὁποία ἀποτελεῖ θεμελιώδη ἔννοια τῆς ἀνθρώπινης σκέψης. Κατὰ τὸν Πλάτωνα ἄπειρον εἶναι πᾶν ὅ,τι δὲν ἔχει ἀρχήν, μέσον καὶ τέλος. 'Ο 'Αναξαγόρας λέγοντας ὅτι ἀπὸ τὸ μικρὸ ὑπάρχει τὸ μικρότερο καὶ ἀπὸ τὸ μεγάλο ὑπάρχει τὸ μεγαλύτερο ἄνοιξε τὸ δρόμο στὰ 'Ανώτερα Μαθηματικά, τὰ ὅποια ἐπεξεργάστηκαν ὁ Εὐδοξος, ὁ 'Αρχιμήδης, ὁ Leibnitz καὶ ὁ Newton. 'Ο Καρτέσιος ἐμπνεύσθηκε ἀπὸ τὸν 'Απολλώνιο τὶς ἀρχές τῆς 'Αναλυτικῆς Γεωμετρίας. Καὶ τὰ λεγόμενα σύγχρονα μαθηματικά, δηλαδή ἡ θεωρία τῶν Συνόλων, εἶναι δημιούργημα τῶν 'Ελλήνων καὶ μάλιστα τοῦ Πλάτωνα προσωπικά. Στὸ διάλογο τοῦ Πλάτωνα Παρμενίδης ὑπάρχει ὁλόκληρη ἡ θεωρία τῶν Συνόλων, ἀπὸ ὅπου παρέλαβε τὴ διατύπωσή της ὁ Γερμανὸς μαθηματικὸς Γεώργιος Κάντορ 1845 – 1918, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ καθηγητὴς τοῦ Yale Robert Brumbaugh σὲ ἔργο, πού ἔγραψε τὸ 1961.

'Ενας ἄλλος ἐπιστημονικὸς κλάδος πού καλλιιεργήθηκε ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους 'Ελληνες εἶναι ἡ 'Αστρονομία. 'Η ἀρχαιότερη ἐκκλειψη 'Ηλίου ἀναγγέλθηκε

ἀπὸ τὸ Θαλή, ὁλόκληρους μῆνες πρὶν πραγματοποιηθεῖ (28 Μαΐου 585 π.Χ.). Οἱ Πυθαγόρειοι 'Ικέτας καὶ 'Εκφαντος (5ος αἰ. π.Χ.) διατύπωσαν τὴ θεωρία τοῦ ἡλιοκεντρικοῦ συστήματος, τὴν ὁποία ὑποστήριξε καὶ ὁ 'Αρίσταρχος ὁ Σάμιος, ἀπὸ τὸν ὁποῖο τὴν παρέλαβε ὁ Κοπέρνικος.

Μεγάλη ἀνάπτυξη εἶχε στοὺς ἀρχαίους 'Ελληνες καὶ ἡ Φυσικὴ ἢ ὁποία ἐξετάζεται μαζὶ μὲ τὴ Χημεία. 'Ο Θαλῆς καὶ πάλι ἀνακάλυψε τὸ μαγνητισμὸ καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸ. 'Ο 'Αριστοτέλης μὲ τὴν πραγματεία του «Φυσικὴ ἀκρόασις» εἶναι ὁ πατέρας τῆς θεωρητικῆς καὶ μαθηματικῆς φυσικῆς. 'Η γνώση τῶν φακῶν εἶναι γνωστὴ στὴν 'Αθήνα περὶ τὸ 400 π.Χ. 'Εκκληκτικὰ θεωροῦνται τὰ καυστικὰ κάτοπτρα τοῦ 'Αρχιμήδη καὶ τοῦ 'Απολλωνίου, τῶν ὁποίων ὅμως δὲν διασώθηκε ἡ κατασκευὴ καὶ ὁ μηχανισμὸς τῆς λειτουργίας τῶν. 'Η ἀτομικὴ θεωρία τοῦ 'Αναξαγόρα, τοῦ Λευκίππου καὶ ἰδιαίτερα τοῦ μαθητοῦ του Δημοκρίτου, βρῆκε τὴν πλήρη δικαίωσή της στὴ σύγχρονη Φυσικὴ καὶ ἀποτελεῖ ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα ἐπιτεύγματα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Τέλος ἡ συνέχιση τῆς ἐνασχόλησης μὲ χημικὰ πειράματα εἶχε ὡς ἀποτέλεσμα τὴ δημιουργία τοῦ ὑγροῦ πυρός, ἔργο τοῦ 'Ελληνοῦ μοναχοῦ καὶ μηχανικοῦ Καλλινίκου⁵.

Γ' ΙΑΤΡΙΚΗ

'Αλλη λαμπρὴ σελίδα τῆς ἑλληνικῆς Γραμματείας, φωτεινὸ ἐπίτευμα τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, εἶναι ἡ ἱατρικὴ ἐπιστήμη. 'Ο 'Ιπποκράτης πού γεννήθηκε στὴν Κῶ τὸ 460 π.Χ. συγκέντρωσε καὶ συστηματοποίησε ὅλες τὶς προηγουμένες γνώσεις, εἰσήγαγε νέες μεθόδους πειραματικῆς ἔρευνας καὶ θεραπείας, ταξιόνησε τὶς παρατηρήσεις του, καταπολέμησε τὶς δεισιδαιμονίες καὶ ἀγυρτεῖες καὶ εἰσήγαγε στὴ διδασκαλία του

την ανώτερη φιλοσοφία και ήθική. Στην Ίπποκράτειο έπιστήμη υπάρχουν σπερματικά όλοι οι κλάδοι τής ιατρικής. Στο μέγα και μοναδικό σ' όλο τον κόσμο Έλληνικό Θαύμα του 5ου-4ου π.Χ. αιώνα ή Ίατρική του Ίπποκράτη αποτελεί ένα από τα πλέον έκπαγλα σημεία.

Στην Άλεξανδρινή έποχή ή ιατρική αναπτύσσεται άκόμα περισσότερο. Άκμάζουν τότε ό Ήρόφιλος και ό Έρασίστρατος. Ό πρώτος περιέγραψε τό κυκλοφορικό σύστημα, μελέτησε τους σφυγμούς χρησιμοποιώντας κλεψύδρα και άσχολήθηκε με την άνατομική των νεύρων, του έγκεφάλου, τής παρεγκεφαλίδας και του όφθαλμού. Ό δεύτερος, ό Έρασίστρατος 305 π.Χ. ύπηρεζε μέγας άνατόμος, φυσιολόγος και παθολόγος. Καθόρισε την άρχή των νεύρων από του κεντρικού νευρικού συστήματος. Περιέγραψε τις έλικες του έγκεφάλου, τον όποιο πρώτος σημειώνει ως κέντρο των ψυχικών λειτουργιών. Άνακάλυψε την τριγλώχινα βαλβίδα τής καρδιάς και πολλά άλλα. Τέλος ό Γαληνός, 131 μ.Χ., στάθηκε ό πραγματικός δικτάτορας τής ιατρικής έπιστήμης μέχρι του 17ου μ.Χ. αιώνας. Γνωστή είναι ή φράση «Γαληνός έφη»⁶.

Δ' Ο ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΣ

Ένα άλλο σημαντικότερο δημιούργημα τό όποιο προήλθε από την έλληνική γραμματεία, εις τό όποιο αποβλέπει όλόκληρη ή ανθρωπότητα και από τό όποιο έλπίζει νά προκύψει βελτίωση τής τύχης του ανθρώπου γενικά, είναι ό ανθρωπισμός. Είναι τό κίνημα που έπιβεβαιώνοντας την πίστη του στην άσύγκριτη αξία του ανθρώπου, στοχεύει στό νά εξασφαλίσει την πλήρη πραγμάτωση τής ανθρωπίνης προσωπικότητας. Ειδικότερα ό όρος ανθρωπισμός σημαίνει την κλασική παιδεία και την ένασχόληση με τα κλασικά γράμματα. Άναφέρεται δηλαδή στό μορφωτικό ιδε-

ώδες που αναπτύχθηκε κατά την άρχαιότητα, και είναι ιδεώδες ζωής και άγωγής. Ός ιστορικό φαινόμενο ό ανθρωπισμός έχει περιόδους ή φάσεις κατά τις όποιες θά μπορούσε κανείς νά διακρίνει τον ανθρωπισμό των Ρωμαίων, των Πατέρων τής Έκκλησίας, τής Άναγεννήσεως, τον Νεοανθρωπισμό των Βίνκελμαν και Χουμπολτ, τον Τρίτο ανθρωπισμό του Βέρνερ Γιαϊγκερ και τό σύγχρονο μεταπολεμικό ανθρωπισμό.

Οί Ρωμαίοι στράφηκαν άπ' ευθείας πρós την πηγή τής μορφώσεως, πρós τον έλληνικό πολιτισμό. Αυτή ή στροφή των Ρωμαίων πρós τους Έλληνες και μάλιστα πρós τα πρωτότυπα κείμενά τους είναι ή πρώτη εμφάνιση του ανθρωπιστικού φαινομένου, ή όποία φανερώνει την πολιτιστική δύναμη τής έλληνικής παιδείας.

Μετά τους Ρωμαίους οί Πατέρες τής Έκκλησίας, ύστερα από όρισμένες ταλαντεύσεις, αποδέχτηκαν τό μορφωτικό ιδεώδες των Άρχαίων Έλλήνων. Πρώτος ό Μέγας Βασίλειος με την περίφημη πραγματεία του «Πρós τους νέους, όπως άν έξ έλληνικών ώφελοίντο λόγων», έδειξε τό δρόμο. Άκολούθησε ό Γρηγόριος Ναζιανζηνός με τα ώραία του ποιήματα, ό Γρηγόριος ό Νύσσης, ό όποιος με τό φιλοσοφικό του στοχασμό ανέλυσε και διατύπωσε τα δόγματα τής Έκκλησίας και ό Ίωάννης Χρυσόστομος που έγραψε και εκφώνησε πολλές έκατοντάδες λόγους σε ώραίωτατη έλληνική γλώσσα έφάμιλλη με εκείνη του Δημοσθένη και του Ίσοκράτη. Λίγους αιώνες άργότερα εμφανίστηκε τό φαινόμενο που όνομάστηκε πρώτος Βυζαντινός ανθρωπισμός και περιλαμβάνει όνόματα όπως του Λέοντα του Φιλοσόφου, του Μεγάλου Φωτίου, του Άρέθα, του Κων/νου Πορφυρογεννήτου, του Ψελλού. Ό Μ. Φώτιος άποτελεί κορυφαία προσωπικότητα των γραμμάτων σε παγκόσμια κλίμακα. Σ' ένα από τα

ἔργα του τῆ «*Μυριόβιβλο*» δίνει τὴν περίληψη 279 βιβλίων, πού εἶναι μόνο μέρος ὄσων βιβλίων ὁ Φώτιος εἶχε διαβάσει. Μὲ τὴν ἐργασία του αὐτὴ διέσωσε τὸ περιεχόμενο μεγάλου ἀριθμοῦ βιβλίων, πού χάθηκαν ἀργότερα καὶ ἡ ὑπαρξὴ των εἶναι γνωστὴ μόνο ἀπὸ τὴ «*Βιβλιοθήκη*» τοῦ Φωτίου. Οἱ μελετητὲς μέτρησαν ὅτι 158 κώδικες περιλαμβάνουν χριστιανικά καὶ βέβαια ὀρθόδοξα βιβλία, οἱ ὑπόλοιποι 122 περιλαμβάνουν βιβλία τῆς κλασικῆς γραμματείας. Ἔτσι ὁ Φώτιος εἶναι ὁ θεμελιωτὴς ἐνὸς βυζαντινοῦ κλασικισμοῦ διορθωμένου καὶ συμπληρωμένου μὲ τὸν πῖθ ὀρθόδοξο Χριστιανισμό. Συνεχιστὲς τοῦ κλασικισμοῦ αὐτοῦ στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες εἶναι ὁ Ἰωάννης Τζέτζης, ὁ περίφημος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης Εὐστάθιος, πού ἔγραψε τὶς «*Παραεκβολές*» στὸν Ὁμηρο καὶ στὸν Πίνδαρο, ὁ Μάξιμος Πλανουδης, ὁ Μετοχίτης, ὁ Τρικλίνιος κ.ἄ.⁷

Ε' ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΕΣ ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ

Στὸ σημεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ μνημονεύσουμε τὴ γέννηση καὶ τὴν ἀπόσχιση ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ Γραμματεία τῶν Σλαβικῶν Γραμματειῶν. Ὑστερα ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ «*Κυριλλικοῦ*» ἀλφαβήτου ἄρχισαν οἱ ἀθρόες μεταφράσεις κειμένων. Ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ἰωάννης Μέγεντορφ, μεταφράστηκαν πρῶτα τὰ κείμενα πού χρειαζόταν γιὰ τὶς θρησκευτικὲς ἀνάγκες, Παλαιὰ καὶ Καινὴ Διαθήκη, Θεῖα Λειτουργία, ἀγιογραφικά κείμενα. Στὴ συνέχεια ἀκολούθησε ἡ μετάφραση τόσο στὴ Βουλγαρία, ὅσο καὶ στὴ Ρωσία βυζαντινῶν νομικῶν κειμένων, ἀστικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς νομοθεσίας, λυρικῆς ποιήσεως, ἱστοριογραφίας καὶ πλείστων ἄλλων. Ἐπίσης εἰσάγεται γενναϊόδωρα στὴ Ρωσία ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Ὁ Καθεδρικός ναὸς τῆς Ἁγίας Σοφίας τοῦ Κιέβου διατηρεῖ ἀ-

κόμα καὶ σήμερα, ὀρισμένες ἀπὸ τὶς τελειότερες βυζαντινὲς ψηφιδωτὲς παραστάσεις τοῦ 11ου αἰῶνα, ἔργα Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν⁸. Καὶ ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Leroy Beaulieu γράφει γιὰ τὴν περίοδο αὐτὴ: «*Ἡ Ρωσία κατέστη εἶδος ἀποικίας τοῦ Βυζαντίου. Οἱ Ρῶσοι Μητροπολίτες ἦσαν Ἕλληνες. Οἱ Ἑγεμόνες αὐτῆς ἐνυμφεύοντο ἑλληνίδας... Ἐπι δύο καὶ περισσοτέρους αἰῶνας τὸ Βυζάντιο ἐνετύπωσε εἰς τὰ ἦθη τὸν χαρακτήρα καὶ τὰς ἀρεσκείας τῶν Ρώσων*».

ΣΤ' Η ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗ ΣΤΗ ΔΥΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΝΕΟΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΙ

Ὁ ἐπόμενος σταθμὸς στὴν πορεία τῆς ἑλληνικῆς Γραμματείας ἦταν ἡ Τουρκικὴ ἐξάπλωση καὶ ἡ ἄλωση τῆς Κων/πόλεως τὸ 1453. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὸ κέντρο τῶν γραμμάτων μεταφέρεται πρῶτα στὴν Ἰταλία καὶ ἔπειτα στὴν ὑπόλοιπη Εὐρώπη. Ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ Kenneth Setton τοῦ Princeton παίρνομε μιὰ ἰδέα τῆς κοσμογονίας πού συντελέστηκε στὴν Ἰταλία χάρις στοὺς Ἕλληνας λογίους μετὰ τὴν τουρκικὴ ἐξάπλωση. «*Τὸ σπῖτι τοῦ Βησσαρίωνα*» γράφει, «*στὴ Ρώμη ἦταν ἓνα κέντρο γιὰ Ἕλληνας πρόσφυγες καὶ λόγιους, ἓνα σαλόνι ὅπου Βυζαντινοὶ καὶ Ἰταλοὶ διανοούμενοι συναντῶντο, μιὰ Ἀκαδημία, ὅπως ὀνόμασε τὴ συνάθροιση ὁ Perotti. Ἐκεῖ ἐμαζεύοντο ὡς φιλοξενούμενοί του ὁ Θεόδωρος Γαζῆς ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη, ὁ Ἰωάννης Ἀργυρόπουλος, ὁ Γεώργιος Τραπεζούντιος, ὁ Lorenzo Valla, ὁ Δημήτριος Χαλκοκονδύλης, ὁ Ἰανὸς Λάσκαρης καὶ πάρα πολλοὶ ἄλλοι*». Ὁ ἴδιος ὁ Setton συμφωνεῖ μὲ τὸν καθηγητὴ Baynes ὅτι στὴν Εὐρώπη τοῦ Μεσαίωνα οἱ Βυζαντινοὶ ἦσαν οἱ βιβλιοθηκάριοι τοῦ κόσμου⁹.

Κάτω ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν Ἑλλήνων λογίων πού κατέφυγαν στὴ Δύση κομίζοντας χιλιάδες ἑλληνικὰ χειρόγραφα καὶ μεγάλο μέρος τῆς ἑλληνικῆς

Γραμματείας αναπτύχθηκαν στην Ευρώπη διάφορα ρεύματα ανθρωπισμού. Τό πρώτο είναι εκείνο στο οποίο επικρατεί ο Όλλανδος φιλόλογος, λόγιος και ανθρωπιστής, ο Έρασμος. Είναι εκείνος που επηρέασε πάρα πολύ την πνευματική ανάπτυξη του ευρωπαϊκού πολιτισμού. Ο έρασμακός ανθρωπισμός συνδυάζει την επί του Όρους όμιλία του Κυρίου πρὸς τὰ ιδεώδη τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Ἀκόμα ὁ Έρασμος εἰσήγαγε τὴ λεγομένη έρασμακὴ προφορὰ τῶν ἀρχαίων ἑλληνικῶν κειμένων μετὰ τὴν ὁποία βέβαια δὲν συμφωνοῦμε οἱ νεοέλληνες. Τὸ 18ο αἰῶνα ἔχουμε τὴν ἄνθηση τοῦ νεοανθρωπισμοῦ τοῦ Βόλφ καὶ τοῦ Χοῦμπολτ. Ὅμως ὁ ανθρωπισμὸς ὡς σύστημα ανθρωπιστικὸ ἐμφανίζεται στὸν 20ο αἰῶνα μετὰ τὸν γ' ανθρωπισμὸ τοῦ Βέρνερ Γιαϊγκερ, 1888 – 1961. Ἡ τραγικότητα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν πολεμικὴ καὶ τὴ μεταπολεμικὴ περίοδο, ἡ τεράστια ἀνάπτυξη τῆς τεχνικῆς καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τὰ ἐκπληκτικὰ ἀποτελέσματά τους καὶ τέλος ἡ ἀφύπνιση ποὺ προήλθε ἀπὸ τοὺς παραπάνω λόγους ἔφερε μιὰ ἀντίδραση κατὰ τοῦ πνεύματος τῆς μισανθρωπίας, μιὰ στροφή στὸν ἀνθρώπο μετὰ μιὰ γενικότερη ἀνασύνταξη τῶν πνευματικῶν θρησκευτικῶν καὶ κοινωνικῶν δυνάμεων τῆς φιλανθρωπίας καὶ τῆς ἡμερώσεως. Γνήσιος ἐκφραστὴς τοῦ πνεύματος αὐτοῦ εἶναι ὁ γερμανὸς φιλόλογος Βέρνερ Γιαϊγκερ. Ὁ Γιαϊγκερ βλέπει τὸ ἑλληνικὸ πνεῦμα ὡς δημιουργὸ καὶ διδάσκαλο τοῦ «ἑλληνοκεντρικοῦ κύκλου πολιτισμοῦ». Ἀνθρωπιστικὴ μὀρφωση κατ' αὐτὸν εἶναι ἡ διάπλαση τοῦ νέου ἀνθρώπου σὲ Ἀνθρώπο, ἡ βελτίωση τῆς ἀνθρώπινης οὐσίας. Ὁ Γιαϊγκερ ἀναδείχτηκε νέος ἐμπνευσμένος ἱεροφάντης τῆς ἑλληνικῆς ιδέας τῆς μορφώσεως, συμπλήρωνε δὲ τὴν ἑλληνικὴ μὀρφωση μετὰ τὴν πατερικὴ διδασκαλία καὶ Γραμματεία.

Τέλος ἡ νεώτερη πρόοδος καὶ ἡ Τεχνικὴ σῆμερα προσφεύγει ἀνήσυχη στοὺς κόλπους τοῦ ανθρωπισμοῦ καὶ ἡ συνάντηση αὐτὴ τῆς Τεχνικῆς μετὰ τὸν ανθρωπισμὸ, δηλαδὴ μετὰ τὴν «ἡμέρωση» καὶ τὴν «παιδεία» μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸν ἐξανθρωπισμὸ τῆς Τεχνικῆς. Διαφορετικὰ Τεχνικὴ χωρὶς ανθρωπισμὸ ἀποτελεῖ κίνδυνο ὑπάρξεως καὶ καταστροφῆς τοῦ ἀνθρώπινου γένους.

Ζ' ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΚΛΑΣΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ ΣΤΟΥΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Στὴ συνέχεια θὰ προσπαθήσουμε, ἔστω καὶ ἀκροθιγῶς νὰ παρουσιάσουμε τὸ ρόλο ποὺ διαδραμάτισε ἡ κλασικὴ παράδοση καὶ κυρίως ἡ ἑλληνικὴ Γραμματεία στὴ γέννηση, ἀνάπτυξη καὶ διαμόρφωση τῶν γραμματειῶν, καὶ εἰδικότερα τῶν λογοτεχνιῶν, τῶν χωρῶν τῆς Ευρώπης καὶ περισσότερο ἐκείνων ποὺ ἀνήκουν στὴν Ἐνωμένη Ευρώπη.

Εἶναι κοινὸς τόπος ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐπινόησαν σχεδὸν ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη, ποὺ χρησιμοποιοῦμε σῆμερα: Τὴν τραγωδία καὶ τὴν κωμωδία, τὸ ἔπος καὶ τὸ εἰδύλλιο, τὴν πεζογραφία, τὴ φιλοσοφία, τὴ ρητορικὴ καὶ ἄλλα πολλὰ ἀκόμη. Αὐτὰ τὰ λογοτεχνικὰ εἶδη πέρασαν στοὺς Ρωμαίους, ποὺ τὰ ἀνέπτυξαν καὶ τοὺς πρόσθεσαν καὶ ἄλλα δικά τους.

Ὅταν κατέρρευσε ἡ Ρωμαϊκὴ Αυτοκρατορία τὸ 476 μ.Χ. ὁ πολιτισμὸς ἀπειλήθηκε μετὰ ἀφανισμό. Ἡ λογοτεχνία καὶ οἱ καλὲς τέχνες ζήτησαν τὴν προστασία τῆς Ἐκκλησίας ἢ κρύφτηκαν σὲ παραμεθόριες περιοχές. Τοὺς λεγομένους Σκοτεινοὺς αἰῶνες πολὺ λίγοι Ευρωπαῖοι ἤξεραν νὰ διαβάσουν. Ἀκόμα λιγότεροι ἦταν ἱκανοὶ νὰ γράφουν βιβλία. Σιγά – σιγά ὅμως διαμορφώθηκαν καινούριες γλωσσες, ἡ Παλαιοαγγλικὴ, ἡ Γαλλικὴ, ἡ Ἰταλικὴ, οἱ ἄλλες εὐρω-

παϊκές γλώσσες. Και καθώς ώριμαζαν οι γλώσσες αυτές επέστρεφαν σταθερά στους Έλληνες και τους Ρωμαίους για να παιδαγωγηθούν και να βοηθηθούν. Πλούτισαν το λεξιλόγιό τους ένσωματώνοντας ελληνικές και ρωμαϊκές λέξεις. Σήμερα η αγγλική γλώσσα διαθέτει 45.729 ελληνικές λέξεις (Βλέπε λεξικό 'Αριστείδη Κωνσταντινίδη, έκδοση Θεσ/νίκη 1991). 'Αντέγραψαν και διασκεύασαν τὰ ὑψηλότερα ὑφολογικά τεχνάσματα τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων. Ἐμαθαν ξακουστὲς ἱστορίες γὰρ τὴν Τροία, γὰρ τὸν Οἰδίποδα, γὰρ τὸν Προμηθέα. Οἱ συγγραφεῖς τῆς Ἑλλάδας ἔγιναν πρότυπα τῶν νέων συγγραφέων. Αὐτὴ ἡ παιδαγωγικὴ διαδικασία – μὲ τὴ μίμηση τῆς ἑλληνορωμαϊκῆς λογοτεχνίας, τὴν ἀφομοίωση τῶν ἐπιτευγμάτων τῆς καὶ τὴ μίμηση εἰδῶν καὶ θεμάτων – ἄρχισε ἀπὸ τότε ποὺ διαμορφώθηκαν οἱ σύγχρονες εὐρωπαϊκὲς γλώσσες καὶ συνεχίζεται ὡς σήμερα. Κυρίως ὁμως μετὰ τοὺς Σκοτεινοὺς Αἰῶνες τὸ πνεῦμα τῆς Εὐρώπης ἀνακάλυψε πάλι τὸν κλασικὸ πολιτισμὸ. Εἶναι δύσκολο νὰ μνημονεύσουμε τὸν πολιτισμὸ αὐτὸ σ' ὅλες τὶς ἐκφράσεις. Ἀναφέρουμε ἑνδεικτικὰ μερικὸς τομεῖς, πολὺ γνωστοὺς ἄλλως τε. Στὴν πολιτικὴ οἱ Ἕλληνες ἐπινόησαν τὴ δημοκρατία καὶ διερεύνησαν τὶς οὐσιαστικὲς δυνάμεις καὶ ἀδυναμίες τῆς. Τὰ δικά τῆς πολιτικὰ ἰδεώδη ἀναβίωσαν στὰ δημοκρατικὰ συντάγματα ὅλου τοῦ σύγχρονου κόσμου. Πολλὲς ἀπὸ τὶς σύγχρονες ἀντιλήψεις γὰρ τὰ δικαιώματα καὶ τὶς ὑποχρεώσεις τοῦ πολίτη προέρχονται ἄμεσα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ σκέψη. Στὸ χωρὸ τοῦ δικαίου εἶναι πολὺ εὐκολο νὰ ἀποδείξουμε ὅτι τὸ ρωμαϊκὸ δίκαιο, ὅπως διαμορφώθηκε, ἀπὸ τοὺς αὐτοκράτορες καὶ τοὺς νομοθετεῖς τοῦ Βυζαντίου, βρίσκεται στὴ βάση τοῦ ἀμερικανικοῦ, βρετανικοῦ, γαλλικοῦ, ὀλλανδικοῦ, ἰσπανικοῦ, καθὼς καὶ τοῦ δι-

καίου τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀκόμα στὴ φιλοσοφία, στὴ γλώσσα, στὶς θεωρητικὲς ἐπιστῆμες, ἀλλὰ καὶ στὶς θετικὲς ἐπιστῆμες, ὅπως εἶδαμε στὴν ἀρχὴ τοῦ παρόντος, στὶς καλὲς τέχνες, στὴν ἀρχιτεκτονικὴ, στὴ γλυπτικὴ, εὐκολο ἀποδεικνύεται ὅτι μεγάλο μέρος ἀπὸ ὅ,τι καλύτερο γράφει, πλάθει ἢ στοχάζεται ὁ σύγχρονος κόσμος ἀποτελεῖ προσαρμογὴ τῶν δημιουργημάτων τῆς Ἑλλάδας. Καὶ καθὼς παρατηρεῖ ὁ Καθηγητὴς Highet τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολούμπια, στὴ μίμηση καὶ στὴν ἀντιγραφὴ αὐτὴ δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ἀξιόμημπο. Ἀπεναντίας ἀξιόμημπο εἶναι νὰ ἀγνοοῦμε καὶ νὰ ξεχνοῦμε τὴν ὀφειλὴ μας. Κι ἐρχόμαστε στὸ μεγάλο κεφάλαιο τῆς λογοτεχνίας τῶν εὐρωπαϊκῶν χωρῶν. Ἐδῶ εἶναι γεγονὸς ὅτι ἡ ἱστορία τῆς καλύτερης ποίησης καὶ πεζογραφίας ποὺ γράφτηκε στὴ Δύση, εἶναι ἓνα συνεχὲς ρεῦμα ποὺ κυλᾷ ἀπὸ τὴν πηγὴ του, τὴν ἀρχαία Ἑλλάδα, ὡς τὴν ἐποχὴ μας, καὶ ὅτι τὸ ρεῦμα αὐτὸ ἐκβάλλει στὴν ἀδιάκοπη πνευματικὴ ζωὴ τοῦ δυτικοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ δὲν εἶναι μόνο ἡ μίμηση καὶ ἡ θεματικὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς Γραμματείας ποὺ ἐνισχύει καὶ καθοδηγεῖ τὸν νεώτερο δυτικὸ ἀνθρώπο, ἀλλὰ εἶναι κυρίως ἡ ἔμπνευση καὶ τὸ μέτρο συγκρίσεως ποὺ βοηθεῖ τοὺς καλλιτέχνες νὰ φτάνουν στὸ ὕψιστο σημεῖο τῆς ἀποδόσεώς των. Μερικὰ παραδείγματα: Ὁ Σαίκσπηρ, ὁ πρῶτος μεγάλος δραματοποιός, ὕστερα ἀπὸ τὸν Αἰσχύλο, Σοφοκλῆ καὶ Εὐριπίδη, εἶναι δημιουργὸς τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος. Ὡς τὸ τέλος τῆς σταδιοδρομίας του συνέχισε νὰ διαβάξει καὶ νὰ χρησιμοποιεῖ μεταφράσεις Ἑλληνικῶν καὶ Λατινικῶν ἔργων. Δώδεκα ἀπὸ τὰ σαράντα ἔργα του (τὰ σπουδαιότερα) ἔχουν θέματα παρμένα ἀπὸ τὴν κλασικὴ ἀρχαιότητα. Παρέλαβε ἀπὸ τοὺς κλασικοὺς τὰ ρητορικὰ καὶ δραματικὰ σχήματα, τὸ

πλούσιο ύλικό που έθρεψε τη φαντασία του, τὸ ἐρέθισμα τῆς εὐγένειας καὶ τῆς ἀνθρωπιᾶς καὶ τῆς ὕψιστης τέχνης. Ἄλλο παράδειγμα: Ὅταν ὁ Wagner συνέθετε τὸ ἐθνικὸ ἔπος τῶν γερμανικῶν λαῶν, τὸ Ring des Nibelungen, ἔγραφε μουσικὴ ὅλο τὸ πρωί. Μετὰ τὸ γεῦμα, καθόταν στὸν κῆπο καὶ μελετοῦσε ἑλληνικὲς τραγωδίαις — ἐπειδὴ ἔνωθε πῶς καμιά ἄλλη λογοτεχνία δὲ μπορούσε νὰ τὸν κρατήσῃ στὸ ἴδιο ὑψηλὸ ἐπίπεδο πάθους καὶ δύναμης. Εἶναι ἐπίσης φανερό ὅτι συνέλαβε τὰ μελοδράματά του ὡς σύγχρονα ἀντίστοιχα τῶν ἑλληνικῶν τραγωδιῶν. Σὰν τὴν Ὁρέστεια τοῦ Αἰσχύλου, τὸ Ring ὀνομάζεται τριλογία καὶ μὲ τὸ πρελούντιο τετραλογία 4, ἐνῶ οἱ θεοί, τὰ ἥρωικὰ κατορθώματα καὶ ἡ αἴσθησις τῆς τραγικῆς μοίρας καὶ στὰ τέσσαρα μελοδράματα εἶναι σαφῶς ἐμπνευσμένα ἀπὸ τὶς μεγαλειώδεις φυσιογνωμίες τοῦ ἑλληνικοῦ δράματος. Χαρακτηριστικὴ εἶναι καὶ ἡ περίπτωση τοῦ Τολστόη, ὁ ὁποῖος ἄρχισε νὰ μαθαίνει ἑλληνικὰ στὰ σαράντα δύο του χρόνια. Ὅταν ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ διαβάξῃ κείμενα, ἔγραψε στὸ φίλο του, τὸ Φέτ: «*Εἶμαι πᾶ βέβαιος πῶς ἀγνοοῦσα ὅ,τι πιὸ ἀληθινὸ καὶ ἀπέρριτα ὠραῖο ἔχει γεννήσει ἢ ἀνθρώπινη γλῶσσα*». Στὴ συνέχεια δίδαξε στὰ παιδιά του ἑλληνικὰ μὲ ἓνα σύστημα δικῆς του ἐπινοήσεως καὶ τέλος ἐξέφρασε τὴν πεποίθησιν πῶς «*χωρὶς ἑλληνομάθεια δὲν ὑπάρχει παιδεία*». Κι ἓνα τελευταῖο παράδειγμα ἀναφέρεται στὸν Γκαίτε. Ὁ Γκαίτε εἶναι ὁ μεγαλύτερος γερμανὸς ποιητής. Στὸ σημαντικότερο ἔργο του, τὸ Φάουστ, ἡ ἐπίδρασις τῆς ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος εἶναι πολὺ μεγάλη. Ὁ σατανικὸς φίλος τοῦ Φάουστ, ὁ Μεφιστοφελῆς τοῦ δείχνει πῶς νὰ καλέσῃ τὴν Ὁραία Ἑλένη. Στὸ ἔργο ἡ Ἑλένη συμβολίζει τὴν Ἑλλάδα ὡς πατρίδα τοῦ ὑπέρτατου σοματικοῦ κάλλους. Καὶ ἄλλες χῶρες ἔχουν θαυμάσει τὴν ὁμορφιά, μαζί μὲ τὸν

πλοῦτο, τὴ δύναμη, τὴν ἀπόλαυσις ἢ τὴν ἀφοσίωσις στὸ Θεό. Καμιά ἄλλη ὁμως δὲν ἐκτίμησε τὴν ὁμορφιά πᾶν ἀπὸ κάθετι ἄλλο, ὅπως ἡ Ἑλλάδα. Ὁμορφιά ἐνδυμάτων καὶ κτιρίων, κοσμημάτων, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Καὶ ἡ Ἑλένη πού γιὰ χάρις τῆς ὅλη ἡ Ἑλλάδα καὶ οἱ πόλεις τῆς Ἀσίας ρίχτηκαν πρόθυμα στὸν πόλεμο, εἶναι γιὰ τὸν Γκαίτε ἡ προσωποποίηση τῆς τέλει ὁμορφιάς¹⁰.

Παρόμοιαι ἢ καὶ πιστότερες μιμήσεις καὶ ὀλοφάνερες ἐπιδράσεις ἀπὸ τὴν κλασικὴ παράδοσις εἶχαν στὸ ἔργο τους ὁ Rabelais, ὁ Montaigne, ὁ Ronsard, ὁ Milton, ὁ Johnson, ὁ Schiller, ὁ Holderlin, ὁ Foscolo, ὁ Leopardi καὶ ὅλοι γενικῶς καὶ ἰδιαίτερα ὅσοι κατέλαβαν σημαντικὴ θέσις στὴν ἱστορία τῶν γραμμάτων τῆς χώρας των. Καὶ βέβαια δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπεκταθεῖ κανεὶς περισσότερο σὲ μιὰ σύντομη εἰσήγησις, πᾶν ὡς αὐτὸ τὸ θέμα.

Ἡ Ἡ ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΕΛΛΑΔΑ

Ὡστόσο μὲ κάθε δυνατὴ σύντομία ἀναφερθῆκαμε στὴν ἐπίδρασις τῆς Ἑλληνικῆς Γραμματείας στὴν Εὐρώπη καὶ σ' ὀλόκληρο τὸν κόσμον. Ἦδη ἐρχόμεστε νὰ ἐξετάσουμε πολὺ σύντομα καὶ πάλι τὴν παρουσίαν τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος καὶ τὴν προοπτικὴν ἐπιδράσεώς της στὴν Εὐρώπη καὶ στὸν κόσμον. Εἶναι γεγονός ὅτι τὸ παρὸν τῆς χώρας μας παρουσιάζεται ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις καταθλιπτικὸν καὶ ἀπαισιόδοξον. Εἶναι γνωστὴ ἡ φράσις τοῦ ποιητῆ: «*Ὅπου κι ἂν ταξιδέσῃ, ἡ Ἑλλάδα μὲ πληγώνεται*. Καὶ ὁ Ἀκαδημαϊκὸς Μενέλαος Παλλάντιος ἀναφερόμενος στὴν κατάστασις τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος γράφει: «*Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλάδα καὶ γενικότερα ὁ Ἕλληνισμὸς προοπτικὰς θετικὰς γιὰ τὸ μέλλον του θὰ πρέπει νὰ ἀναθεωρήσῃ ριζικὰ τὸ παρὸν του, ὅπως αὐτὸ ἔχει ἐξελιχθεῖ. Ἡ ἀδιαφορία γιὰ ὅ,τι συμβαίνει γύρω μας, ἔχει ταυτισθεῖ μὲ τὴν ποθητὴ*

άνεση, πού κωφεύει στη δυστυχία και την άπογοήτευση, παρ' όλο πού μπορεί νά βρίσκεται δίπλα της... Τό λεξιλόγιό μας έφτώχνη και ή πλουσιότερη άπ' όλες έλληνική γλώσσα εκτίθεται, κακοποιείται ή γελοιοποιείται άπό πολλούς, άρμόδιους ή μή, και με πολλούς τρόπους, με λέξεις κούφες, μονότονα επαναλαμβανόμενες, ήχηρες με κενό περιεχόμενο, λανθασμένο, ήχητικά πλέον βάρβαρο, άφου χάθηκε ή μουσικότητα και ή εύφωνία της άποδόσεως της γλώσσας μας στην καθημερινή όμιλία...». Και συνεχίζει: «Παράλληλα έχουν άναπτυχθεί οί κοινωνικές μάλιστα πού μās χτυπούν άλύπητα και πού λέγονται: ναρκωτικά, τρομοκρατία, έγκλήματα. Άκόμα πρέπει νά προστεθεί ότι ό τόπος άρχισε νά πλήττεται επικίνδυνα άπό την ύπογεννητικότητα πού άπειλεί αυτή την ίδια την ύπόστασή μας ως έθνος».

Αίτια όλων αυτών ό "Έλληνας" Ακαδημαϊκός θεωρεί την έλλειψη σωστής παιδείας, τή βαθμιαία άπώλεια της έθνικής μας ταυτότητας και της μνήμης μας, την προδοσία της ιστορίας και της παράδοσής μας, τό γκρέμισμα των ήθικων αξιών άπό τόν κακώς νοούμενο εκσυγχρονισμό και τέλος την καταρράκωση κάθε ιδανικού¹¹.

Πολλοί είναι εκείνοι πού συμφωνούν με τίς άπόψεις αυτές και δέν πιστεύουν στη δυνατότητα της Έλλάδος νά ανανήψει και διαδραματίσει σήμερα, άνάλογο ρόλο με εκείνον πού διαδραμάτισε στο παρελθόν, μέσα στη σημερινή οίκογένεια των λαών και μάλιστα στην Ένωμένη Εύρώπη.

Θ' ΠΡΟΣ ΕΝΑ ΑΙΣΙΟΔΟΞΟ ΜΕΛΛΟΝ

Ώστόσο δέ λείπουν και εκείνοι πού διαπνέονται άπό μιá παρήγορη αισιοδοξία ότι ύπάρχει ακόμα καιρός για την πατρίδα μας. Και την αισιοδοξία τους αυτή τή στηρίζουν σε επιχειρήματα όπως τα ακόλουθα: Οί "Έλληνες ήταν

πάντα λιγότερο ίσχυροι οικονομικώς άπό τούς αντίπαλους των. Οί Αιγύπτιοι και οί Άνατολικοί Λαοί ήταν πλουσιότεροι. Οί Ρωμαίοι ήταν δυνατότεροι. Όμως τό θαύμα τό έκαναν οί "Έλληνες. Στίς δυό χιλιάδες χρόνια τώρα μετά Χριστόν ό "Έλληνισμός σε συμμαχία με την Όρθοδοξία συνέχισε τό πολιτιστικό του έργο και δέν εκάμφθη άπό Πέρσες, Άραβες, Σλάβους, Νορμανδούς, Φράγκους, Τούρκους κ.ά. Σήμερα ακόμα παρ' ότις μεμψιμοιρίες μας και τά άρνητικά πού έπισημαίνουμε, ένα πλήθος Έλλήνων έπιστημόνων διακρίνονται στον έπιστημονικό τομέα. Στίς Η.Π.Α. ό άριθμός των Έλλήνων Καθηγητών Άμερικανικών Πανεπιστημίων ξεπερνά τούς 2.000 κι άνάλογα συμβαίνουν και στην Εύρώπη. Έντελώς κορυφαίοι διεθνώς "Έλληνες έπιστήμονες, σε πλήθος τομείς (Άστρονομία, Φυσική, Μηχανική, Μαθηματικά, Βιολογία, Ίατρική κ.λ.π.) κατακτούν τά ύψηλότερα στρώματα της έπιστημονικής παρουσίας. Περισσότερο και άπό την Έπιστήμη ή Τέχνη εμφανίζει την νεώτατη Έλλάδα σε ακόμα ύψηλότερο επίπεδο διεθνώς. Τά περιστατικά αυτά όσο κι αν πολλά εμφανίζονται στους "Έλληνες της διασποράς, εμπνέουν μιá γενικότερη αισιοδοξία. Σ' αυτό συντείνουν και άλλοι παράγοντες όπως: Τό περιβάλλον πού στηρίζει τόν πολιτισμό της Έλλάδος περισσότερο άπό τέσσερις χιλιετίες δέν μπορεί παρ' ότι συνεχίζει νά τόν στηρίζει και στο κοντινό και στο άπώτερο μέλλον. Οί διασταυρωμένες επιδράσεις, πολιτιστικές εισαγωγές και έξαγωγές θά άφομοιωθούν, όπως άλλοτε άφομοιώθηκαν, αξιοποιήθηκαν και βελτιώθηκαν, στοιχειά πού προήλθαν άπό τούς Άνατολικούς λαούς. Ό δυναμισμός της ελληνικής φυλής δέν μπορεί παρ' ότι νά συνεχίσει νά τροφοδοτεί τά ελληνικά έπιτεύγματα. Έτσι ό έλληνισμός όλόκληρος, πολύτιμη δύναμη του λαού μας, στη

ριγμένη στη γλώσσα, στην ιστορία, στο πνεύμα της Ελλάδος, στη μοναδική μας Ὁρθοδοξία, υπάρχουν όλες οι ενδείξεις πώς θ' ἀρχίσει νὰ ἐνισχύεται, σὰν πεποίθηση, συνειδητοποίηση καὶ συνδυετική δύναμη πολὺ σύντομα¹².

Βέβαια πρέπει νὰ υπάρξουν ὀρισμένες προϋποθέσεις μὲ τις ὁποῖες καὶ θὰ τελειώσω: Πρῶτα – πρῶτα ἡ Παιδεία μας πρέπει νὰ ἀναβαπτισθεῖ καὶ νὰ ἀνυψωθεῖ. Οἱ ἐκπαιδευτικοὶ μας πρέπει νὰ ἀποκτήσουν καὶ πάλι τὸ ζῆλο τοῦ Ἱεραποστόλου καὶ νὰ ἐργάζονται ὅπως ἐργάζονταν οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους. Παράλληλα χωρὶς χρονοτριβὴ νὰ ἐπαναφέρουμε στὰ σχολεῖα μας τὴ διδασκαλία τῆς γλώσσας μας στὴ διαχρονική της μορφή. Ἔτσι θὰ αὐξήσουμε τὴν ἐκφραστικὴ ἰκανότητα τοῦ λαοῦ μας καὶ θὰ ὑπηρετήσουμε καλύτερα τὴν ἀνάπτυξη ὄλων τῶν ἐπιστημῶν. Διότι ὁ πολιτισμὸς ὑψηλῆς περιωπῆς ἔχει ἀνάγκη καὶ ἀπὸ τὸ κατάλληλο γιὰ νὰ διατυπωθεῖ καὶ νὰ ἐκφρασθεῖ ὄργανο. Ἀκόμα νὰ υἱοθετήσουμε καὶ νὰ ἐνισχύσουμε τὴν πρόταση τῶν Ἰσπανῶν Εὐρωβουλευτῶν, ποὺ ζήτησαν τὴν καθιέρωση τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς ὡς εὐρωπαϊκῆς διεθνoῦς γλώσσας. Σχετικὸ πρόβλημα μὲ τὴν κατάσταση τῆς παιδείας μας εἶναι ἡ διδασκαλία τοῦ μαθήματος τῆς ιστορίας μας. Φοβούμενοι ἀδικαιολόγητα τὴν καλλιέργεια ἐνὸς ἀπαράδεκτου σωβινισμού, διαγράψαμε ἀπὸ τὰ σχολικὰ μας βιβλία σημαντικότερα κεφάλαια, ὅπως ἡ σημασία τῆς ἐνοπλῆς ἐξερεύνησης τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἡ σημασία τοῦ ἐνδοξοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα, ποὺ ἔσωσε τὴν ἑλληνικὴ Μακεδονία.

Ἀκόμα πρέπει ὅλοι νὰ ἐργασθοῦμε γιὰ νὰ ξαναζωντανέψουν στὸν τόπο μας οἱ πολιτιστικὲς καὶ θρησκευτικὲς μας ἀρετὲς καὶ ἀξίες, ἐκεῖνες ποὺ θὰ μᾶς

παρουσιάζουν ὡς φορεῖς ἐκλεπτυσμένου καὶ ραφινारισμένου πολιτισμοῦ, ποὺ ἀριθμεῖ τρεῖς χιλιάδες χρόνια. Δὲν εἶναι δυνατό νὰ ἐπαναπαυόμαστε στὸ παρελθόν μας. Πρέπει νὰ δημιουργοῦμε συνεχῶς παρὸν ἀντάξιο τοῦ παρελθόντος. Τότε ὅλοι θὰ μᾶς τιμοῦν γι' αὐτὸ ποὺ εἴμαστε καὶ προσφέρουμε καὶ ὄχι γιὰ κείνο ποὺ ὑπῆρξαν καὶ πρόσφεραν οἱ πρόγονοί μας. Αὐτὰ ὅμως τὰ ἀπλὰ πράγματα ἀπαιτοῦν ἀπὸ ὄλους μας καὶ ἀπὸ τὸν καθένα χωριστὰ ἀγώνα, προσπάθεια καὶ θυσίες. Ἄν ὅμως γίνεῖ ὁ ἀγώνας καὶ υπάρξουν οἱ θυσίες, τότε θὰ σταθοῦμε ἐκεῖ ποὺ τὸ παρελθόν μᾶς ἐπιτάσσει καὶ θὰ ἀποδείξουμε ὄχι ὅτι «ἡ Ἑλλάς ἀνήκει στὴ Δύση» ἀλλὰ ὅτι «ἡ Δύση προῆλθε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Μ. ΖΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ
Φιλολόγος, τ. Γ.Ε.Μ.Ε.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ:

1. Μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια: Π. Δρανδάκη, Τ. Η, λῆμμα Γραμματεία.
2. Κων/νου Βουρβέρη: «Εἰσαγωγή εἰς τὴν Ἀρχαιογνωσίαν καὶ τὴν κλασσικὴν Φιλολογίαν», Ἀθήνα 1967, σελ. 43.
3. Κων/νου Βουρβέρη: δ.ἀ. σελ. 44.
4. Εὐαγγέλου Σταμάτη: «Αἱ ἐπιστήμαι ἐν Ἑλλάδι», Ἀνάτυπον.
5. Εὐαγγέλου Σταμάτη: δ.ἀ.
6. Νεώτερο Ἐγκυκλοπαιδικὸ Λεξικὸ Ἡλίου, «Τὸ Ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ Πνεῦμα» σελ. 629 κ.έ.
7. Ἐγκυκλοπαίδεια «Πάπυρος – Λαροῦς – Μπριτάνικα: λῆμμα Ἀνθρωπισμός.
8. Ἰωάννου Μέγντορφ: «Βυζάντιο καὶ Ρωσία», Δόμος 1981, σελ. 43 κ.έ.
9. Kenneth M. Setton: «Τὸ Βυζαντινὸ ὑπόβαθρο τῆς Ἱταλικῆς Ἀναγεννήσεως», Ἀθήνα 1989, σελ. 191.
10. Gilbert Hichet: «Ἡ κλασσικὴ Παράδοση» ἔκδ. Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, Ἀθήνα, 1988, σελ. 711, κ.έ.
11. «Εὐθύνη» ἔκδ. Δεκεμβρίου 1992, σελ. 621.
12. «Εὐθύνη» δ.ἀ. σελ. 666.

Η ΕΝΟΠΟΙΗΜΕΝΗ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΤΑ ΘΕΜΕΛΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

1. Ὁ Θωμᾶς ὁ Ἀκινάτης εἶπε κάποτε ὅτι: *lex debet esse possibilis, et secundum naturam et secundum consuetudinem patriae*. Αὐτὸ σημαίνει ὅτι ὁ νόμος πρέπει νὰ ὀρίζει πράγματα δυνατὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν φύσι καὶ τὶς συνήθειες τῆς πατρίδος. Δὲν θὰ μπορέσει νὰ ἔχει ἀποτέλεσμα μιὰ νομοθεσία, ἢ ὁποία δὲν θὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὰ ἦθη ἐνὸς λαοῦ. Τὸ ἔργο τῆς θὰ εἶναι ἓνα ἀδύναμο δίκαιο, ἓνα δίκαιο δηλαδή, τὸ ὁποῖο δὲν θὰ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθεῖ καὶ θὰ εἶναι ἐνδεχομένως διατυπωμένο σὲ κείμενα, σὲ κώδικες, σὲ νόμους, ἀλλὰ θὰ ἀδυνατεῖ νὰ γίνει πραγματικότης. Καταλαβαίνει δὲ κανεὶς, ὅτι ἂν αὐτὸ ἰσχύει γιὰ τὸν ἐθνικὸ νομοθέτη, πόσο περισσότερο σημαντικό εἶναι γιὰ ἓνα νομοθέτη, ὁ ὁποῖος εἶναι ὑπερεθνικός, ὅπως εἶναι τὰ ὄργανα, τὰ ὁποῖα παράγουν δίκαιο, μέσα στὸ πλαίσιο τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κοινοτήτων.

Γιατὶ γίνεται λόγος γιὰ τὸ ἦθος ἐνὸς λαοῦ; Διότι εἶναι ὁ ἐσωτερικὸς ἰστός, σὲ ἓνα πλέγμα κοινῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὸ τί ἐπιτρέπεται καὶ τί ἀπαγορεύεται, μέσα στὴ μεγάλη κοινωνικὴ ὁμάδα, ποὺ ἀποτελεῖ αὐτὸς ὁ λαὸς, μὲ δύναμι ἐπιβολῆς τὴν ἀποδοχὴ καὶ ὄχι τὸν ἐξαναγκασμό. Ὅταν λέμε τί ἐπιτρέπεται καὶ τί ἀπαγορεύεται σὲ μιὰ κοινωνία, αὐτὸ σημαίνει ὅτι αὐτὴ πρὶν τὸ πεῖ ἓνας ὁποιοσδήποτε νόμος, διαισθάνεται τοῦλάχιστον τί εἶναι δίκαιο καὶ τί εἶναι ἄδικο. Στὴ βάσι ὅλης τῆς ἐλληνικῆς ἐννόμου τάξεως, ὑπάρχει ἢ περὶ δικαίου ἀντίληψις τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ἐνὸς λαοῦ μὲ μιὰ μακραίωνη ἱστορία,

τοῦ ὁποίου ἤδη τὸ ἦθος ἔχει δεχθεῖ ἔντονη τὴν ἐπίδρασι τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐμπειρίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

2. Ὑπάρχουν βασικὲς ἀρχὲς τοῦ ἐλληνικοῦ δικαίου, ποὺ ἀπορρέουν ἀπὸ τὸ ἦθος τοῦ ἐλληνικοῦ λαοῦ. Ὅπως εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς καλῆς πίστεως, δηλαδή τῆς ἐντιμότητος, στὶς συναλλαγές. Πρόκειται περὶ μιᾶς ἐπιταγῆς, ἢ ὁποία διέπει ὅλο μας τὸ δίκαιο. Εἶναι δὲ τόσο βασικὴ, ὥστε ἰσχυε καὶ σ' ἐποχὲς ἀκόμα, ποὺ τὸ κράτος δὲν ἦταν ἐλληνικόν, καὶ δὲν ὑπῆρχε μιὰ ἐξουσία, ἢ ὁποία θὰ μπορούσε ἀναγκαστικῶς νὰ ἐπιβάλλει τὸ ἐλληνικὸ δίκαιο, ὅπως στὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας, ὁπότε εἶχε καθοριστικὴ σημασία γιὰ τὸν κόσμον τῶν συναλλαγῶν τῶν Ἑλλήνων¹.

Μιὰ ἄλλη βασικὴ ἀρχὴ, εἶναι ἡ παλαιότητα ἀρχῆς τῆς ἐπιεικείας. Ἡ σκέψις τοῦ Ἀριστοτέλους συνέλαβε τὸ νόημα τῆς καὶ στά «*Ἠθικὰ Νικομάχεια*» διαπιστώνει: «*ταῦτὸν ἄρα δίκαιον καὶ ἐπιεικὲς, καὶ ἀμφοῖν σπουδαῖον ὄντων κρεῖττον τὸ ἐπιεικὲς. ποιεῖ δὲ τὴν ἀπορίαν ὅτι τὸ ἐπιεικὲς δίκαιον μὲν ἐστίν, οὐδὲν κατὰ νόμον δέ, ἀλλ' ἐπανόρθωμα νομίμου δικαίου*»². Στὴν ἀναφορὰ καὶ τὴν διατύπωσι τοῦ νόμου, δὲν ἐξαντλεῖται ἡ περὶ δικαίου ἀντίληψις, ὅσον ἀφορᾷ τὴν συγκεκριμένη ὑπόθεσι, τὰ συγκεκριμένα περιστατικά, τὰ ὁποῖα θὰ θεθοῦν ἐνώπιον ὄχι πλέον τοῦ νομοθέτου τοῦ ἀφηρημένου κανόνος, τοῦ νομοθέτου, ὁ ὁποῖος ρυθμίζει ἐνατενίζων στὸ «*καθόλου*», ἀλλὰ τοῦ δικαστοῦ, ὁ ὁποῖος θὰ κρίνει γιὰ τὴν συγκεκριμένη διαφορά.

Υπάρχουν επίσης αντιλήψεις στην ελληνική συνείδησι, επάνω στις οποίες θεμελιώνονται ολόκληροι θεσμοί. Όπως είναι ή αντίληψις περί του γάμου. Ο γάμος είναι «*συγκλήρωσις βίου παντός, θείου και ανθρώπινου δικαίου κοινωνία*», είτε ο ρωμαίος νομικός. Άλλ' αυτή ή αντίληψις για την «*ένωσιν άνδρός και γυναικός*» έγινε αποδεκτή μέσα στις εκατονταετηρίδες, που έπηκολούθησαν, ως βάσις όχι μόνο της ήθικης, αλλά και της νομικής θεωρήσεως του γάμου από το ελληνικό δίκαιο.

3. Άλλά στην ιστορική πορεία του ελληνικού δίκαιο συναντάται στον καιρό μας με το εύρωπαϊκό και ειδικότερα με το κοινοτικό φαινόμενο.

Στην συνείδησί μας πάντοτε παραμένει ή εικόνα της Εύρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας συνυφασμένη με δασμούς, ποσοστώσεις, πολιτικές όσον άφορα τις μεταφορές κ.ο.κ. Ίσως πιστεύαμε ότι ή Εύρωπαϊκή Οικονομική Κοινότης είναι άπλᾶ και μόνο μια οικονομική ένωσις, μια μεγάλη εταιρεία κρατών με οικονομικούς σκοπούς. Τί σχέσι έχομε έμεις, έλέγαμε παλαιότερα, με τον χάλυβα και τον άνθρακα.

Έν τούτοις τὰ πράγματα, τουλάχιστον τώρα, δέν είναι έτσι. Ήδη έχει παρατηρηθεί μια εξέλιξις. Δέν έχομε παραμείνει στην ΕΟΚ, την όποία γνωρίζαμε στη δεκαετία του '60 ή του '70. Υπάρχει μια άλλη ΕΟΚ, ή όποία πορεύεται και σε περιοχές, οί όποιες δέν είναι μόνο οικονομικές. Τὰ δύο τελευταία στάδια, είναι πράγματι χαρακτηριστικά.

Την Ένιαία Εύρωπαϊκή Πράξι του 1986 άκολουθεί ή Συνθήκη του Μάαστριχτ του 1992, ή όποία έτροποποίησε, συνεπλήρωσε και έπλούτισε την Συνθήκη της ΕΟΚ. Σε αυτές τις βαθμίδες είναι χαρακτηριστικό, ότι πλέον δέν δεσμεύεται ή Εύρώπη από την οικονομική ανάγκη, αλλά προχωρεί σε άλλες περιοχές που είναι πέραν της οικονο-

μίας.

Μπορεί κανείς να ιδεί, π.χ. τον 8ο τίτλο της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Γράφει: Κοινωνική πολιτική, παιδεία, επαγγελματική εκπαίδευσις και νεολαία. Μεγάλη άπόστασις από τον άνθρακα και τον χάλυβα, των χρόνων της ιδρύσεως.

Είναι όμως ενδιαφέρον ότι από την αρχή ακόμα δέν υπήρχε ή προοπτική της δεσμεύσεως μέσα σε οικονομικές ρυθμίσεις. Το προοίμια σ' αυτές τις Συνθήκες έχουν μεγάλη σημασία, διότι κατά ένα τρόπο εκφράζουν την αιτιολογία τους και τον καθορισμό των στόχων τους. Γράφει, λοιπόν, ήδη το προοίμιο της Συνθήκης της Ρώμης του 1957, περί ιδρύσεως της Εύρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, για τους εκπροσώπους των συμβαλλομένων κρατών, ότι είναι αποφασισμένοι να θέσουν τις βάσεις μιας διαρκώς στενωτέρας ένώσεως των εύρωπαϊκών λαών και αποφασισμένοι να εξασφαλίσουν με κοινή δράσι την οικονομική και κοινωνική πρόοδο των χωρών τους, καταργώντας τους φραγμούς που διαιρούν την Εύρώπη. Στην αρχή όμως ή ελληνική κοινωνία αισθανόταν κατοχυρωμένη μέσα στις άρχές της, τις συνθήειές της, τον τρόπο ζωής της. Το πολύ-πολύ ή ΕΟΚ να την άπησχόλει στο οικονομικό επίπεδο. Άλλωστε ή πέραν της περιοχής της οικονομίας επέκτασις δέν φαινόταν να άπορρέει, κατά τρόπον έντονο τουλάχιστον, από τὰ κείμενα των άρχικων Συνθηκών και των Συνθηκών προσχωρήσεως, δηλαδή του καλουμένου πρωτογενούς δικαίου, με κάποια εξαίρεσις τις κοινωνικές διατάξεις, όπου και ή άρχική βάσις περαιτέρω εξέλιξεν.

Ή άφετηρία της επέκτάσεως εφίσκεται στις αποφάσεις του Δικαστηρίου των Εύρωπαϊκών Κοινοτήτων. Κατέστη άναγκαίο οί δικασταί του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου, να καταφύγουν και

σὲ ἄλλες ἀρχές, οἱ ὁποῖες δὲν περιλαμβάνονται μέσα στὶς Συνθήκες τῆς ΕΟΚ. Κατέφυγαν ἔτσι σὲ γενικὲς ἀρχές τοῦ δημοσίου δικαίου, ἀλλὰ καὶ σὲ γενικὲς ἀρχές, οἱ ὁποῖες εἶχαν διατυπωθεῖ στὰ Συντάγματα τῶν χωρῶν – μελῶν τῆς ΕΟΚ, ὡς ἄγραφος πηγὴ εὐρωπαϊκοῦ κοινοτικοῦ δικαίου.

Ἰδιαιτέρως σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἀναφορὰ στὴν Εὐρωπαϊκὴ Σύμβασι γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, ἡ ὁποία καταρτισθεῖσα στὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τῆς Εὐρώπης, εἶχεν ὑπογραφεῖ ἀπὸ τὸ 1950 καὶ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ εἶχεν ἐπικυρωθεῖ μὲ νόμο. Καίτοι δὲ δὲν ταυτίζονται τὸ Συμβούλιο τῆς Εὐρώπης καὶ ἡ ΕΟΚ, σιγὰ – σιγὰ ἡ ΕΟΚ ἄρχιζε νὰ ἀποδέχεται στὴν ἔννομο τάξι τῆς αὐτῆς τῆς Σύμβασι. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο πολλοὶ κανόνες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν διατυπωθεῖ στὴ Σύμβασι αὐτὴ γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων οἱ κανόνες γιὰ τὸν σεβασμὸ στὴν ἀνθρωπίνη προσωπικότητα, τὸν σεβασμὸ στὴν οἰκογένεια, γιὰ τὸ δικαίωμα τοῦ κατηγορουμένου ἀνθρώπου νὰ ἔχει μιὰ δικαία δίκη κι ἄλλα πολλά, προσελήφθησαν στὴν κοινοτικὴ ἔννομο τάξι. Στὸν πυρῆνα εὐρίσκεται ὁ σεβασμὸς τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἡ ἀναγνώρισις αὐτοῦ τὸ ὁποῖον ἐχαρακτηρίσθη ὡς «τὸ δικαίωμα νὰ εἶσαι ἀνθρώπος».

Στὸ προοίμιο τῆς Ἑνιαίας Εὐρωπαϊκῆς Πράξεως τοῦ 1986, γράφεται ὅτι τὰ συμβαλλόμενα μέρη εἶναι ἀποφασισμένα «νὰ προωθήσουν ἀπὸ κοινοῦ τὴν δημοκρατία, μὲ βάσι τὰ θεμελιώδη δικαιώματα ποὺ ἀναγνωρίζονται ἀπὸ τὰ συντάγματα καὶ τοὺς νόμους τῶν κρατῶν μελῶν, τὴν Σύμβαση γιὰ τὴν Προστασία τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τῶν Θεμελιωδῶν Ἐλευθεριῶν καὶ τὸν Εὐρωπαϊκὸ Κοινωνικὸ Χάρτη, καὶ ἰδίως τὴν ἐλευθερία, τὴν ἰσότητα καὶ

τὴν κοινωνικὴ δικαιοσύνη». Ἀκόμη ὅτι «ἡ Εὐρώπη ὀφείλει... νὰ προβάλλει ὅλως ἰδιαιτέρως τὶς ἀρχές τῆς δημοκρατίας καὶ τὸν σεβασμὸ τοῦ δικαίου καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, στὰ ὁποῖα τὰ συμβαλλόμενα μέρη εἶναι προσηλωμένα...».

Ἐπίσης ἀξιόλογο κείμενο εἶναι ἔν προκειμένῳ ἡ Διακήρυξις τῶν θεμελιωδῶν δικαιωμάτων καὶ ἐλευθεριῶν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Κοινοβουλίου τοῦ 1985. Μεταξὺ τῶν ἄλλων στὴν διακήρυξι αὐτὴ προβλέπεται ἡ προστασία τῆς οἰκογενείας (ἄρθρ. 7), καθὼς καὶ ἡ κατοχύρωσις τοῦ δικαιώματος τῶν γονέων νὰ ἐπιλέγουν τὸ εἶδος τῆς παιδείας, σύμφωνα μὲ τὶς θρησκευτικὲς καὶ φιλοσοφικὲς πεποιθήσεις των (ἄρθρ. 16).

Ἡ Συνθήκη τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, ὅπως λέγεται ἡ Συνθήκη τοῦ Μάαστριχτ τοῦ 1992, στὸ προοίμιο γράφει, ὅτι τὰ συμβαλλόμενα μέρη «ἐπιβεβαιώνοντας τὴν προσήλωσή τους στὶς ἀρχές τῆς ἐλευθερίας, τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων, τῶν θεμελιωδῶν ἐλευθεριῶν, καθὼς καὶ τοῦ κράτους δικαίου... ἀποφάσισαν νὰ ἰδρῦσουν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωσι». Καὶ στὸ ἄρθρο ΣΤ' παράγρ. 2 γράφει ἡ Συνθήκη: «Ἡ Ἐνωσι σέβεται τὰ θεμελιώδη δικαιώματα, ὅπως κατοχυρώνονται μὲ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Σύμβαση γιὰ τὴν Προστασία τῶν Δικαιωμάτων καὶ τῶν Θεμελιωδῶν Ἐλευθεριῶν, ποὺ ὑπεγράφη στὴ Ρώμη στὶς 4 Νοεμβρίου 1950».

Ὅταν λοιπὸν σήμερα γίνεται λόγος περὶ ΕΟΚ, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχει πλέον ἡ ἐντύπωσις ὅτι ἡ Κοινότης περιορίζεται μόνον σὲ οἰκονομικὰ θέματα. Περιοχές, ποὺ κατὰ παράδοσιν εἶχαν ἐπιφυλαχθεῖ στὴν αὐτονομία τῶν λαῶν, ἔχουν ἀρχίσει νὰ ὑφίστανται καθοριστικὰ τὴν ἐπιρροὴ κανόνων ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ΕΟΚ. Εἰσβάλλει ἡ ΕΟΚ, ἐμμέσως ἴσως στὴν ἀρχή, καὶ σὲ περιο-

χές που είναι αρκετά μακριά από την ρύθμισι, π.χ. των δασμών και της έλευθέρως κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των προσώπων, των υπηρεσιών και των κεφαλαίων, όπως είναι π.χ. το οικογενειακό δίκαιο. Ήδη όταν από την αρχική Συνθήκη έθεσπιζετο (άρθρο 119) ότι όφείλεται ίση άμοιβή για όμοια εργασία, ανεξαρτήτως το ποιο είναι το φύλο του εργαζομένου, όταν ή οδηγία της ΕΟΚ 79/7 όρίζει για την εξασφάλισι ίσων εύκαιριών στην παραγωγική διαδικασία για άνδρες και γυναίκες, όταν προβλέπονται μέτρα κοινωνικής πολιτικής, που εξασφαλίζουν τη συμμετοχή των γυναικών στα κέντρα εξουσίας, ήδη αυτό είναι αρκετό, για να δημιουργηθεί ή άφετηρία μιās οικογενειακής πολιτικής. Έξ άλλου ό Ευρωπαϊκός Κοινωνικός Χάρτης του 1961, όπου μεταξύ άλλων κατά το προοίμιο της Ένιαίας Ευρωπαϊκής Πράξεως βασίζεται το έργο της Κοινότητας, στα άρθρ. 4, 7, 8, 18 και 17 περιέχει διατάξεις, που διακηρύσσουν το δικαίωμα ανδρών, γυναικών και παιδιών για εργασία, για ίσες άμοιβές και την προστασία της ανηλικότητας, της μητρότητας και της οικογενείας έν σχέσει προς την εργασία.

Γενικότερα διαπιστώνεται, ότι ή ΕΟΚ έχει μία τάσι διεισδυτική. Θα πρέπει να άπομακρυνθούμε από την ιδέα, την κάπως καθυστερητική στον έλληνικό χώρο, ότι το δίκαιο της ΕΟΚ θα παραμείνει κάπως μακριά από το ήθος του έλληνικού λαού.

4. Το έρώτημα που γεννάται είναι, έως που μπορεί να φθάσει αυτή ή διείσδυσις. Θα άνατρέψει ή έστω θα εξασθενίσει θεμελιώδεις άρχές και άντιλήψεις, επάνω στις όποιες στηρίζεται ή έλληνική έννομος τάξις;

Θα ήταν λάθος να θεωρηθι ότι ή ΕΟΚ άγνοεί την πνευματική διάσταση της ζωής. Ήδη ό Ζάν Μονέ, ό πρωτεργάτης της ΕΟΚ, όπως μās το υπενθύμι-

σε πριν από λίγα χρόνια, ό έλλην δικαστής στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Κωνσταντίνος Κακούρης³, ήταν πολυ πιστός. Ή άφετηρία δέν ήταν να γίνουμε πλούσιοι για να περάσωμε καλά. Είχε, τουλάχιστον στην καρδιά των δημιουργών, ένα πνευματικό περιεχόμενο. Και στα ύψηλά κλιμάκια της ΕΟΚ, δέν άσχολούνται μόνο με οικονομικά θέματα. Γράφει κάποιος δημοσιογράφος: *Δέν άκουσα ποτε να μιλούν για την πνευματικότητα και τη θρησκεία, παρα μόνο από τότε που ανέλαβα αυτό το πόστο, κυρίως στο στενο κύκλο του Ντελόρ⁴. Προσφάτως, ό Ζακ Ντελόρ, Πρόεδρος της Μονίμου Έκτελεστικής Έπιτροπής της ΕΟΚ, έλεγε άπευθυνόμενος προς εκπροσώπους των Ευρωπαϊκών Έκκλησιών, παρόντων και εκπροσώπων της Όρθοδόξου Έκκλησίας: «Ή μέσα στα δέκα προσεχι χρόνια δέν επιτύχουμε να δώσουμε στην Ευρώπη μιιά ψυχή, μιιά πνευματικότητα και ένα βαθύτερο νόημα, θα έχουμε χάσει το παιχνιδι»⁵.*

Είναι όμως όμοια ή πνευματικότης της Έλλάδος με την πνευματικότητα των άλλων χωρών της ΕΟΚ; Έκ πρώτης όψεως, οι κοινές ρίζες μας δημιουργούν την έντύπωση μιās μεγάλης ομοιότητας. Στο βάθος όμως υπάρχουν διαφορές. Μέσα σ' αυτές τις 12 χώρες, είμαστε ή μόνη όρθόδοξος χώρα και αυτή ή διαφοροποίησης δέν είναι άπλως μιιά διαφοροποίησης θεωρίας και δόγματος, άλλ' είναι μιιά διαφοροποίησης ζωής και άντιλήψεως περι της ζωής. Πόσο άλήθεια είναι χριστιανική ή δυτική χριστιανισμένη;

Έγινε λόγος π.χ. για την έλληνικοτάτη άρχή της έπιεικειάς. Είναι όμως το ίδιο ή "dispensatio" του κανονικού δικαίου της ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας και ή «οικονομία» της όρθοδόξου Έκκλησίας; Οι ειδικοί θα ήταν δυνατόν να έπισημάνουν βασικές δια-

φορές, πού άπορρέουν άπό μιá διαφορά στάσεως μπροστά στό «*άκατάληπτο*» τής δικαιοσύνης του Θεού.

Έγινε λόγος γιά τήν περί γάμου αντίληψη των Έλλήνων. Καί μόνο στό περιεχόμενο τής θρησκευτικής άκολουθίας, με τήν όποία τελεί τόν γάμο ή συντριπτική πλειοψηφία των Έλλήνων, νά μείνει κανείς, οί διαφορές με τή δυτική άκολουθία είναι σημαντικές. Καί δέν έχει σημασία τόσο ή έξωτερική μορφή. Τό σπουδαιότερο είναι ότι αυτές οί διαφορές έκφράζουν κάτι βαθύτερο σχετικά με τήν αντίληψη περί γάμου των ρωμαιοκαθολικών ή των διαμαρτυρομένων. Δέν μπορεί νά μη σκεφθή κανείς ότι άν στον άνθρωπο τής Δύσεως ό γάμος έχει χάσει πολύ άπό τήν έκτίμησή του, αυτό όφείλεται στό ότι του προσφέρεται ένας γάμος φτωχός άπό τά στοιχεία έκείνα πού καθιστούν τόν γάμο στον όρθόδοξο κόσμο μας ένα πραγματικό «*σταφάνωμα*». Άλλο ότι οί θεματοφύλακες του θησαυρού πολλές φορές ούτε καν γνωρίζουν τήν ύπαρξή του.

5. Δέν είναι όμοια ή πνευματική θεμελίωση τής Δυτικής Εύρώπης με τήν δική μας. Χρειάζεται προσοχή. Πρώτα γιά νά έκτιμήσωμε αυτό τό όποιο έχουμε, όχι ζηλόφθονα, όχι με τή διάθεση τής ύπερηφανείας, όχι με τήν αντίληψη ότι δέν μπορούν νά άποκτήσουν οί άλλοι αυτό πού έχουμε. Άλλά με τήν εύγνώμονα συνείδηση ότι έχουμε ένα δώρο, ένα χάρισμα, τό όποιο μάς έχει παραδοθεί, με τήν κλήση αυτό τό δώρο, νά τό φέρωμε στην καρδιά τής Εύρώπης.

Η Εύρώπη έχει τics θεσμικές προϋποθέσεις νά έκτιμήσει τήν εισφορά μας. Μετά τό Μάαστριχτ, στό άρθρο 128 τής Συνθήκης γράφεται ότι ή Κοινότης συμβάλλει στην ανάπτυξη των πολιτισμών των κρατών μελών και σέβεται τήν έθνική και περιφερειακή πολυμορφία τους, ένώ ταυτοχρόνως προβάλλει τήν κοινή, πολιτιστική κληρονομία. Καί πε-

ραιτέρω στό ίδιο άρθρο όρίζεται ότι ή δράσις τής Κοινότητος, άν αυτό είναι άναγκαίο, ύποστηρίζει και συμπληρώνει τήν δράσι των κρατών μελών και στη βελτίωση τής γνώσεως και τής διάδόσεως του πολιτισμού και τής ιστορίας των ευρωπαϊκών λαών, καθώς και στη διατήρησι και προστασία τής πολιτιστικής κληρονομίας ευρωπαϊκής σημασίας. Καί όρίζεται άκόμη ότι ή Κοινότης λαμβάνει ύπ' όψιν τής τics πολιτιστικές πτυχές, όταν άναλαμβάνει δράσι δυνάμει άλλων διατάξεων τής Συνθήκης. Επίσης πρέπει νά σημειωθεί ότι στό άρθρ. ΣΤ' παρ. 1 τής Συνθήκης τής Ευρωπαϊκής Ένώσεως, όπως λέγεται ή Συνθήκη του Μάαστριχτ, όρίζεται ότι ή Ένωσις σέβεται τήν έθνική ταυτότητα των κρατών μελών της, των όποιων τά κυβερνητικά συστήματα βασίζονται στις δημοκρατικές άρχές.

Χαρακτηριστική ύπήρξεν ή ιδιαιτέρα μεταχείρισις του Άγίου Όρους. Στη Συνθήκη Προσχωρήσεως τής Ελλάδος στην ΕΟΚ ύπάρχει Κοινή Δήλωσις, με τήν όποιαν άναγνωρίζεται ή ιδιαιτερότητις αυτού του χώρου, γιά λόγους άποκλειστικώς πνευματικούς και θρησκευτικούς. Ήταν μία συνάντησις τής ευρωπαϊκής κοινοτικής έννόμου τάξεως με τήν πνευματική πραγματικότητα, πού συνιστά ή μοναστική Κοινότης του Άγίου Όρους. Έτσι, παρ' όλον ότι γεωγραφικώς ή άθωνική χερσόνησος εύρίσκεται έντός των τοπικών όρίων τής κοινοτικής άρμοδιότητος, ή ΕΟΚ ύποχωρεί και κανόνες, όπως τής ισότητος των φύλων και τής έλευθέρας κυκλοφορίας των προσώπων, οί όποιοι θίγουν τό άβατον γιά τics γυναίκες, κ.ά., άδρανούν μπροστά στό άσκητικό φαινόμενο. Καθώς παρετηρήθη, «*όπως ή ελληνική συνταγματική τάξη περιφρουρεί τή λειτουργία τής Όρθοδοξίας, όπως μοναδικά βιώνεται στη μοναστική πολιτεία του Άθω, άπό τους εμπράγματους*

καταναγκασμούς του κοινωνικού γίνεσθαι, αντίστοιχης αξίας περιφρούρηση επιτελεί ή Κοινή Δήλωση»⁶. Αυτή ή στάσις της Κοινότητος έναντι του Ἁγίου Ὁρους ἐπιτρέπει νά δεχθούμε ὅτι ὁ πνευματικός λόγος, πού ἐκπηγάζει ἀπό τὰ βιώματα τῆς Ἐκκλησίας μας, δέν εἶναι καθόλου βέβαιον ὅτι θά στερεῖται προσοχῆς καί σεβασμοῦ στόν κόσμον τῆς Κοινότητος. Ἄρκει νά εἶναι ὄντως λόγος πού ἀπορρέει ἀπό «πνεῦμα δυνάμεως καί ἀγάπης» (Β΄ Τιμόθ. 1, 7).

Στόν ἰδιόκ μας χώρον συμβαίνει ἢ νά ἀγνοοῦμε τί ἔχομε, μέ συνέπεια νά φοβούμεθα τόν κατακλυσμό τῶν ἰδεῶν, πού συνεπάγεται τὸ γκρέμισμα τῶν πνευματικῶν συνόρων, ἢ νά γνωρίζουμε καί νά εἴμαστε ἐντελῶς ἀσυνεπεῖς. Συνήθως γνωρίζομε ἐπιπόλαια τὴν κληρονομία μας. Πολὺ λίγη οὐσιαστική ἐπαφή μαζί της. Πῶς ἔγινε καί ἀπό τὴν ἡμιμάθειά μας γιὰ τὴν ἀρχαία ἑλληνική σκέψι, νά περάσωμε στόν ἀτομοκεντρικό καταναλωτισμό μας τῶν τελευταίων δεκαετιῶν, χωρὶς τίποτε νά μᾶς ἀγγίζει ἀπό τὴν δημιουργία τῶν μεγάλων τῶν αἰώνων πού ἐμεσολάβησαν; Καί ἦσαν ἀκριβῶς οἱ δεκαετίες τῆς θεσμικῆς ἐντάξεώς μας στὴν εὐρωπαϊκὴ κοινότητα. Ἔχομε π.χ. συναίσθησι τῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ἔχουν γιὰ τὴν Εὐρώπῃ τοῦ σήμερα οἱ μεγάλοι δάσκαλοι καί πατέρες τοῦ 4ου αἰῶνος; Τί σημαίνει ἕνας Βασίλειος, ἕνας Χρυσόστομος, τί σημαίνουν οἱ δύο Γρηγόριοι; Ἡ ἀκόμη τί σημαίνει ἕνας Γρηγόριος Παλαμᾶς ἢ οἱ νηπτικοὶ πατέρες; Ὅλοι αὐτοὶ οἱ τιτάνες τοῦ πνεύματος, πού κάτω ἀπὸ τὸ πρῖσμα ἐνός σημερινοῦ Εὐρωπαίου τοῦ ἀποκαλύπτουν τὴν «ψυχὴ» καί τὸ «βαθύτερο νόημα», γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς ἐμίλησε ὁ Ζᾶκ Ντελόρ.

Ἡ πρόσκλησις εἶναι μοναδική. Κάτω ἀπὸ τὸ ἴδιο σπίτι τῆς Εὐρώπῃς ἢ προσφορά τῆς Ἀνατολῆς στοὺς ἀδελφοὺς τῆς Δύσεως. Μᾶς ἐθύμισαν ὅτι ἢ

γαλλικὴ ἑφημερίδα Monde ἐχαιρέτισε τὴν εἴσοδο τῆς Ἑλλάδος στὴν ΕΟΚ, γιατί εἶναι ἡ χώρα τῆς «Φιλοκαλίας». Ἡ Δύσις πίσω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τῆς σχετικῆς γαλήνης καί τῆς εὐημερίας κρύβει μιὰ μεγάλη προσμονή...

Σὲ αὐτὸν τὸν κύκλο σκέψεων θά ἔπρεπε νά ἀναφερθοῦν μερικεὶς παρατηρήσεις, πού διετύπωσε πρὶν ἀπὸ λίγους μῆνες ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Κρήτης: «Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία εἰσέρχεται εἰς τὴν ἠνωμένην Εὐρώπην ὡς μέγεθος πνευματικὸν καὶ ὄχι μόνον οἰκονομικόν... Ἄλλὰ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα... ἔχει ἤδη μεταπλασθεῖ εἰς τὴν μήτραν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μέ τὴν γόνιμον σκέψιν τῶν Ἑλλήνων Πατέρων καί τὴν λατρευτικὴν καί ἀσκητικὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ Εὐρώπῃ εἶναι ἀδιανόητος χωρὶς τὸν Ἑλληνισμόν, τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα καί τὸν Χριστιανισμόν... Ἐὰν ἡ σύνθεσις τῶν τριῶν αὐτῶν στοιχείων (τοῦ Ἑλληνικοῦ, τοῦ Ρωμαϊκοῦ καί τοῦ Χριστιανικοῦ) ἀναγνωρισθεῖ ὡς τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τόσον τοῦ Βυζαντίου, ὅσον καί τῆς Εὐρώπῃς, δέν θά ἦτο ὑπερβολὴ ἐὰν ἐλέγετο ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία, ὡς καρπὸς τοῦ Βυζαντινοῦ Ἑλληνισμοῦ, εἶναι καί πρέπει νά εἶναι καί ὁ πλέον ἀποφασιστικὸς παράγων εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς πνευματικῆς φυσιογνωμίας τῆς Εὐρώπῃς»⁷.

Ἄλλως δὲν φαίνεται νά ὑπάρχει ἄλλος δρόμος γιὰ τὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἔνωσι. Πόσο δίκαιο ἔχουν ὅσοι μᾶς ὑπενθυμίζουν⁸ ὅσα ἐπεσήμανε πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τριάντα χρόνια ὁ Ἀλέξανδρος Τσιριντάνης: «Καὶ ἐδῶ προβάλλει τὸ ἐρώτημα, κατὰ πόσον ἢ ΕΟΚ θά δυναθῇ ὄντως νά ἐμφανισθῇ ὄχι ἀπλῶς ὡς οἰκονομικὸς συνεταιρισμός, ἀλλ' ὡς πραγματοποιήσις τῆς ὄλης, τῆς μεγάλης Εὐρωπαϊκῆς Ἰδέας... Τοιαύτη δμως ἐνότις δέν εἶναι δυνατὴ, δέν εἶναι κἀννοητὴ, χωρὶς τὴν θεμελίωσιν τοῦ ὄλου

Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ὁποῖαν τόσον ἐπιγραμματικῶς κατέδειξεν μὲ τὸ γνωστὸν τρίπτυχόν του ὁ Paul Valéry. Ἑλληνικὸς Πολιτισμὸς, Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, Χριστιανικὴ Πίστις. Πῶς ἔχει ἡ ΕΟΚ πρὸς τὸ τρίπτυχον αὐτό; Καὶ ἐπιστρέφωμεν, λοιπόν, εἰς τὸ προαναφερθὲν θεμελιῶδες πρόβλημα, εἰς τὸ ὁποῖον πρέπει ἡ ΕΟΚ ὡς ἀπάντησιν νὰ δώσῃ ὄχι «ἔπεα πτερόεντα», ἀλλὰ συνέπειαν ἐκ τῶν πραγμάτων ἐλεγχομένην... Καὶ ἐν προκειμένῳ, τί εἶναι ἄραγε χίμαιρα; Τὸ νὰ ἀναζητοῦμεν νὰ ἐμφυσηθῇ εἰς τὴν οἰκονομικὴν Κοινότητα πνεῦμα ζωοποιῶν καὶ ἀνθρωπισμὸς ὀλοκληρωμένος, θεμελιωμένος ἐπὶ πνευματικῆς θεωρήσεως τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἢ νὰ προσδοκῶμεν ὅτι θὰ δυνηθῇ τάχα ἡ Κοινότης νὰ νικήσῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν, χωρὶς τὴν πνευματικὴν αὐτὴν θεμελίωσιν;»⁹.

Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς Ἕλληνες τῆς σήμερον ἐὰν κινδυνεύωμε ἀπὸ κάποιον, πρωτίστως κινδυνεύωμε ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς μας, πὺ μποροῦν νὰ ὀδηγήσουν στὴν καταστροφὴ, εἴτε εἴμαστε ἑταῖροι τῆς ΕΟΚ, εἴτε ὄχι. Ἀξίζει νὰ ἀναφερθεῖ κανεὶς στὶς σκέψεις ἑνὸς ἐγκρίτου ἑλληνοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ, ὁ ὁποῖος γράφει: «Πολλὲς φορὲς ρωτοῦν, νομικοὶ ἀλλὰ καὶ ἀπλοὶ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ ἂν ἡ ἔνταξίς τῆς Ἑλλάδος στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα τελικὰ θὰ μᾶς ὠφελήσῃ... Ἐὰν ὡς λαὸς δὲν παύσωμε νὰ υἰοθετοῦμε τὴ λύση τῆς ἡσσοнос προσπαθείας... Ἐὰν ἐξακολουθήσωμε νὰ ἐπιδιώκωμε μὲ κάθε θυσία τὴν ἀπόκτηση ὄλο καὶ περισσοτέρων ὑλικῶν ἀγαθῶν δεμένοι στὸ ἄρμα τῆς σύγχρονης καταναλωτικῆς κοινωνίας καὶ ἀδιαφορώντας γὰ τούς «τρόπους» πὺ χρησιμοποιοῦμε. Ἐὰν συνεχίσωμε νὰ ἐπιδιδώμαστε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνον σὲ στεῖρες πολιτικὲς ἀντιπαραθέσεις, ἐμμένοντες καὶ ἐπικαλούμενοι συνεχῶς τὸ παρελθόν, ἐνῶ στεροῦμαστε ὁποιοῦδήποτε συγκε-

κριμένου προγράμματος. Ἐὰν ὁ καθένας μας, ὡς ἄτομο, ἐξακολουθήσῃ νὰ ἐνδιαφέρεται μόνον γὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ νὰ ἀδιαφορεῖ γὰ τὸ κοινωνικὸ σύνολο, ζῶντας μέσα σὲ μιὰ κοινωνία πὺ ἐπιεικῶς χαρακτηρίστηκε «φρενοκομεῖο». Τότε εἶναι μαθηματικῶς βέβαιο ὅτι βαίνουμε πρὸς τὴ χρεωκοπία, ὄχι μόνον στὴν Εὐρωπαϊκὴ Κοινότητα, ἀλλὰ καὶ μέσα στὸν Παράδεισο ἂν μᾶς δέχονταν»¹⁰.

Καὶ θὰ ἔλεγεν ὁ νομικὸς ὅτι ἡ χρεωκοπία αὐτὴ δὲν θὰ εἶναι ἀπλή, ἀλλὰ δολία χρεωκοπία. Καὶ χωρὶς ἦθος οὔτε δύναμις ἀντιστάσεως θὰ ὑπάρχει ἀπεναντι στοῦ ξένο, ὅταν αὐτὸ δὲν θὰ εἶναι παραδεκτό, οὔτε δύναμις πραγματώσεως τοῦ δικαίου. Χωρὶς ἦθος εἰς μάτην θὰ νομοθετεῖ ὁ νομοθέτης. Ὀλόκληρο τὸ σύστημα δικαίου θὰ καταρρεύσει. «**Τεθεμελιώτο γάρ**» ὄχι «**ἐπὶ τὴν πέτραν**», ἀλλ' «**ἐπὶ τὴν ἄμμον**».

Γ. Θ. ΔΑΣΚΑΡΟΛΗΣ

Καθηγητὴς τῆς Νομικῆς
Σχολῆς τοῦ Δημοκριτείου
Πανεπιστημίου Θράκης

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Βλ. Γ. Δασκαρόλης: Ἐνα βλέμμα εἰς τὸ ἰδιωτικὸν δίκαιον τοῦ Γένους κατὰ τὴν Τουρκοκρατίαν, «Ἀκτίνες» 1971, σ. 109 ἔπ.
2. Ἀριστοτέλης: Ἠθικὰ Νικομάχεια Ε' 1137β, 10.
3. Ε. Hoesli Ὑπόθεση τῶν καθολικῶν ἡ... ΕΟΚ, «Τὸ Βῆμα» 1-1-1993 σ. 46 στ. 1
4. Βλ. Κ. Κακούρη: Ὁ Γεώργιος Ράμμος ὡς πιστὸς «Ἀκτίνες» 1988, σ. 215.
5. Μητροπολίτης Ἐφέσου Χρυσόστομος: Ὁ θεολογικὸς λόγος τῆς Ὀρθοδοξίας κ.λ.π., «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια» 16-1-1993 σ. 6.
6. Π. Στάγκος: Τὸ Ἅγιον Ὅρος στὴν ἐποχὴ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Κοινότητος, Συμπόσιο, Θεσσαλονίκη - Ἅγιον Ὅρος, 17-20/5/1984, «Ἑλλ. Ἐπιθεώρηση Εὐρωπαϊκοῦ Δικαίου» 1984, σ. 407. Βλ. καὶ Ν. Σκανδάμη: Τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ οἱ Εὐρωπαϊκὲς Κοινότητες, «Ἑλλ. Ἐπιθεώρηση Εὐρωπαϊκοῦ Δικαίου» 1983, σ. 271 ἔπ.
7. Πατριάρχης Βαρβολομαῖος: Τὸ Ἑλληνικὸν Πνεῦμα καὶ ἡ Ὀρθοδοξία, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», 16-12-1992 σ. 3.
8. Βλ. Ν. Μπουγάτσου: ΕΟΚ καὶ Ὀρθοδοξία, «Κοινωνικὲς Τομὲς», 1993, σ. 228.
9. Π. Μελίτης (Α. Τσιφνιάνης) ΕΟΚ: εἰς τὴν θεμελίωσιν, «Συζητήσις» 1962, σ. 203, 205.
10. Ε. Κρουσταλάκης: Ἡ συμβολὴ τῶν νομικῶν στὴ θεμελίωσιν τῆς Ἐνωμένης Εὐρώπης, «Ἑλλ. Ἐπιθεώρηση Εὐρωπαϊκοῦ Δικαίου», 1992, σ. 29-30.

ΣΧΟΛΙΑ

ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΑΣ

Είναι πολλά τὰ προβλήματα πού αντιμετώπιζει ἡ Χώρα μας τὸν τελευταῖο καιρό.

Τὰ ἔθνικά μας θέματα, ἡ οικονομία, τὸ δημογραφικὸ καὶ ἡ ὑποβάθμιση τῆς οἰκογένειας, τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ τρομοκρατία, οἱ πληγές τοῦ Aids καὶ τῶν ναρκωτικῶν, ἡ ἔλλειψη σωστῆς κοινωνικῆς πρόνοιας κ.λ.π.

Σὲ περασμένο σχόλιό μας γράφτηκε ὅτι κοινὸς παρονομαστῆς ὄλων αὐτῶν εἶναι ἡ ἀγωγή τοῦ πολίτου καὶ ὅτι ἡ ἐπίλυσή των ἐξαρτᾶται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ τὴ συμβολὴ ὄλων μας (θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ). Ἐπιφυλαχθήκαμε ὁμως νὰ ἀποδείξουμε τὸν ἰσχυρισμὸ μας αὐτόν.

Ἄς ἰδοῦμε λοιπόν, μὲ τὴ σειρά πού τὰ ἀναφέραμε, ποιά εἶναι ἡ πρέπει νὰ εἶναι ἡ συμβολὴ μας.

Εἶναι προφανές ὅτι ἡ καλὴ πορεία τῶν ἐθνικῶν μας θεμάτων ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἀπὸ τὸν ἀμυντικὸ μας ἐξοπλισμὸ καὶ τὰ στρατηγικὰ σχέδια, ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἀπὸ τὴν ὁμοψυχία μας καὶ τὸν σωστὸ πατριωτισμὸ. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τέτοιας ὁμοψυχίας καὶ ἠθικῆς προετοιμασίας ὑπῆρξε ἡ περίοδος πού δημιούργησε τὸ «Ἔπος τοῦ 40». Γιὰ τὴν Οἰκονομία ἐξ ἄλλου εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ καλὴ ἐξέλιξή της βασίζεται στὴν ἐργατικότητά μας, στὸν περιορισμὸ τῶν ὑπερβολικῶν δαπανῶν διαβίωσης, στὴν τιμιότητα καὶ εἰλικρίνιά μας, παράλληλα πρὸς τὴ σωστὴ οικονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους.

Τὸ δημογραφικὸ μας πρόβλημα εἶναι ἀπόλυτα συνδεδεμένο μὲ τὴν ὑποβάθμιση τοῦ οἰκογενειακοῦ θεσμοῦ. Οἱ διαλύσεις οἰκογενειῶν, οἱ ἐκτρώσεις, οἱ ἐλεύθερες συμβιώσεις κ.λ.π. εἶναι τὰ βασικὰ στοιχεῖα δημιουργίας τοῦ προβλή-

ματος.

Ἄλλὰ καὶ γιὰ τὴν οἰκολογικὴ καταστροφὴ δὲν εἶναι ἀνεύθυνη ἡ συμπεριφορὰ μας. Πέραν τῶν καταστροφικῶν πυρκαϊῶν καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους τρόπους ἐπηρεάζουμε ἀρνητικὰ τὸ περιβάλλον μας. Σὲ παλαιότερα ἄρθρα τῶν «Ἀκτίνων» (Ὀκτώβριος καὶ Νοέμβριος 1984) μὲ τίτλο «Ἐμεῖς καὶ τὸ περιβάλλον μας» εἶχε παρουσιασθῆ ἀναλυτικὰ τὸ θέμα αὐτό.

Γιὰ τὸ ἔγκλημα βέβαια καὶ τὴν τρομοκρατία εἶναι προφανές ὅτι ἡ αἰτία τους εἶναι ἡ ἔλλειψη ἠθικῶν θεμελιῶν καὶ σωστῆς ἀγωγῆς.

Ἄλλὰ μήπως καὶ οἱ πληγές τοῦ Aids καὶ τῶν ναρκωτικῶν δὲν ἔχουν τὴν αἰτία τους στὴν ἠθικὴ διαφθορὰ καὶ τὴν ὑποβάθμιση τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν ἀπὸ μεγάλη μερίδα τῆς κοινωνίας μας;

Εἶναι προφανές ὅτι χωρὶς σωστὴ ἀγωγή καὶ Παιδεία, ὅπως εἶχε ἐπισημανθῆ καὶ στὸ προηγούμενο σχόλιο, καὶ χωρὶς τὴν προσπάθεια ὄλων μας γιὰ τὴν ἀναβάθμιση μέσα μας καὶ γύρω μας τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν καὶ τὴν συνεπῆ πρὸς αὐτὲς ζωὴ μας, τίποτα ἀπὸ ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα δὲν μπορεῖ νὰ βρῆ τὴ λύση του καί, φυσικά, τίποτα τὸ θετικὸ δὲν μπορεῖ νὰ γίνη γιὰ τὴ βελτίωση τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς μας. Ἰσχύει καὶ ἐδῶ ὁ λόγος τοῦ Κυρίου: «Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε ποιεῖν οὐδέν».

«ΟΥΚ ΗΝ ΑΥΤΟΙΣ ΤΟΠΟΣ ΕΝ ΤΩ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΙ»

Χριστούγεννα! Θὰ γιορτάσουμε καὶ πάλι τὴ μεγάλη αὐτὴ ἡμέρα. Πῶς ὁμως θὰ τὴ γιορτάσουμε;

Μὲ χριστουγεννιάτικα δένδρα καὶ καλομαγειρευμένα φαγητά; Μὲ πολλὰ δῶρα, εὐχές καὶ οἰκογενειακὲς ἢ φιλι-

κές συγκεντρώσεις; Ἀσφαλῶς καὶ μὲ αὐτὰ ἀλλά, φυσικά, καὶ μὲ τὴ συμμετοχή μας στὶς λαμπρὲς Θεῖες Λειτουργίες καὶ ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας μας. Φθάνουν ὅμως μόνον αὐτὰ; Γιατί καὶ σήμερα, ὅπως καὶ τότε, δὲν ὑπάρχει, γιὰ μερικοὺς συνανθρώπους (ἀδελφούς μας), «τόπος ἐν τῷ κατάλυματι».

Ἡ κι ἂν ὑπάρχει κάποιο κατάλυμα μοιάζει μὲ τὴν ταπεινὴ φάτινη.

Μὰ θὰ μᾶς εἰπῆτε. Εἶναι δυνατόν σήμερα, στὴν ἀνεβασμένη ποιητικὰ κοινωνία μας, νὰ ὑπάρχουν τέτοιες περιπτώσεις; Δυστυχῶς ὑπάρχουν καὶ εἶναι πολλές.

Γιατί κι ἐδῶ στὴ Χώρα μας τὸ φαινόμενο προσφύγων Βορειοηπειρωτῶν ἢ Ἀλβανῶν ἢ Σέρβων ἢ ἀκόμα καὶ λαθρομεταναστῶν ἀπὸ Ἀνατολικές, κυρίως, χῶρες δὲν εἶναι ἀσυνήθιστο φαινόμενο. Ἀντίθετα προσλαμβάνει ἐκρηκτικὲς διαστάσεις μὲ δυσμενεῖς δημογραφικὲς ἢ καὶ ἠθικοκοινωνικὲς συνέπειες. Ὅλα ὅμως αὐτὰ ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ Κράτος μας καὶ χρειάζονται σωστὴ ἀντιμετώπιση δὲν παύουν νὰ ἔχουν καὶ τὸν ἀνθρωπιστικὸ τους χαρακτήρα.

Δὲν εἶναι σπάνιες οἱ περιπτώσεις ἐτεροδόξων ἀλλὰ καὶ ὁμοδόξων ἀδελφῶν μας (κυρίως ἀπὸ Σερβία, Ἀλβανία, Πόντο κ.λ.π.) ποὺ ἐρχονται ἐδῶ ὡς πρόσφυγες, γιὰ μιὰ ἀνθρωπινότερη ζωὴ, καὶ δὲν ἔχουν «ποῦ τὴν κεφαλὴν κλιῖναι». Ἄν βροῦν κάποιο χῶρο σ' ἓνα ἀνήλιο ὑπόγειο πολυκατοικίας θὰ εἶναι ἴσως τυχεροί.

Περιφέρονται συνήθως χωρὶς μόνιμη κατοικία καὶ ζοῦν παρασιτικά (ὅταν εἶναι ἄνεργοι).

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι γιὰ πολλές ἀπὸ αὐτὲς τίς περιπτώσεις ἔχουν κινητοποιηθεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Κράτος (ἰδιαίτερα γιὰ τοὺς Ποντίους) καὶ διάφορες Ἐκκλησιαστικὲς καὶ φιλανθρωπικὲς Ὄργανώσεις μὲ τὴ φιλοξενία (κυρίως παιδιῶν) γιὰ μικρότερο ἢ μεγαλύτερο χρονικὸ

διάστημα καὶ γενικότερα γιὰ τὴν περίθαλψη τῶν ἀναξιοπαθούντων αὐτῶν ἀδελφῶν μας.

Εἶναι ὅμως τόσο πολλὲς οἱ περιπτώσεις ποὺ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἱκανοποιηθοῦν ὅλες οἱ ἀνάγκες τους.

Γενᾶται, λοιπόν, ἡ ἀνάγκη νὰ κινητοποιηθοῦμε ὅλοι μας γιὰ νὰ βοηθήσουμε οὐσιαστικά στὴν ἀνακούφιση αὐτῶν τῶν προσφύγων.

Θὰ εἶναι ἀσφαλῶς ὁ καλύτερος ἔορτασμός τῶν Χριστουγέννων, ἂν τίς ἡμέρες αὐτὲς τῶν ἑορτῶν δώσουμε σὲ μερικοὺς ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἀδελφούς μας (ἰδιαίτερα σὲ παιδιά) τὴ ζεστασιά τοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος μὲ τὴ φιλοξενία τους στὸ σπίτι μας.

Ἄλλὰ καὶ ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι εὐκολο ὑπάρχει ἡ δυνατότητα νὰ βοηθήσουμε οἰκονομικῶς παρόμοιες προσπάθειες γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση αὐτῶν τῶν προβλημάτων.

Ἔτσι θὰ βρεθῆ, καὶ γιὰ τὸν Κύριό μας, τόπος στὸ κατάλυμά μας.

ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ «Ο ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΠΑΥΛΟΣ»

Στὴ μεγάλη αἴθουσα τοῦ «Ἀποστόλου Παύλου», Καρύτση 14, πραγματοποιήθηκε τὴν 30ῃ καὶ 31ῃ Ὀκτωβρίου, Συνέδριο ἐκπροσώπων τοῦ Χριστιανικοῦ Ἔργου, ἀπὸ τὴ Μακεδονία καὶ τὸν Ἑβρο μέχρι τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴν Κρήτη καὶ τὸ ἄλλα Νησιά μας.

Ἀκουστικὴ ἢ φωνὴ τῆς Χριστιανικῆς Ἑλλάδος μὲ πόνο γιὰ τὴ σκληρὴ πραγματικότητα τῶν καιρῶν μας.

Θέματα Εἰσηγήσεων:

1) Ποιὰ ἡ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθόδοξης Ἑλλάδος σήμερα, ἀπὸ τὸν κ. Β. Χατζηαντωνίου, Λυκειάρχη.

2) Μποροῦμε νὰ μιλάμε περὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τῆς Ἱεραποστολῆς καὶ πῶς ἐπιτυγχάνεται, ἀπὸ τὸν κ. Β. Ἀναστόπουλο, τ. Γ.Ε.Μ.Ε.

3) Μπροστά στην άδιστακτη εισβολή των αίρετικῶν καὶ τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν, ἀπὸ τὸν κ. Χ. Κεραμάρη, Γυμνασιάρχη.

4) Πῶς μπορούμε νὰ ἐπιδράσουμε στὶς βλαβερὲς ἐπιδράσεις τῶν μέσων μαζικῆς ἐνημερώσεως, ἀπὸ τὸν κ. Δ. Κουτρούμπα, Δρ. Φιλολογίας – Πανεπιστημιακό.

Ὅλες οἱ εἰσηγήσεις ἐμπεριστατωμένες, ἔδωσαν στὸ τέλος ἕναυσμα γιὰ ζωνερὴ συζήτηση.

Ὁρθοδοξία. Ὁρθὴ πίστη καὶ ὀρθὴ στάση τῆς Ἑλλάδος στὴ σύγχρονη ταραγμένη Εὐρώπη· στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἔνωση, σὰν ἰσότιμο μέλος τῆς καὶ στὰ Βαλκάνια ποὺ ἔχουν ἀναμμένη φωτιὰ καὶ ἀπειλοῦνται μὲ ἀνάφλεξη. Τονίσθηκε ἡ μεγάλη συμβολὴ τοῦ ἀρχαίου καὶ βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ στὰ Βαλκάνια καὶ αὐτὴ τὴ Ρωσσία. Κλῆρος Ἑλλάδος, μόνου ὀρθόδοξου κράτους στὴν Κοινότητα, νὰ συνεχίσει τὴν ἐκπολιτιστικὴ τῆς προσπάθεια καὶ νὰ μεταδώσει «Χριστὸν ἑσταυρωμένον», «Χριστὸν Θεοῦ δύναντον καὶ Θεοῦ σοφίαν».

Γιὰ νὰ ἐπιτύχει ὁμως, ἀπαραίτητο τὸ Ἔργο τῆς Ἱεραποστολῆς στὴν ἴδια μας τὴ χώρα. Τὰ στελέχη τοῦ Χριστιανικοῦ Ἔργου μὲ τὴ φλόγα τῆς πίστεως καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης μπορούν νὰ χρησιμοποιήσουν ὅλα τὰ σύγχρονα τεχνικά μέσα, ποὺ θὰ εὐκολύνουν τὸν ἀγῶνα τους. Ραδιοφωνικοὶ σταθμοί, τηλεοπτικὲς ἐκπομπές, γήπεδα, γυμναστήρια, ἐκπαιδευτήρια, προγράμματα τῆς ΕΟΚ καὶ ἄλλα, στὰ χέρια συνειδητῶν Χριστιανῶν ἀξιοποιοῦνται καὶ βοηθοῦν στὴν Ἱεραποστολή.

Κίνδυνος μέγας οἱ πολυάριθμες αἰρέσεις. Χρειάζεται στρατηγικὴ καὶ σύννεση, γιατί τὰ πλοκάμια τους, εὐκαίρως ἀκαίρως, ὄλο καὶ ἐξαπλώνονται. Δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ ὀλιγορούμε. Ἐνημερωτικὰ βιβλία τῆς Ἀδελφότητος

«Ζωή» καὶ ἄλλων συγγραφέων, θὰ εἶναι τὸ ἔργαλειό μας.

Ἡ Τηλεόραση, πόλος ἔλξεως γιὰ μικροὺς καὶ μεγάλους, ἔχει ἀνάγκη ἐξυγιάνσεως. Δὲν παραγωνρίζεται καὶ ἡ εὐεργετικὴ τῆς ἐπίδραση, ἀλλὰ δυστυχῶς τὶς περισσότερες φορές, προξενεῖ φοβερὴ ζημιὰ, ἰδιαίτερα στὰ παιδιὰ καὶ τοὺς νέους, μὲ ἀντιπαιδαγωγικὰ καὶ ἀνήθικα ἔργα, ποὺ γίνονται ἀφορμὴ γιὰ αὐξηση τῆς ἐγκληματικότητος καὶ ἐξαχρείωση. Ἐπισημάνθηκε ἰδιαίτερα ἡ προσοχὴ τῶν γονέων, ποὺ ἀξίζει νὰ θυσιάσουν τὴ δική τους «ἀπόλαυση» γιὰ τὸ χατήρι τῶν παιδιῶν.

Στὸ Συνέδριο ἔγινε παρέμβαση καὶ ἐκπροσώπου τῆς «Χριστιανικῆς Φοιτητικῆς Ἐνώσεως», ποὺ μὲ τὴ δροσιὰ τῆς νεότητός τῆς ἔδωσε τὸ δικό της μήνυμα στοὺς συνέδρους. Εὐχὴ καὶ ἐπιθυμία του οἱ κοινωνικοὶ ἐργάτες, ποὺ κατέκλυζαν τὴν αἴθουσα νὰ κάνουν ἔργο τους τὴν ἐπικοινωνία τῶν νέων τῆς περιοχῆς τους μὲ τὴν Χ.Φ.Ε.

Ἀπὸ ἕνα τέτοιο Συνέδριο δὲν μπορούσε νὰ λείψει καὶ ἡ ἐπισημάνση τοῦ μεγάλου κινδύνου τῶν ναρκωτικῶν.

Ὁ Ἐπίκουρος Καθηγητῆς τῆς Καρδιολογίας κ. Α. Ἀβραμιδῆς ἔκρουσε τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου στοὺς συνέδρους. Τοὺς ζήτησε ἐπιστράτευση γιὰ ἐνημέρωση κυρίως τῶν νέων καθὼς καὶ τῶν γονέων καὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν, προκειμένου νὰ βοηθήσουν ὅλοι μαζί στὴν **Πρόληψη**. Ἡ θεραπεία πολὺ δύσκολη ἂν ὄχι ἀδύνατη καὶ μάλιστα ὅταν ἐπιχειρεῖται χωρὶς Χριστόν.

Τέτοια Συνέδρια ἀποτελοῦν ἐλπιδοφόρο μήνυμα γιὰ τὴν Πατρίδα μας, γιατί πασχίζουν νὰ δίνουν «δυναμικὴ παρουσία τοῦ Καλοῦ» στὴν ταραγμένη ἐποχὴ μας

Ο ΤΟΜΕΑΣ ΤΥΠΟΥ
ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΜΟΥ 1993

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Γ. Κ. **Μαυρικάκη:** «Φορά του χρόνου» σελ. 21–25. **Άρ. Α. Ασπιώτη:** «Τὰ ἀγαθὰ καὶ οἱ καρποὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς» σελ. 33–36. **Ν. Α. Κατσάνου:** «Ὁ χρόνος καὶ ὁ χρόνος» σελ. 80–82. **Ν. Α. Κατσάνου:** «Φυσικὲς ἀποδείξεις ὅτι... δὲν ὑπάρχει Θεός» σελ. 109–111. **Γ. Μαυρικάκη:** «Ἡ Ἐλευθερία στὴ ζωὴ» σελ. 117–118. **Χρ. Γιαμβριά:** «Γνώση καὶ γλώσσα στὴν ἀνωτάτη Παιδεία» σελ. 133–136. **Ἄλεξ. Κακαβούλη:** «Εὐρωπαϊκὴ ἐνοποίηση καὶ ἑλληνοχριστιανικὴ παιδεία» σελ. 137–142. **Ν. Α. Κατσάνου:** «Χριστιανικὴ Ἐρησκεία καὶ φυσικὲς ἐπιστῆμες» σελ. 149–151. **Β. Χαραλαμποπούλου:** «Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ στὸν 21ο αἰῶνα» σελ. 176–181. **Γ. Μιχαλοπούλου:** «Ἐνωμένη Εὐρώπη καὶ Ἑλλάς» σελ. 289–290. **Χρ. Διακοπούλου:** «Ἡ πορεία τῆς Εὐρώπης στὴν ἐνότητα» σελ. 291–306. **Ἐλ. Ζιαζοπούλου:** «Ἡ ἑλληνικὴ Γραμματεία στὴν Ἐνωμένη Εὐρώπη» σελ. 307–316. **Γ. Δασκαρόλη:** Ἡ ἐνοποιημένη Εὐρώπη καὶ τὰ θεμέλια τοῦ ἑλληνικοῦ Δικαίου σελ. 317–323.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: π. **Ἰω. Γ. Ἀλεξίου:** «Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας» σελ. 1–4. **Δ. Παπαθανασόπουλου:** «Ἀλέξανδρος ὁ Μέγας, Μακεδὼν καὶ Ἕλληνας» σελ. 18–20. **Δ. Παπαθανασόπουλου:** «Ἀπὸ τὴν ἀπὸ τῆς ἐκπολιτιστικοῦ ἔργου τοῦ Μεγ. Ἀλεξάνδρου» σελ. 49–54. **Ἄλ. Τσιριντάνη:** «Τὸ 1821» σελ. 65–66. **Βασ. Κ. Σταθάκη:** «Σύγχρονα μηνύματα ἀπὸ τὴν Ἐθνεγερασία τοῦ 1821» σελ. 67–69. **Γ. Κουτρούμπα:** «Οἱ Ἀγωνιστὲς τοῦ 1821 μιλοῦν γιὰ τὸν χαρακτήρα τοῦ Μεγάλου Ἀγῶνα» σελ. 70–73. **Β. Χαραλαμποπούλου:** «Δοξολογίες καὶ ὑψώσεις ση-

μαῖων, στὴν ἀρχὴ τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821» σελ. 74–77. **Χαρ. Ἰ. Παρασκευόπουλου:** «Ἡ Ἐκκλησία παρὰ τὸ πλευρὸν τῶν μαχητῶν τοῦ 21. Καλλίνικος Καστόρχης» σελ. 78–79. **Ι. Α. Νικολαΐδη:** «Ἡ Φωνὴ τῆς Ἱστορίας» σελ. 83–85. **Aime Michel:** «Ὁ Μοντερνισμός» μιὰ ξεχασμένη ἑκατονταετία» σελ. 86–89. **Γ.Β.Μ.: Ὁ Τάφος τῶν τάφων κατὰ λυσις!»** σελ. 97–100. **Δημ. Γ. Κουτρούμπα:** «Σελίδες ἀπὸ τὴν Ἀντίσταση τοῦ Ἑλληνισμοῦ στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας» σελ. 112–116. **Φερδ. Ἰωσ. De Waele:** «Ἡ Μακεδονία ἑλληνικὴ Γῆ ἀνέκαθεν» σελ. 161–170, «Ἡ Ἡπειρωτικὴ ἄμυνα» σελ. 238–241. **Ι.Γ. Κατσομήτρου:** «Πίνδος – Β. Ἡπειρος – Ἐνωμένη Εὐρώπη» σελ. 257–266. **Δ. Ν. Παπαθανασόπουλου:** «Ἀλέξανδρος ὁ Α΄ ὁ Φιλέλληνας» (ὡς ἱστορικὴ καὶ πνευματικὴ μορφή) σελ. 274–278.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Δημ. Βαλληνδρᾶ:** «Ἡθικὴ καὶ κοινωνικὴ εὐθύνη τοῦ θύματος στὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς περιουσίας» σελ. 37–42. **Δ. Α. Χριστοφίδης:** «Λίγες σκέψεις γύρω ἀπὸ τὰ μέσα ἐνημέρωσης» σελ. 43–48. **Γ. Μαυρικάκη:** «Ἡ Ἐλευθερία στὴ ζωὴ» σελ. 117–118. **Μ. Θ. Μηλίγκου:** «Ὁρεσ εὐθύνης καὶ χρέους» σελ. 130–132. **Χριστόφ. Διακοπούλου:** «Ὁ μακαριστὸς δρόμος» σελ. 143. **Δ. Α. Χριστοφίδης:** «Οἱ Ἀνθρώπινες ἀξίες στὸ ἰσχὺν Σύνταγμα» σελ. 203–208. **Δ. Βαλληνδρᾶ:** «Τὸ Δίκαιον τοῦ πλησίον» σελ. 225–231.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: **Α. Δωρικού:** «Ἡ Δύση συναντᾷ τὴν Ὀρθόδοξη Τέχνη» σελ. 5–12. **Α. Δωρικού:** «Ἰγκορ Φιοντόροβιτς Στραβίνσκυ» σελ. 182–188, 242–250. **Π. Β. Πάσχου:** «Ὁ Ποιητὴς Στέφανος Μπολέτσης» σελ.

209 – 215. **Ν. Π. Μαστρογιαννόπουλου:** «Στέφανος Μπολέτσης» σελ. 236 – 247, 267 – 273.

**ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ: Β. Χα-
ραλαμποπούλου:** «Λογοτέχνες φιλόσο-
φοι» σελ. 13 – 17. **Βασ. Κ. Σταθάκη:** «Οί
φολοσοφίες του ύπαρξισμού έναντι του
ὀρθοῦ λόγου» σελ. 102 – 107, 144 – 148,
171 – 175. **Μιχ. Θ. Μηλίγκου:** «Ὁ προο-
ρισμός του ἀνθρώπου, Ἄρχ. Εὐσ. Ματ-
θοπούλου» σελ. 195 – 202. **Γ. Μαυρικά-
κη:** «Ἡ Ἐλευθερία στή Φιλοσοφία» σελ.
279 – 281.

ΠΟΙΗΜΑΤΑ: Γ. Βερίτη: «Διπλή
Γιορτή» σελ. 66, «Ἀνάσταση» σελ. 111,
«Τρεῖς Σταυροί» σελ. 108, «Τοῦ λυτρω-
μοῦ τὰ ἄρματα» σελ. 237.

Φιλ. Καπάσογλου: «Χριστός ἐπὶ γῆς»
σελ. 29

Ἐλ. Μάινα: «Κλάμα καὶ σιγή» σελ. 25.
«Ὁ Βετεράνος» σελ. 151. «Ὡρα δειλι-
νοῦ» σελ. 251.

Μανωλοπούλου Πόπη: «Ὁ Ἴσκιος»
σελ. 101.

Ζ. Ρ. Σαραντίδου: Ἀφιέρωμα στὰ παι-
διὰ τῶν καταλήψεων» σελ. 73.

ΜΟΡΦΕΣ: Χριστ. Διακόπουλου:
«Ἐθνικὴ ἀπώλεια ἢ ἐκδημία τοῦ Γεωρ-
γίου Τζιαφέτα» σελ. 119 – 120.

ΕΠΙΚΑΙΡΑ: Π. Κλωνάρη: σελ.
121 – 122, σελ. 189, σελ. 216 – 217, σελ.
252.

TOMEA ΤΥΠΟΥ ΤΗΣ Χ.Ε.Ε.:
«Σχόλια» σελ. 26 – 29, 90 – 95, 123 – 126,
152 – 155, 190 – 192, 218 – 222, 253 – 256,
282 – 284, 324 – 326.

**ΕΙΣ ΜΝΗΜΗΝ: Ἡρ. Παπαβασι-
λείου:** «Γεώργιος Πετρόχειλος» σελ.
224.

**ΑΠΟ ΤΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ: «Ὑπευθυ-
νότητα καὶ Ἐνοχή»** σελ. 96.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ: Χρ. Διακόπουλου:
«Γιὰ μιὰ πορεία μὲ ἐπίγνωση» σελ.
30 – 31. **Μιχ. Μηλίγκου:** «Τὸ 13ο Πα-
νελλήνιο Καρδιολογικὸ Συνέδριο» σελ.
30 – 32. **Μελ. Ἴ. Ἀντωνοπούλου:** «Ἀ-
γῶνες ὑψηλοῦ κινδύνου» σελ. 60 – 61.

Γιάννη Ἄθω: «Στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἀ-
γάπης» σελ. 61 – 63. **Δ. Α. Χριστοφίδη:**

«Ἡ οἰκουμενικότητα τῆς Ὁρθοδοξίας»
σελ. 61 – 64. **Μέλ. Ἀντωνοπούλου:** «Ἰ-
στορία καὶ χρέος» σελ. 127. **Ι. Θ. Χαϊ-
νη:** «Ἡ Ἰδρυση Ἱεροῦ Ναοῦ στὴν Πο-
λυτεχνειοπολὴ» σελ. 118. **Μ. Μηλίγ-
κου:** «Ἱατρικὴ καὶ Χριστιανισμός» σελ.
156 – 157. **Α. Περίδη:** «Ὁ Βασιλάκης»
σελ. 157. **Γεώργ. Ἡλ. Φτωαῖ:** «Ἕνας
ξένος» σελ. 158 – 160. **π. Κωνστ. Τσίγ-
κα, U.S.A.** «Οἱ Ἀκτίνες» καὶ ἡ ξενητε-
μένοι ἀδελφοί μας» σελ. 223.

ΔΙΗΓΗΜΑ: Γ. Δ. Κούβελα: «Εἶχε
πληρωθεῖ καλά» σελ. 286 – 288.

**«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαῖον περιοδικόν. Κυκλοφορεῖ τὴν Ἰην ἐκάστου μηνός. Ἰδιοκτήτης: «Χρι-
στιανικὴ Ἐνωσις Ἀκτίνες», ὁδὸς Καρύτση 14, 105 61 Ἀθήναι, Τηλ. 3235-023. Ἐκδότης
καὶ Διευθυντὴς Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ἱατρίδης, Παρθενῶνος 26, 117 42 Ἀθήναι. Προϊ-
στάμενος Τυπογραφείου: Βλ. Δ. Σταματοπούλος, Ἴπποκράτους 189, 114 72 Ἀθήναι. Τμη-
τεύχος δρχ. 100. Ἐτησίᾳ συνδρομῆ, ἐσωτερικοῦ δρχ. 1000, ἐξωτερικοῦ δολ. 18. Ἡ διευ-
θυνσις ἐπιφυλάσσει εἰς ἑαυτὴν τὸ δικαίωμα νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἢ νὰ συντέμνῃ κατὰ τὴν κρίσιν
τῆς οἰονόμησιν χειρόγραφα. Χειρόγραφα, δημοσιεύόμενα, ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται. Ἀναγ-
γελία ἐντύπων ἐν γένει καὶ βιβλιοκρισία δὲν δημοσιεύονται.**

Τόπος ἐκδόσεως Ἀθήναι, Δεκέμβριος 1993

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Μόλις εκκυκλοφόρησαν:

Γ. ΒΕΡΙΤΗ

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Κεφάλαια από την ιστορία της τέχνης και μάλιστα της ελληνικής, της οποίας οι κλασικές περίοδοι, αρχαία και βυζαντινή, είναι οι γενέτειρες, κατά μέγα μέρος, των νεωτέρων λογοτεχνιών.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΙΩ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΕΛΟΥ

Πρωτοπρεσβυτέρου

Καθηγητού Πανεπιστημίου

ΕΘΝΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Ἐναφορὰ στὶς διάφορες πτυχὲς
τῆς Ἱστορίας, τῆς Θρησκείας, τοῦ ἠθους
καὶ τῆς πολιτισμικῆς κληρονομιάς τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

ΕΛ. Χ. ΚΟΥΛΟΥΜΠΑΡΙΤΣΗ

ΟΤΑΝ Η ΕΥΛΑΒΕΙΑ ΓΙΝΕΤΑΙ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

Ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς πολυφωνικῆς
θρησκευτικῆς μουσικῆς στὴν Εὐρώπη.

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρύτση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 32 21 283

«ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ»
ΜΕΛΕΤΑΙ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

**Κατάλογος τῶν βιβλίων πού ὑπάρχουν σήμερα
στά γραφεῖα τῶν «Ἀκτίνων»**

ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Α΄.....	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΕΦΗΒΟΥ Τόμος Β΄.....	1000
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Α΄...1000	
ΑΠΟ ΤΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΟΡΙΤΣΙΟΥ Τόμος Β΄...1000	
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για ἀγόρια ἀπό 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)...	1500
ΜΙΚΡΑ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΑ ΜΥΣΤΙΚΑ (για κορίτσια ἀπό 16 ἐτῶν καὶ ἄνω)...	1500
ΕΓΚΟΛΠΙΟΝ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΕΛΛΗΝΑ ΝΕΟ.....	100
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ - Η ΑΡΜΟΝΙΑ.....	500
Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΚΑΙ Ο ΨΥΧΙΚΟΣ ΤΗΣ ΚΟΣΜΟΣ (Β΄ ἔκδοσις).....	300
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ.....	300
ΤΑ ΑΝΩΜΑΛΑ ΚΑΙ ΑΠΡΟΣΑΡΜΟΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	300
Η ΨΥΧΙΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ ΤΟΥ ΜΑΘΗΤΟΥ.....	300
ΤΑ ΔΥΣΚΟΛΑ ΠΑΙΔΙΑ.....	300
ΟΙ ΦΟΒΟΙ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΚΑΙ ΑΙ ΑΠΟΤΥΧΙΑΙ ΤΟΥ.....	300
ΤΟ ΠΑΙΔΙ ΚΑΙ Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ.....	300
ΑΠΟ ΤΗΝ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΝ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ.....	300
Ο ΑΡΤΙΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ.....	300

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων» πού ἐπιθυμοῦν νὰ προμηθευθοῦν βιβλία ἀπὸ τὸν ὡς ἄνω κατάλογο παρακαλοῦνται νὰ τηλεφωνήσουν στὸ τηλέφωνο τῶν «Ἀκτίνων»: 32 35 023